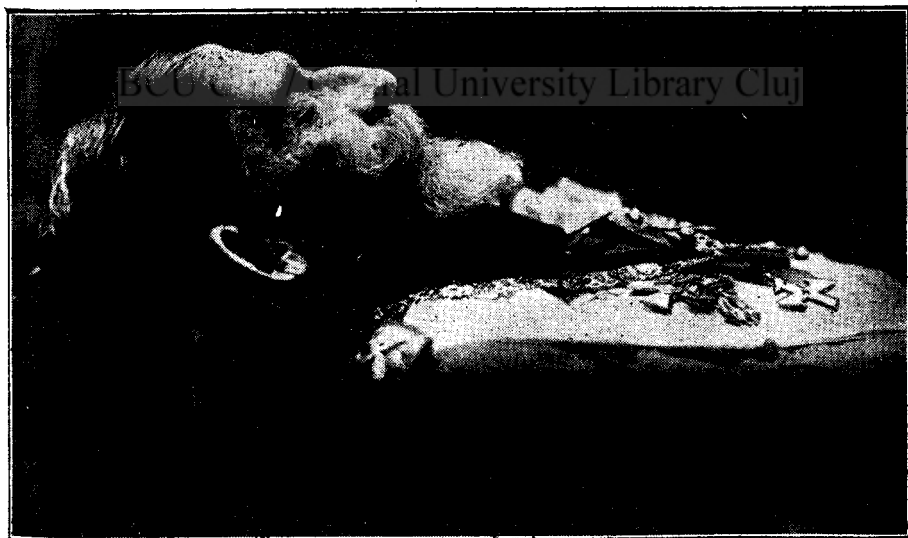

TRANSILVANIA

Sibiu, Strada Șaguna 6.

† REGELE FERDINAND.

Regele iubit, Regele țăranimii, Regele dreptății, Regele, care a căutat întotdeauna să închege rândurile cetățenilor Săi, Regele, promotor al in-

stifuțiilor culturale, ca un adevărat părinte, nu mai este între cei vii!

A murit totodată și președintele nostru de onoare. De aceea chenarul acesta de doliu,

de aceea lunile de jale ce și le-a impus și „Astra“.

Maiestatea Sa nu ne-a uitat nici în testamentul Său, lăsând cu limbă de moarte o sumă pentru scopurile mărețe ale răspândirii culturii prin „Astra“ noastră.

În semn de doliu congresul nostru (adunarea generală) din anul acesta se va ținea în marginele ședințelor și ale ședinții festive a secțiilor, când figura măreață a ilustrului defunct va plana deasupra capetelor noastre, dându-ne puterea ca — glorificându-L — să câștigăm noi, sufletește, pe cărarea apucată.

Dacă numărul de față apare cu oarecare întârziere este a se explica și din faptul că am vrut să scoatem un număr dedicat în întregime Maiestății Sale Regelui Ferdinand. Contribuțiile n'au sosit la vreme, fiindcă membrii secțiilor n'au fost în decursul vacanței pe acasă.

În preajma congresului nostru, care se va ținea în luna Noemvrie, va apare „numărul Regele Ferdinand“, cu prețioase documente, cu valoroase analize, din peana celor mai de seamă purtători de peană ai membrilor „Astrei“.

Și până atunci ne plecăm capul, plini de cu-cernicie, în fața cavoului dela Curtea de Argeș și murmurăm un:

„Odihnească în pace!“

Apa vie.

I.

Îl știji pe *Făt-frumos din basme*?...
Ce mult el s'a luptat — cu iasme,
Cu smei — prin crânguri, prin poene —
De dragul mândrei *Cosânzenei*!...

Ci-odată... cu topor*u-i* greu,
Tăiatu-l'a 'n bucăți un smeu...
Zăceau crâmpeele-i ciuntite,
Pe jos, prin iarbă risipite...

Aci, capul... spre pământ cu fața,
Cu sângele-i roșind verdeața;
La stânga, trunchiul... cam pe-o vână,
La dreapta, un picior... o mână...

Când maica lui îndurerată,
Venind pe-acolo... numai, iată,
Le-a strâns, le-a 'mpreunat cu rost
La loc, pe toate, cum au fost.

Dar... țeapăn îi zăceà odorul;
Degeaba ea, pe-obraji — în dorul
De-a-i da, din sufletu-i, suflare —
Îl sărută cu 'nflăcărare!

Sărmana! ca să și-l invite,
Aveà nevoie de-apă vie,
Dela izvorul fermecat,
Din munți... ce'n capete se bat.

— „Vai, cine să-mi aducă?... cine?...
„Ai milă, tu, din slăvil... La tine,
„La tine mi-e nădejdea, numa'!”
Se roagă plângătoare muma.

Și... ce să mi-te pomenești?...
Din munți, prin slăvile cerești,
Un vultur vine 'n sbor — pe loc —
Cu apă vie, strânsă 'n cioc.

O toarnă peste Făt-frumos...
El se ridică-atunci de jos,
Mai viu, mai luminos la față,
Decât a fost cândva 'n viață.

O ia 'nainte voinicește,
La Cosânzeana lui sosește;
Și duce-apoi, cu ea 'n unire,
Ani veseli... plini de fericire!

II.

Povestea asta, nu-i poveste;
Icoana vieții tale este,
O, neamule al meu, iubit,
De soartă veacuri prigonit!...

Ca Făt-frumos, și tu... luptași
Într'una... cu atâți vrăjmași!...
Odată însă, toți săriră,
În mici bucăți te ciopărtiră.

Și risipite pe cărări,
În toata cele patru zări,
Au stat crâmpetele-ți trunchiate,
Timp lung!... de Dumnezeu uitate...

Ci, buna mamă, România,
Porni 'ntr'o zi, ca vijelia
De-un vânt biciuitor mânăta...
Le-a strâns, bucată cu bucată...

La loc pe toate le-a unit...
Neam falnic! azi... ești întregit!...
Dar zaci, ca mort... Pentru a'nvia,
Mai ai nevoie de ceva!

Îți trebuiește... apa vie —
Cea dătătoare de tărie,
Cea sfântă și dumnezeiască,
Ce-i zic: untre sufletească.

Vai, cine ți-o aduce-o?... cum?...
E zarvă la isvor acum...
E ură... Munții, ne'ncetă,
In capete, cu foc, se bat!...

Ci, totuș... ura, n'o să fie...
De grije-ți poartă Cerul ție!...
Sosi-va, neintârziată,
Cea „apă-vie“ minunată!...

Și-atunci, te vei nălța de jos,
O, neam al meu, — că Făt-frumos, —
Mai plin de vlagă, mai în floare,
Decât ai fost cândva sub soare.

Și ai să mergi — cum ești ursit —
Mereu 'nainte, neoprit,
Pe căile desăvârșirii...
S'ajungi... podoaba omenirii!

BCU Cluj / Central University Library Cluj P. DULFU.

Petre Dulfu.

„Ceeace s'a înfăptuit prin arme
nu se va putea întări și păstra decât
prin cultură“. (Din vorbirea serbă-
toritului, în 29 Mai, 1927).

Un dascăl vrednic, și nu numai un dascăl, care a crescut viitori dascăli, în decurs de 40 ani, la școala normală de învățători și la școala normală de fete „Elena Doamna“ din București, ei un dascăl al poporului românesc dela față, a fost sărbătorit, precum se cuvine, din prilejul retragerii sale dela catedră.

Societatea noastră culturală își ține de datorie să sărbătorească și ea, pe calea aceasta, pe dl Petre Dulfu, fiindcă dsa a fost unul din acei scriitori români, cari au înțeles farmecul ce zace în poezia populară și a dat la iveală prețioase opere pentru popor, în stil popular, contribuind în mare măsură la răspândirea gustului de citit

la poporul nostru. Când se numesc cei mai buni scriitori români pentru popor nu poate lipsi, lângă Creangă, I. Pop Reteganul, I. Agârbiceanu, etc., numele lui Petre Dulfu, îndrăgit de întreagă suflarea românească dela sate.

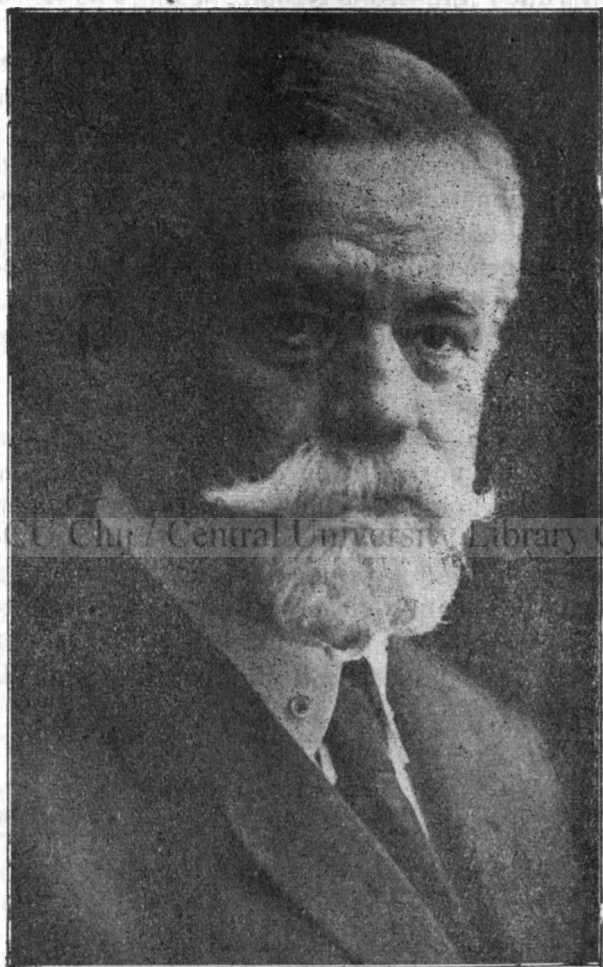
Dovada cea mai bună despre importanța scrierilor populare ale jubilarului este faptul că din cele 16 lucrări pentru popor s'au răspândit până acum (1927) peste 300.000 ex., pretutindeni unde se vorbește românește (v. „Omagiul“, pag. 22). Din „Isprăvile lui Păcală“, care a apărut în volum pentru întâia oară în 1895, s'a vândut din Sept. până în luna *întreagă* ediția I, de a trebuit să se tipărească repede o ediție populară (v. biogr. în „Bibl. p. toți“, la „Legenda țiganilor“). Astăzi a ajuns „Păcală“ la ediția a X-a, o ediție cu care nu se pot lăuda multe cărți românești.

Trebuie să auzi hohotele de râs sănătos din prilejul lecturii în fața poporului a cânturilor din „Isprăvile“ năzdrăvanului Păcală, erou popular, ca să pricepi cât de mare este influința acestei cărți. Un tânăr membru al „Astrei“ noastre ne povestea că bacii dela stână și sătenii dintr'un sat îl ascultau cu răsuflarea reținută când le-a citit, în vacanță, această fericită plăsmuire, îmbinată din spiritul poporului românesc și colaborarea isteasă a scriitorului român. Și ca tânărului cetitor se va fi întâmplat și altor mii și mii de cetitori, spre binele literaturii românești, fiindcă cetitorii aceștia au fost doară pionerii scrisului românesc.

Fericitul scriitor s'a născut în jud. Sălaj, în 10 Martie 1856, în com. Tohat și a trecut de tânăr în România, ca institutor conștientos.

Să înșirăm publicațiile pentru popor, scrise de dl P. D.: 1894 Isprăvile lui Păcală, 1895, Legenda Țiganilor, 1902 Foloasele învățăturii, 1909 Snoave, 1910 Cântece și povești, 1913 Gruia lui Novac, 1919 Disuri împlinite, 1919 Povestea lui Făt frumos, 1920 Faptă și răsplată, 1921 Isus Mântuitorul, 1922 Dzeu și oamenii, 1923 Odinioară și Ion Săraucul, 1924 Păcală argat, 1925 Răsbunarea Lenușei, 1926 Zâna Florilor. În toate domnește o versificație ușoară, apropiată cu baladele și cântecele populare, un spirit de observație vlot, un curs adementor, care te invită să citești lucrarea până la sfârșit.

DI P. D. a scris și cărți de școală valoroase. În 1889 a tipărit o „Etică sau morală filosofică“ (acum într'a 2 ed.), în 1890 „Noțiuni de estetică“. Manualele dsale, abecedare, cărți de citire, aritmeticii, geografii, sunt introduse în toate

PETRE DULFU.

școalele. În multe și însemnate reviste pedagogice a publicat studii valoroase, în: „Educatorul“, „Lumina pentru toți“, „Revista pedagogică“, „Revista învățătorilor și învățătoarelor din România“, „Rev. gen. a învățământului“, „Ideea“, „Educația“, etc. „Familia“, „Șezătoarea“, „Amicul Familiei“,

„Cărțile săteanului român“ din Transilvania au avut prețioasa sa colaborare, ani îndelungați. În anii mai tineri a tradus în l. maghiară câteva poezii din Alecsandri, iar din Euripide a tradus „Ifigenia în Aulida“ și „Ifigenia în Taurida“, câpătând un premiu din partea Acad. Rom.

Ni se spune că în viața autorului i-a servit ca model Pestalozzi și Salzman, autorul „Cărțicicii furnicilor“ (pe care a și tradus-o în rom.). Ca o furnică a adunat dl P. D. mierea spiritului românesc sănătos, dela țară și a depus-o în faguri bineconstruiți și dacă a ajuns la „Disuri împlinite“ n'avem decât să ne bucurăm cu toții. O viață plină ca a dsale, cuprinsă de bunătate, de milă, de compătimire, de punctualitate — calități, vai, atât de rare în ziua de astăzi, — merită să-și aște apogeul într'o sărbătorire ca cea de astăzi.

Aproape nu trece săptămână să nu primim la „Astra“ din Sibiu câte o scrisoare cu litere mai șugubețe, dar compusă de câte un suflet cu atât mai prețios, scrisoare, în care suntem rugați să trimitem nutremânt sufletesc pe sate: „Isprăvile lui Păcală“, „Gruta lui Novac“ de P. Dulfu. Ca să poți vorbi astfel poporului cum o face dl D. e un mare merit. Ar trebui să avem acum nu unul, ci 20 de Petre Dulfu, în România întregită.

Dl P. D. să trăiască! Să ne mai dea cât de multe cărți prețioase!

A. P. BĂNUȚ.

Cazul Păpărea-Leucă

sau

— Cum s'a stins o călduroasă felicitare. —

Preanonorate Domnule Protopop!

Clipele solemne, trăite sub impresiunea incidentului promovării P. O. D-Tale la treapta ierarhică de protopop și de șef tractual, vor rămânea adine gravate în inimile noastre tinere și entuziaste. Înțeleg grupul de cinci turiști, care ne-ați onorat, când ați fost în Cluj, tractându-ne cu cinci runde de bere.

Imprestunea care ați făcut-o asupra fragedelor mîdrițe ale bisericii noastre seculare a fost excelentă, convingându-ne dela prima vista, cum zice latinul, despre înaltele calități *sociale, economice și naționale* ale personalității D-Doastră, care deși abia de 30 de ani, ați putut întrupa pe mirele tubit de toată suflarea tractuală.

È în zadar! Modestia totuș arată meritele omului — ea-l acopere, fără să-l ascunză. Exemplu demonstrativ este viorica, care nolens-volens, tradează oamenilor parfumul ei delicat și plăcut.

Mulțumesc încă odată în numele colegilor turiști pentru atențiunea acordată și dorim cu toții, ca jugul în care v'ați băgat capul să fie moale și sarcina lui ușoară, iar firul vieții să vi-l lungească Creatorul, să puteți aduce jertfe cât mai îndelungate pe altarul culturii române, a iubirii de lege, limbă și neamul nostru recunoscător!

Vivat! Crescat! Floreat!

În numele celor cinci turiști:

Subsemnatul.

P. S.

Iar acumă dă-mi voie mult Stimate Domnule Leucă, ca într'un ton mai familiar să-ți adresez și personal câteva cuvinte *călduroase*, isvorite din adâncul inimei mele devotate pentru totdeauna. O taină a sufletului meu plătând, ce înnotă și el la suprafața mării sărate a acestei vieți, de mult doreă svîrcolindu-se în sfera puterilor sale, să vază însfirșit faptul multășteptat al zilei sărbătorești!

N'am spus-o. Pentru că n'aveam *cui și de ce*. Nu aflasem încă înțelegătorul de suflete zbuciumate în lupta pentru existență, cum sînt firm convins că am aflat în fine în persoana mult prețuită a D-tale. Vitregitatea împrejurărilor încordate, în care mă aflu, mă îndeamnă să fac un pas, care la suprafață s'ar părea poate prematur, dar în fond ar fi foarte acomodată pentru delăturarea unor ~~complicații neprevăzute~~, dar cu atât mai neplăcute din sinul familiei mele.

A fi descendent dintr'o familie țărănească este o onoare, dacă judeci temeinic, dar și-o mare piedecă în dezvoltarea culturală-socială a *individului*, trebuind el să lupte cu prejudiciile înrădăcinate ale țaranului român, dacă din întâmplare este chiar tatăl respectivului. Drumul cultural pe care am mers eu începând din copilărie, dela coada vacii și până la absolvirea gimnaziului unguresc din *Odorheiu*, este adevărata calvarie națională a unui Român din țara Ungurească. Deaceea nu mă jenez absolut a și-o

spune, știind că cunoști relațiunile materiale ale părinților mei. Și deasemenea, din auzite, că fratele meu, învătătorul Anchedim, s'a căsătorit și ca atare e lucru natural, să-și vadă de-ale sale. Tata copleșit de greutatea finanțelor ale zilelor actuale, e într-o necontenită neliniște psihică, o luptă oarecum lăuntrică, îngrijat fiind de cele ce-mi vor mai trebui până la terminarea cursurilor restante: trei la număr.

Pot să zic dar, că după multe frământări m'am decis în fine aflând modalitatea sigură, prin care atit părinții, cât și subsemnatul, am putea fi absolut liniștiți în conștiința noastră — îndrăznesc deci a mă adresa, respective a apela la recunoscută bunăvoința D-Tale, rugând acceptarea modalității propuse și anume :

Putea-mi-s'ar asigura din partea băncii pe care eu atita cinste și pricepere o conduci, o rentă de 50 coroane lunare pentru un an de studiu, pelângă doi cavenți capabili de-a solvi în împrejurări de-așa natură? Aceasta este întrebarea și cred, ba sînt convins, că rezolvarea ei ar fi singurul mijloc care mi-ar reda liniștea sufletească pierdută și dorul de muncă, între cadrele competiței mele, vrînd a face studii juridice sistematice și serioase.

Te rog, să mă 'nțelegi! Nici prin minte nu-mi trece să profit de ocazie, sau să exploatez chestia din punctul de vedere că ești directorul băncii — o fac mai mult de frica eventualelor neînțelegeri dintre tatăl meu (țăranul conservativ) și fratele meu de curînd însurat, care fiind din naștere un „sgârte brînză“ ordinar, crede că voiu ruina familia întreagă prin studii prea îndelungate — în ceea ce se 'nșeală grozav! Deaceea, Te rog fierbinte, a mijloci, respective a interveni pe lângă cei competenți întru realizarea acestei dorințe ardente. Sînt firm convins, că vei înțelege situațiunea critică în care mă găsesc și vei colabora întru ameliorarea ei.

De încheere Te-asigur (oricum s'ar desvoltă celelalte) că pentru mine a fost cea mai mare satisfacție, când am auzit că Venerabilul Consistor s'a convins, în fine, de meritele D-Tale, de dreptate absolută a chestiei și punînd gurile rele cu botul pe labe, a hotărît cum firește nici nu putea altfel: deși cel mai tînăr între candidați, să fi mirele de toți iubit al tractului nostru.

În așteptarea *urgentă* a răspunsului, în ce privește chestia mea personală — rămân cu profundă stimă și de tot binele voitor :

Cluj, la 15 Martie n. 1913.

Hannibal Păpărea,
jurist pe anul I.

Scrisoare recomandată.

Reverenței Sale Domnului *Stan Leucă*, protopop.

Hârtoape.

Multonorate! Repet umilta-mi cerere, fiindcă deși am competat să fiu primit gratis la „Mensa Academică”, fiind un pehifogăl recunoscut, nu cred să-mi succedă. Sînt prin urmare foarte avizat la preagrațtosul D-Voastră sprijin și grabnic ajutor.

Cu mare și devotată stimă:

Cluj 25 Martie n. 1913.

Hannibal Păpărea, stud. iur.

*

Scrisoare inchisă.

Domnule Protopop! Vă rog a nu-mi lua în nume de rău, dacă urgez din nou chestia răspunsului relativ la împrumutul meu — dar sînt foarte avizat, tatăl meu și frate-meu fiind niște oameni imposibili în felul lor, iar la „Mensa” anevoie cred c'o să încap. Prin urmare rog un răspuns grabnic și — pozitiv!

Cluj 10 April 1913.

Dechii devotat:

Păpărea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Carte poștală.

Tinărului *Hannibal Păpărea*, turist

Cluj (Universitate).

1. Nu ți-am putut răspunde mai curând, fiind foarte ocupat cu serbările instalării, cu boala soacră-mea și celelalte mizerii familiare.

2. Mulțumite pentru călduroasa felicitare!

3. Regret, în criza actuală, împrumut *imposibil!*

Hârtoape, 25 April 1913.

Sincer stimător:

Stan Leucă, protopop.

*

Preotului *Leucă*,

dtn Hârtoape.

Cucernice!

1. La scrisorile unui om academic nu se răspunde pe-o simplă poștală în 3 prepozițiuni telegrafice — plane peste-o lună, aceasta fiind, mă rog frumos, chestie de cultură socială.

2. Criză! Dar pe seama „doctorandului“ Decebal Zăbăilă s'au găsit bani în banca „Fortăreața“. Nu știu, pentruca să poată juca cărți la „Kafé Kikaker“, sau fiindcă face curte „serioasă“ nepoatei D-Tale?

Doresc s'ajungi etatea corespunzătoare, să-l poți vedea însfirșit doctor, căci domnișoara Agăta, sint convins, că nu-l va pupa în viața aceasta pământescă.

Adecă „criză!“ Dar mă rog de iertare, pentru 100 de butelii de șampante „Törley“ au fost bani în bancă; fiindcă știu din izvor competent (chiar dela contabilul Florea Firșonea), că ai ridicat din libelul de depunere al soacrei matala — Ține-o Doamne! — suma de coroane 800 — ai opt sute!

Deși, slavă Domnului, nu mai am lipsă de banii D-tale, fiind chiar azi primit gratis la „Mensa Academică“, dar ureau să constat definitiv conducerea regretabilă a celor mai multe bănci române, din Ardeal, conduse de oameni, cari deși n'au nici o pregătire specială, trag lefuri grase, — și te întrebi cu toată dreptatea pentru care serviciu?

3. Toată lumea mi-a spus de mult și mi-a dovedit negru pe alb, că întreg „naționalismul“ D-Tale n'a fost decât o speculă egoistă, pentru a ajunge sus. Fiind însă un natv, n'am crezut-o.

Acuma sint perfect convins, că-ți lipsește total afiș simțul filantropic cât și iubirea de aproapei, deși — benenotandum! — ești preot.

În tot cazul regret momentul neprecugetat, când te-am felicitat.

Noroc bun!

Păpărea.

*

Lui Păpărea,
iurist analfabet cursul I.

CLUJ.

„Academicule“ Hannibale!

N'am avut nicio lipsă, păcătosule, de bilbitelile tale scripturistice — chipurile felicitare.

Când te-o aduce însă primejdia în părțile locului și vei avea onoarea să mă întâlnești, o să-ți întind nițel urechile cele nespălate, ca să te învăț omenie, put de „oțelit“ obraznic ce ești!

La revedere!
Leuca

Brașov 1913.

Cum să se întreprindă anchetele dialectale?

Sever Pop, Buis et méthodes des enquêtes dialectales (extras din „Mélanges de l'École roumaine en France”, partea II, 1926, Paris 1927, form. 8°, pag. 216).

E o foarte minuțioasă și cinstită trecere în revistă a încercărilor făcute până aci de linguiștii de pretutindeni pentru adunarea sistematică a materialului de limbă. Utilizând un material de informație vast, scos din scrisul oamenilor indicați în materie, autorul expune clar și metodic principiile pe baza cărora învățații au înțeles să întreprindă adunarea și înfățișarea graiului unor regiuni etnice, care să servească de material cât mai sigur pentru studiul comparative temeinice. *Introducerea* (pag. 5—23) pune în lumină importanța dialectelor în cadrul preocupărilor lingvistice. Arată în liniiamente generale scăderile materialelor dialectale, adunate pripit și nepriceput, de diletanți, erorile celor mai multe dicționare, singurele fântâni, cari au servit multă vreme materialul de studii pentru învățați și subliniază insistent importanța covârșitoare a curentului de urmărirea îngrijită a limbii populare, condus de oameni pricepuți. Graiul omenesc e o manifestare de viață, care evoluează și se schimbă necontenit, e o icoană a sufletului omenesc cu aspecte înfinit de variate, încât fixarea lui pentru o epocă oarecare și într-o formă, care să se apropie cât mai mult de adevărata lui înfățișare, e de o însemnătate fundamentală pentru fiecare limbă, în parte, și pentru graiul omenesc, în general. S'a recunoscut demult această însemnătate și s'au meditat îndelungat mijloacele de investigație pentru culegerea și prezentarea acestui material. Expertiza e în curs de mai bine de 40 de ani și se poate spune că sunt puține punctele în cari învățații să fie de acord în chestiunea unor asemenea anchete lingvistice. Diversitatea de metode e cauzată de împrejurările locale ale fiecărei regiuni în parte.

Di Pop împarte anchetele lingvistice întreprinse până acum în diferite țări, în două categorii, după metodele de investigație urmate: anchete prin chestionare, trimise intelectualilor localnici și anchete făcute de un individ, la fața locului, de un specialist sau de un amator instruit. În categoria întâiu sunt luate anchetele întreprinse de *G. Wenker* în Germania, *B. Petriceicu-Hașdeu* în România, *L. Gauchat* și a colaboratorilor săi *J. Jeanjaquet*, *E. Tappolet* și *E. Muret* pentru Elveția, *Florian Melcher* pentru limba retoromană, *S. Pușcariu* (în cadrele Muzeului Limbei Române din Cluj) pentru limba română. În categoria a doua sunt discutate anchetele lui: *G. Weigand* în România, a lui *Gilliéron* și *Edmond* în Franța și Corsica, a lui *O. Bloch* în regiunea

Vosgiilor meridionali, *Ch. Bruneau* asupra grăului din Ardenne, *G. Millardet* din regiunea Landes, *L. Terracher* din Angoumois, *Pierre Le Roux* din Basse-Bretagne (toate aceste din Franța), a lui *A. Griera* în Catalonia, a lui *H. Javerg* și *J. Jud* în colaborare cu *P. Schenermeier* asupra grăului italian din Elveția. Tot aici expune planul unor anchete în pregătire, în Italia, de către *M. Bartoli* și aceea din România.

Pentru fiecare metodă autorul arată avantajile și scăderile. Metoda preconizată prin chestionare trimise o găsește complet defectuoasă, aproape inutilă din pricina că cei cari adună materialul lingvistic nu au cunoștințe suficiente pentru o transcriere sigură, sunt nepricepuți în privința valorii adevărate a materialului și prin urmare nu-l redau corect. Recomandă această metodă numai ca sondaj anterior în vederea anchetei întreprinse pe teren, pentru a cunoaște în trăsături fundamentale împrejurările locale ale fiecărei regiuni, care face parte dintr'un domeniu lingvistic. Astfel de pildă e considerată ancheta întreprinsă în două rânduri de către Muzeul Limbii Române în domeniul dacoromân. Autorul e un adept convins al anchetelor pe teren, cari prezintă toate avantajile adunării unui material sigur. Din toate anchetele discutate alege principiile sănătoase, pe cari le consideră utile împrejurărilor dela noi și le recomandă celor cari vor fi însărcinați cu adunarea materialului și alcătuirea unui atlas lingvistic al României.

Nu putem discuta aici valoarea observațiilor făcute de dl Pop la fiecare din anchetele menționate, fiindcă am depășit cadrele unei dări de seamă sumare. Ne mulțumim doar să arătăm în linii mari cari sunt condițiunile (p. 192—216) la cari ajunge după examenul îngrijit al chestiunii. Întâiu de toate dsa vede necesară întocmirea unei anchete preliminare, în care să se facă sondajii, prin călătorii fugare la fața locului sau prin anchete prin chestionare trimise în diferite regiuni, cari să înlesnească cunoașterea elementelor lingvistice demne de urmărit și lămurirea împrejurărilor locale, caracteristice fiecărei regiuni. Prin aceasta s'ar fixa deci schița unei anchete pe teren. Pentru a se putea culege un material, care să se prezinte unitar pentru întreg cuprinsul unui domeniu anchetat se cere alcătuirea unui chestionar — care în întrebări precise să cuprindă elemente de interes fundamental pentru limba poporului din toate preocupările vieții, — căci „un enquêteur sans questionnaire est un marin sans boussole“ (p. 193). Chestionarul e în interesul unității materialului și a culegerii lui rapide. Celui care redactează acest chestionar i se cere o cunoaștere minușioasă a vieții poporului. Chestionarul trebuie să cuprindă fenomene lexicale, morfologice

și sintactice. Făcând abstracție de greutatea ce se pun în calea celui care vrea să ancheteze *printr'un chestionar* fenomenele morfologice și sintactice, e posibil poate să se urmărească pe baza aceluiași întrebări în toate regiunile, e foarte periclitată concepția de unitate a materialului adunat în ce privește interesul lexical, când anchetorul se bazează pe același chestionar în toate regiunile, cunoscută fiind împrejurarea că aproape fiecare (regiune) are preocupări de vază deosebită (agricultură, pescărit, păstorit, lemnărit, băieșit, etc.). E întemeiată prin urmare părerea autorului de a se face un chestionar principal, care să urmărească chestiuni generale, caracteristice tuturor regiunilor și altul special pentru fiecare regiune în parte, care să privească de aproape preocuparea locală de competență a locuitorilor. Chestionarul va trebui pus în mână *unui* anchetor, pentru a se păstra unitatea în privința interpretării și a transcrierii. Cel mult în împrejurările, cari privesc limba română, se pot admite doi anchetori, unul pentru dialectul daco-român și un altul pentru cele transdanubiene, macedo-român, meglinit și istro-român. Anchetorul i se cere în primul rând să fie sincer în redarea materialului, să fie deci lipsit de prejudecăți față de materialul cules. Anchetorul e necesar să fie indigen fiindcă numai el cunoaște condițiile specifice regiunii, pe care o anchetează. Trebuie să fie înăstrat cu o ureche fină, cu pricepere de a nota exact ceea ce aude, să fie o figură agreabilă și comunicativă în fața poporului cu care vine în atingere în cursul anchetei.

Din întreg dumentul lingvistic va trebui să se aleagă numai un număr redus de puncte în cari să se facă sondajii, fiind și inutil și imposibil să se facă anchete în toate punctele unde sunt așezări omenești. Centrele anchetate vor trebui să fie parcurse în zig-zag, nu în ordinea de vecinătate între ele, pentru ca anchetorul să nu fie redus de pronunții auzite în punctul vecin anchetat. Se va ține seamă îndeosebi de centrele mari comerciale, industriale, istorice, etc., cari au putut exercita o influență asupra limbii rurale din preajma lor.

Subiectele, adică băștinașii întrebați de anchetori, vor trebui aleși dintre acela, cari au o pronunție clară, cari sunt descendenți ai unei familii autohtone și care au trăit mai multă vreme în localitate. Vârsta subiectului interogat poate să varieze între 20 și 50 de ani. Se va ține seamă de faptul ca să fie aleși oameni pricepuși în preocuparea asupra căreia se face ancheta. Nu se va ancheta terminologia ferărtitului dela un tâmplar sau dela un pescar.

Notarea materialului se va face după un sistem unitar fixat, îngrijit dinainte. Pentru folosul unor temeinice studii

comparative romanece ar fi indispensabilă adaptarea unei transcrieri unitare pentru întreg dumentul romanic, servind ca bază aceea întrebuintată de Gilliéron în Franța.

Publicarea materialului să se facă prin cartografiare și prin glosare. Se vor cartografia numai cuvinte sau fenomene, cari au echivalente și în limbile romanece. Ca o completare a atlasului lingvistic, care cuprinde ilustrarea materialului lingvistic pe teren, va fi de necesitate să se reproducă fotografiile obiectelor numite printr'un termen, știut fiind cât de adesea cunoașterea precisă a lucrului ușurează interpretarea numirii lui. În anchetă nu se va evita întrebuintarea diferitelor aparate de înregistrare fonetică, bune de utilizat la ocazii cât mai dese, cum e fonograful.

Cam acestea sunt în linii generale concluziunile, la cari ajunge autorul și pe cari le recomandă celor ce meditează alcătuirea atlasului lingvistic al României. Noi ne permitem a primi cu oarecare rezervă aprecierile prea tari asupra valorii anchetelor făcute prin chestionare trimise, cari fără a le tăgădui unele desavantajii simțitoare, au importanța lor justificată prin faptul că descopăr un material de limbă mult mai bogat decât acele făcute la fața locului. Corespondentul localnic, e drept, nu cunoaște taina înțelegerii subtile a sunetelor și nu le știe nota precis, dar, trăind în familiaritate cu subiectele chestionate, are puțința de a primi răspunsuri adevărate, reale din punct de vedere lexical și mai ales — urmărindu-le timp mai îndelungat — mai complete. Disprețuind această metodă, singura, care ne poate aduce mulțimea de sinonime ale aceleiași idei, înseamnă să renunțăm la cunoașterea a însuși arsenalului intim al sufletului omenesc, care transformă lapidar și creiază necontentit resurse nouă de exprimare populară. Spre a ne putea explica evoluția istorică a unei limbi, e neapărat necesar să cunoaștem bine mijloacele actuale ale spiritului omenesc de a da exprimare ideilor. Acesta e motivul, care ne face să credem că cea mai utilă metodă de anchetare asupra limbii în vederea unui atlas lingvistic cât mai complet, ar fi una mixtă, cam de felul aceleia urmată de către L. Gauchat, atât prin chestionare trimise unor localnici instruiți, cât și printr'un trimis la fața locului. Anchetelor priceput trimis la fața locului va instrui în punctele unde lucrează el pe un intelectual din comună, care va trimite și el un răspuns util. Firește, unitate în privința materialului va păstra numai lucrul făcut de anchetorul la fața locului. Răspunsurile celorlalți corespondenți vor confirma valoarea circulației diferiților termeni și vor ilustra o sinonimică bogată, salvând astfel cuvinte rare, în drum de dispariție din limbă.

ȘTEFAN PAȘCA.

In amintirea lui Aurel C. Popovici.

— Un articol scris în 1919 — de actualitate și acum, când se împlinesc 10 ani dela moartea lui A. C. P.

În zilele acestea de bucurie națională, când stăm în pragul înfăptuirii visurilor noastre îndreptățite, când inimile noastre ne bat mai tare 'n piept, de par'că ar vrea să ni-l spargă — nu vi se 'ntâmplă să vă puneți întrebarea: „o! de-ar trăi cutare și cutare! cum s'ar bucura și dânsul!“?

De-ar trăi Nicolae Bălcescu, vă ziceți, de-ar putea să-și vadă intrupat visul, cu care s'a sbatut în ceasul morții, pe patul de durere, din surghiu, în Palermo! De-ar trăi Avram Iancu, să nu-i mai doinească a jale fluterul și să-și recapete cumpăna minții! De-ar trăi Gheorghe Lazăr, să binecuvinte din nou cele patru părți ale orizontului unde trătește suflare românească! De-ar trăi alții — zeci de scriitori, bărbați de stat, regi și boieri români, să-și vadă „visul cu ochii“!

Între acești reprezentanți ai neamului românesc aș dori să nu lipsească nici Aurel C. Popovici și am să motivez pentru ce.

Soarta a vrut ca luptătorul acesta neobosit să moară departe de neamul său, în Elveția, până ce nu se sfârșise încă războiul, cu peana în mână, scriind în folosul neamului său, după ce l-a adus jertfă pe altar *tot* ce a avut mai bun: energie, avere, sănătate.

Dacă trecem în revistă generală persoanele marcante din ziua de astăzi ale neamului nostru românesc, găsim mult bun simț, mult entuziasm sincer, multe cunoștințe frumoase la dânsule — de multe ori însă ne vine pe buze dorința: de-ar avea orizonturile largi ale lui Aurel C. Popovici.

Orizonturi largi: de astea avem acum nevoie mai mult decât oricând altădată, căci politica mioapă, politica din Șunfurug, ne-ar da de mal, nu numai stricându-ne nouă, ca neam, ci făcându-ne chiar și de râs.

Aurel C. Popovici vorbea și scria perfect românește, franțuzește, nemțește, englezește, italienește și ungurește — studiasse adânc culturile popoarelor acestora, încât își putea da seama în cunoștință de cauză despre valorile lor, călătorise mult, citise mult, experiase mult — într'un cuvânt: era chemat în primul rând să reprezinte interesele noastre culturale, politice, înaintea oricărui for european și mondial.

În 1892 apare „Replika“. Apariția cărții acesteia este un dat însemnat în istoria noastră politică, culturală. „Replika“, care — după cum spunea și titlul — era o replică

la o broșură insolentă la adresa românilor, din partea studențimii ungurești, atinsă neplăcut de o altă broșură, a studențimii române bucureștene — s'a publicat în 26.000 de exemplare, în românește, franțuzește, englezește, italienește și în limba germană și a arătat pe față, cu *documente autentice*, toate nedreptățile, de cari am avut noi parte. Fi-rește, pentru deținătorii puterii de stat au fost constatările din „Replîcă“ „trădare de patrie“ — s'a pornit o haisă împotriva urzitorilor „Replîcei“ — Aurel C. Popovici, care a avut partea leului la redactarea și răspândirea „Replîcei“, a căpătat, într'un proces monstruos, patru ani de temniță, alt redactor al „Replîcei“ un an.

Procurorul leszenszky a știut unde lovește atunci când a dat porunca să fie aruncat în temniță tinărul student român din Graz, autorul „Replîcei“. Simțea leszenszky că are de a face cu un „pui de valah“, care nu se dă împăcat cu una cu două, cu unul, care poate strica țesătura de patangen întinsă împrejurul problemei românești din fosta Ungarie și de aceea l-a osândit. *Orbul!* Om ce credea — bietul — că razele de soare se pot opri de a străbate în încăperile caselor noastre, că *glasul conștiinței unui neam se poate pune și el în cătușe*.

Cu atât mai mult ne-a atras atenția procurorul leszenszky asupra „Replîcei“ și a autorului ei. Cartea — un document prețios al vremii, un arsenal ideal de argumente cu date concrete, referitoare la nedreptățile, pe cari suntem silți să le îndurăm — a ajuns o carte sfântă pentru noi, o carte, care colinda din mână în mână, mai bine zis pe sub mână, printre noi, fiindcă era oprită în Ungaria „felix“.

Dacă e să-mi dau seama despre cărțile, cari — pe lângă experiențele vieții — mi-au cimentat naționalismul, recunosc, și cu mine, sunt sigur, o recunosc sute de tineri români, recunosc în „Replîca“ lui Aurel C. Popovici unul din stâlpii, pe cari se razimă convingerile noastre naționale.

După cum „Căntecele sclavului“ ale lui Svatopluc Cech — oprite — treceau pe sub ascuns din mână în mână, la cehi — tot astfel „Replîca“ aceasta minunată, chemarea aceasta la luptă pentru dreptate a tinerimii române față de minciuna înfumurată, s'a bucurat de o mare trecere în cercurile românești.

De câte zeii de ori n'am luat cartea aceasta în mână, dându-o mai departe, militând pentru ea! Sunt adunate, ea într'un grânar, într'ansa suferințele noastre și dacă ai citit și frământat idelle din ea, este peste putință ea să o poți laoparte fără a declara: „atci se comite o mare nedreptate!“

Tipetul acesta de revoltă și l-a smuls cartea, ca să informeze străinătatea despre starea lucrurilor dela noi. Cartea a fost scrisă de Aurel C. Popovici — e bine să o accentuăm aceasta în zilele noastre de bucurie națională, când ținta spre care tindea dânsul e ajunsă.

* * *

Imi aduc prea bine aminte cum l-am întâlnit pentru întâia dată. Eram student tânăr, în Viena și auzisem că a sosit Aurel C. Popovici. Primisem o invitație la un bal al pictorilor și artiștilor vienezi, în „Künstler-haus“, la un bal-mască și mă îmbrăcasem și eu într'un costum cam... bizar: haine albe, dintr'o stofă groasă, — de Săcele, țesută de țărancele noastre, cflindru negru, ghete albe, un baston mare și gros în mână — păream un englez tinerel de prin colonii. În costumul acesta m'am prezentat în restaurantul, în care știam că va fi și Aurel C. Popovici înainte de a se începe balul-mască.

După ce am fost de față la discuții timp de un ceas și mai bine, m'am depărtat cu părerea de rău în suflet că trebuie să plec și eu o întrebare, care mă rodea ca un vierme la inimă: „n'ai să fi în ochii lui Aurel C. Popovici un arlechin?“ Mă supăra chiar și numai gândul că Aurel C. Popovici, a cărui căutătură de pe atunci mă urmărea, par'că ar vrea să mă discece, și-ar fi putut zice: „ia, un băiețandru, care se îmbracă ca un „anglituș“ pentru mascarade!“

Ochii lui Aurel C. Popovici par'că căutau într'una printre strălucirile tinereții române, par'că erau niște ancore, cari știricesc puncte de razim, ca să aducă corabia în starea liniștită, dorită de cărmaci și de pasageri.

Între împrejurări mult mai favorabile pentru mine l-am întâlnit altădată, tot în Viena.

Era după apariția cărții sale „Gross-Oesterreich“, în 1905. În cartea aceasta, a cărei apariție însemnează un dat istoric în literatura politică a monarhiei austro-ungare și-a pus Aurel C. Popovici toată verva și toate cunoștințele sale solide, ca să deschidă ochii străinătății asupra nedreptăților ce se comit față de noi. Volumul era în toate vitrințele librăriilor din Viena și era tema de discuție în jurnalele germane și streine.

Teza lui Aurel C. Popovici în „Gross-Oesterreich“ (1906) era următoarea: „Imperiul habsburgic poate să aibă încă un viitor mare, strălucit, dacă vrea să aibă o misiune și dacă misiunea aceasta o interpretează corect. Pentru așa ceva însă este acum timpul suprem, fiindcă monarhia se aseamănă, ca să ne folosim de o expresie de a lui

Bismarck, unei mașini umplute cu abur până la explozie, când o schintete, o mișcare stângace e de ajuns ca să arunce 'n aer ventilul de siguranță". (pg. 20). Pe aceeaș pagină proceea: „...Ungaria aceasta (de acum) se va da de mal, nimicindu-se (zerschellen), nu numai pe sine însăși, din cauza politicei greșite, pline de *brutalitate*, ci va trage cu sine 'n abiz și Austria". Salvarea? O vedea în „principiul dinastie, în destoinicia militară și, mai cu seamă, în *dreptatea* față de toate popoarele, cari dau un conținut monarhiei acesteia" (pag. 21).

Aurel C. Popovici a fost acela, care s'a întrepus cu trup cu suflet pentru acea „auto-determinare" a popoarelor asupra viitorului lor, principiu, care formează baza principiilor wilsoniane (pag. 216).

Sosise tocmai vestea că lucrarea este oprită în Ungaria. Aurel C. Popovici era pregătit la așa ceva. Nu și-a închipuit-o altfel. Ungaria oligarhilor mioți, Ungaria lui Apponyi și Berzeviczy și Wlassits, Ungaria șovinismului sfiorător — da și acum cu pictorul țipetului de alarmă țesit din pieptul unui luptător pentru dreptate — pentru ca să plătească amar, cu vârf și îndesat, în zilele noastre, această finută păcătoasă a sa.

Il văd pe Aurel C. Popovici cum alerga dela redacție cu un maldăr de voci de presă subțioară, cu jurnalele ungurești, cari — toate — îi poșteau spânzurătoarea sau glonțul sau îl tratau ca pe un saltimbanc oareșcare — cum se răzbună păcătoșenia de atunci! — îl văd cum râde dureros și mușcător, comentând articolul din „Pester Lloyd", leaderul pressei dușmane nouă, și par'că-i zărește și acum pumnul strâns, cu care tăia arcuți prin aer.

L-am invitat la „România Jună".eram pe atunci președintele societății studențești vieneze. Cu ce plăcere a primit invitarea vechiul membru al „României June", dânsul, care fusese sufletul societății pe vremuri, cu dl Alexandru Vaida, cu Dr. Marius Sturza și cu mulți alții împreună! La un mic discurs de bineventare, improvizat, în fața cătorva studenți români, cari se aflau în dimineața aceea în sala de lectură a societății, ne-a răspuns Aurel C. Popovici.

Așa putea vorbi numai unul, care e convins până în adâncul sufletului său de dreptatea cauzei, pe care o reprezintă. Căuta în ochii noștri să știricească dacă există în ei schintela dragostei de neam, ne vorbea la inimă, cum poate să vorbească mai bine și mai frumos unul, care și dă toată viața și-și sacrifică totul pentru neam. Țtu minte minte că m'a străbănut un fior din creștet până 'n tălpi, că mi s'au umezit ochii, că t-am întins mâna, când ne-a ce-

rut-o el, fără să mai stăm la îndoielă — așa numai un apostol al adevărului, un apostol în serviciul binelui, al dreptății călcate în picioare putea vorbi.

Imi vine alt tablou în minte: când l-am întâlnit pe Aurel C. Popovici, odată, la Capșa, în București.

Dă putești închipui așa ceva? Aurel C. Popovici și Capșa! De obicei se aduce „Capșa” în legătură cu „diplomații” de moda veche, cu „stălpit de cafea”, cu cei ce omoară timpul lui Dumnezeu stând cu sticla ’n ochi, cu paful în gură și cu „spleenul” în suflet. Și, totuș, trecând pe Calea Victoriei l-am zărit acbilo pe Aurel C. Popovici. Când m’a poftit să intru și să fac loc lângă dânsul, recomandându-mi pe însoțitorul său, am deslegat problema: Aurel C. Popovici nu stetea de flori de măr în cafeneaua „high-life” a Bucureștilor — avea o întâlnire cu un jurnalist, și dânsul de alt calibru decât acela al tăietorilor de cupoane și de palare. Ochii lui Aurel C. Popovici imi spuneau: intră! încearcă! poate-ți prinde bine să cunoști și pe domnul acesta!

Altă dată l-am văzut într’o zi de sărbătoare pentru neamul românesc: în ziua când s’a întors primarul Lueger acasă, din București.

Alte vânturi băteau pe atunci prin Viena! Mulțumită în mare parte agitației lui Aurel C. Popovici se apropiaseră cercurile conducătoare vieneze de conducătorii noștri. Cauza noastră dreaptă începuse a fi pricepută și erau cele mai bune șanse pentru o colaborare cuminte — de nu s’ar fi întrerupt toate legăturile, cu moartea lui Lueger și cu omorul dela Serajevo. A venit de nou „mână tare” a lui Tisza și a tovarășilor săi — ca să aducă țara în halul ei de astăzi, spre o rezolvare mult mai norocoasă pentru noi...

În seara aceea, când vienezii au fost toți pe „Ring”, strigând din răspuțeri: „Trăiască românii!” și „Trăiască România!”, pe „Ring”-ul, pe care — în 1784 — bietul Horia înzadar a cerut dreptate dela Iosif al II-lea, că nu i s’a dat, în seara aceea a vorbit Aurel C. Popovici, la „clubul român”, cu verba-i innăscută, fericit că a ajuns să pună o piatră la temelie, la care lucra cu atâta energie și perseverență.

* * *

„Gross-Oesterreich”? Acum az stmbi satisfăcut, văzând ce întorsătură au luat lucrurile. Inimă-i de patriot român l-ăr sălia de bucurie că am ajuns să fim toți românii una, un lucru, care în conștiința când trăia dânsul părea cu neputință.

De aceea a pledat el cu toată verva, de care dispunea, pentru o Austrie mare, în care fiecare popor să-și aibă autonomia sa, formându-se o confederație a popoarelor Austro-Ungare, — de aceea a căutat să tragă foloase din forma nenorocită a dualismului, salvând ce se putea salva pe seama neamului său. — Astăzi? ar fi cel dintâi care ar aplauda unirea tuturor românilor și care și-ar înmormânta fără să crâcnească planul „Marei-Austrii”.

Dar Aurel C. Popovici doarme în țara lui Jean Jacques Rousseau și numai cu gândul ne putem duce la dânsul, alcându-l: „Fii binecuvântat, acolo, unde ești — îndemnurile tale au dat roadă — gândurile tale curate au luat ființă! Memoria ta va fi vecinică în mijlocul nostru!”

Spovedanie.

— Schiță originală! —

de **Horia Petra-Petrescu.**

În cafenea era liniște. O cafenea unde nu cântă muzica, unde nu se aude larma bilelor de biliard și a tacurilor, nici râsete șglobii de oameni, cari vreau să-și petreacă. Stetea fiecare înaintea vrafului său de reviste și jurnale — și citea.

Sublocotenentul, care luase loc la o mesciară din fund, se vedea cât de colo că nu e soldat de profesie. Își ținea sabia stângaci în mână, pasul, la intrare, îl fusese lipsit de ținuta militară, așa și spatele și capul — un cap cu ochii mari, îndurerăți, nedurmiți.

— „O ceașcă de cafea turcească!”, comandă el chel-nărului, apoi luă de subștoară vraful de hârtii și se apucă să scrie, în timp ce oaspeții cafenelei îl măsurau cu ochii, căci vedeau prea bine că au în fața lor un oștean întors de pe câmpul de luptă.

„Scumpul meu Sever!”, începu să scrie sublocotenentul, cu scriitura-i nervoasă, întreruptă. „Am concediu pentru câteva zile. După neîntreruptul șir de săptămâni și luni petrecute pe câmpul de luptă — în fața potrivnicului — pentru întâia dată fără bubuitul de tun în urechi! Ți se pare ciudată tăcerea aceasta, după ce te-ai obișnuit cu clocotul din văzduh și te întrebi: de unde vine că urechea nu-mi aude muzica obișnuită? Știi tu, Sever, că muzica aceasta nu era „muzică, ce-mi place mie”, în timp de pace — dar omul se învață cu toate. Nu crezi cu câte se dă împăcat! Are lupte sufletești, se războleşte cu firea, ajunge câteodată câte un mic Prometeu, în *închipuirea* sa — dar,

la urma-urmelor, vede că nu poate să se lupte împotriva curentului și contribute și dânsul, ca să se ducă în îndeplinire dictonul latinesc: *ullula cum lupis...* (urlă cu lupii...).

Iacă, îmi desvelesc în fața ta, iarăș, sufletul — precum am făcut-o de atâtea ori, când eram împreună și par'că mă ușurez, adunându-mi gândurile mănunchiu, concretizându-le pe hârtie, incredințându-le *cuiva*, de care sunt sigur că ține la mine și la scrisul meu.

Par'că aș fi sub patrafir, dragă Sever, — tu ești duhovnicul meu sufletească: ascultă deci.

Într'una din scrisorile tale ultime mă întrebi de sgu-duirea sufletească cea mai puternică, prin care am trecut în timpul din urmă. Spui că te-ar interesa, ca psiholog, să știi care a fost clipa, pe care o țin eu de mai importantă pentru viața mea sufletească.

Trec în revistă diferitele clipe trăite de când am pornit-o la drum, dela declararea de războtu și până acum și dacă mă gândesc mult și adânc cred că am dreptul să aleg din toate clipele astea *câteva*, cari intrupează pentru viața mea sufletească urecușul cel mai mare, după cum însemnează un seismograf curba cea mai mare la un cutremur de pământ, aproape de cataclism. O sgu-duire sufletească ar fi putut să însemneze și seismograful meu sufletească, dacă ai putea inventa un aparat, care să-ți înregistreze tăria senzațiilor sufletești.

Dar să-ți descriu pe îndelete, cu răgaz, căci sunt sigur că te va interesa.

După cum știi prea bine, în urma discuțiilor noastre, am cetit din doască 'n doască pe mulți din enciclopediștii francezi, am cunoștință de Büchner, de Haeckel și de multeori mi-a apărut în colțul buzei surâsul sarcastic când venea vorba de lucruri supranaturale, transcendente. *Nu că aș fi fost lipsit de ideale* — dragă Sever — dar orgoliul meu era de a juca pe blazatul, de a da pe omul cu multă cunoștință de carte, care s'a învățit mult în lume și care nu gösește prea multă satisfacție în religia moștenită din moși-strămoși, dimpotrivă, o ține drept o rămășiță preistorică, bună pentru cōptii mici și babele bătrâne.

Cu sentimentele acestea nu voiam să jignesc pe cineva, nu voiam — Doamne ferește! — să-mi bat joc de religie, cu toate că cetisem și predicile supra-omului Zarathustra, ale lui Nietzsche — ci trăiam într'o apatie sufletească, ne-reagând la nici o întrebare, care se punea mai lămurit cu privire la viața religioasă a sufletului.

... Până într'o zi. O zi de vară, cu soare și lumină din belșug. N'am să uit ziua aceea niciodată! Eram gata

de plecare. Căpătasem ordinul, telegrafic. Trebuia să mă înființez peste două zile la comanda militară a regimentului meu.

Nu mai era glumă. Toate așteptările de împăciuire suferiseră naufragiu — se declarase războiul!

Mi-am luat ce biet am putut în goana cea mare, am pachetat lucrurile într'un geamantanăș, le-am dat servitorului să le ducă la gară — mai aveam o seară la dispoziție să petrec în orașul iubit, ca să plec ca mâine dimineață la Arad.

Am început să colind străzile cunoscute și să-mi iau rămas bun, în rate. La fiecare colț de stradă mă opream și-mi aiceam: privește, privește, că poate nu-ți va mai fi dat să te bucuri de priveliștea asta! Și firea mea contemplativă m'a silit să simt durerea despărțirii cu toată tăria. Par'că-mi rupeam bucățele din inimă, la fiecare colțșor de stradă — căci fiecare stradă îmi reamintea clipe trăite, trăite plăcut, din anii copilăriei mele începând până în anii bărbăției.

Știi prea bine — împotriva sentimentalismului meu te luptai tu și mă războiam și eu cu arma sarcasmului — dar sarcasmul par'că dispăruse atunci dela suprafață, cu desăvârșire. Îmi spuneam: să *gusti* cel puțin ultimele clipe ale rămasului-bun în tihnă, fără de ghimpele batjocurei!

Sunt clipe în viața omenească când satira voltatreață nu mai are loc, când spiritul coroziv al enciclopediștilor se dă de mal — și exemplul cel mai lămurit mi-a fost hărăzit să-l simt în curând.

Ceva mi-a spus în internul meu: caută mormintele moșilor tăi! Ciudat! Până atunci nu mi-a venit niciodată în minte să mă duc în cimitir, să le vizitez mormintele — în clipele acelea însă îmi spunea cineva respicat: du-te!

Și m'am apropiat de cimitir, dupăce am dat pe străzi pline de soldați, cari plecau la gară, întovărășiți de ai lor, cu lacrămile 'n ochi, strigând, chiuind de durere, ca să-și uite sbuctumul sufletes.

Era o vreme minunată. Să tot trăiești! Să mai imprumuți zece piepturi, ca să poți respira din greu, și zece urechi, ca să auzi toată bogăția tonurilor și zece mâni, ca să-ți le întinzi spre soare și să te simțești fericit... în timp de pace!

Dar acum? Cu cât înaintam spre cimitir cu atât mai mult îmi spuneam: *măine poate că nu vei mai fi!*

De sigur ai fost și tu în cazuri anabage, când a trebuit să-ți spui: *măine poate nu volu mai fi!*

Ai început să-ți compui bilanșul vieții tale în clipele acelea? Eu mi l-am făcut, în preajma mormintelor bunicii mele.

Am intrat în cimitir, dând laoparte ușa grilajului. Că-
răruia, care mă ducea spre morminte, era crescută cu
iarbă. Nu o bătătorise de mult, nimeni! Parcă se mirau
sălcile plângătoare de ventrea mea, parcă își spuneau:
ce caută oaspetele acesta nou pe la noi? Într'un spintex
mi-a rămas, în treacă, pulpana tunicei militare, dar mi-am
smuls-o repede, mergând mai departe.

Stam acum în fața mormintelor dărăpănate ale buni-
cilor. Lespedea mormintelor lor — negrișită, mâncată de
dintele vremii, găurită de picăturile de ploaie, Numele lor
scump, aproape șters.

Mi-am luat jos capela — am privit în jur de mine. O
liniște binefăcătoare. Numai departe, departe, șfepetul unei
locomotive. Erau poate soldații, cari plecau pe câmpul de
luptă. Dacă îmi plimbam ochii dela zidul vechiu al cimi-
tirului în depărtare — dam de munți. Munții Făgărașului!
Tu cunoști toată frumusețea lor. Tu știi cât farmec adă-
postese ei în pădurile, în luminișurile, în poienile lor. Jocul
lor de culori, pe care l-am privit de atâtea ori, împreună
— acum nu mă mai invita să-l admir, el îmi spunea altceva,
în internul meu: clișa e prea însemințată pentru o admirație
artistică!

Da — am simțit atunci cu toate fibrele inimii mele
nimienicia „artei pentru artă“, a acelui curent, care rupsese
zăgazurile și la noi, în parte, și care — sfidând sentimen-
tele creștinești — decreta „înainte de toate muzică“.

Nu, *singură* arta, arta lipsită de inimă, arta, numai și
numai de dragul artei — n'avea rațiunea de a fi — îmi
ziceam lămurit în convorbirea aceasta cu mine însumi. O
simțiam aceasta în clipele, când era să mă despart. poate
pentru *totdeauna*, de colțul acesta îndrăgit de mine.

Pentru *totdeauna*! Înțelegi tu ce va să zică acest
„pentru *totdeauna*“!? Nu azi, nu mâine numai, el în vecl
de vecl!

Crucile din cimitir îmi spuneau în graul lor: o, pri-
cepem noi prea bine ce va să zică vecinicia!

Acum căuta sufletul un razim. Da, un razim, după cum
căuta Diogene un „om“, și nu se rușina să mi-o mărturi-
risească aceasta. Dimpotrivă — mă întreba sufletul: te-ai
gândit asupra problemelor vieții? Măne vei fi poate în-
gropat în cine știe ce dălmă de pământ din Galizia, din
Sârbia sau din Bucovina. — *De ce ai trăit și cum ai trăit?*

Și mi-a venit buniceul într'ajutor, el, cel care odihnea
în fața mea, în mormânt. El avusese înțelepciunea vieții,
văzuse și trăise mult și de multeori îmi dăse sfaturi, pe
cari — în parte — le ridiculizam, găndu-le „antidivulane“.
Așa mi-a spus odată, văzându-mă că ctesc pe capete

cărți „negative“, cum le numea el, cărți, cari subminează încrederea în viață cu satira lor molipsitoare: „nu, dragă nepoate!, pe cărările astea nu vei ajunge la liman verde. Ascultă-mă ce-ți spun: numai pofta de muncă, numai munca *positivă*, numai îndemnurile reciproce între oamenii de inimă, cari își mărturisesc pe față că oricât știu nu știu destul despre univers, dar admiră pe ziditorul lui și i se închină, plini de cutremur — numai cărarea *aceasta* o să te aducă la o resemnare cuminte, *productivă*. Faust, cu hotărârea sa de a *munci* mereu pe cărarea binelui, fiindcă mântuirea numai acela o poate aștepta, care „nizuitește într'una“, a găsit singura soluție validă a vieții omenești!“

Acum îl vedeam pe bunicul înaintea mea. Blând, activ, împăciuitor. Și pe bunica, o bunătate de femeie, harnică ca o albină și frumoasă, chiar și la bătrânețe, cu frumusețea, pe care și-o împrumută în ochi nobleța de inimă.

Simțiam că în clipa aceasta, când e vorba să mă despart, ca să mă pierd, poate, în neant, nu-mi stau în ajutor nici Büchner, nici Voltairre, cu teoriile lor și cu sarcasmul lor, simțiam că trebuie să fie ceva supranatural — de care noi nu ne putem da seama, dar de care trebuie să ne cutremurăm și să mărturisim: nu știm cum ești, dar *exiști, trebuie să exiști!*

Sufletul meu era plin de cutremur.

Mă întrebam: cum? Oamenii aceștia, cari au fost înaintașii mei — au dispărut fără de nici o urmă? N'a rămas nimic din bunătatea lor, din sufletele lor curate? Efemeride?

Cum stam așa și meditam, mi-am împreunat mâinile, ca spre rugăciune. Instinctiv.

— „Nu“ mi-am zis, „*trebuie*“ să fie ceva. Tu, bunicule, cu sufletul tău curat, n'ai dispărut cu totul. Tu mă vezi — tu mă auzi în clipele astea însemnate ale vieții mele. Vorbesc cu tine ca și când ai trăi, ca și când ai fi alce, de față, atevă. Dacă e nepătrunsă soarta omenească, dacă n'avem nimic ceea ce ne-ar putea da siguranța zilei de mâine, după ce am închis ochii — e altceva ce ne ridică și ne dă nădejde 'n viitor: e mulțămirea sufletească de a fi săvârșit o faptă bună — e munca continuă, fără de preget. Și tu ai muncit, ai pățimit și ai închis ochii ca un muritor ce și-a îndeplinit datoria. De sigur ai să te simți bine acolo unde te afli acum. Te chem și eu într'ajutor. Am lipsă de sprijinul tău. Dă-mi tărie să pot suporta loviturile, cari au să mă ajungă! Întărește-mi nervii, ca să nu mă părăsească! Implăteșează-mi inima cu platoșa iubirii de oameni, ca să poată rezista! Orcanul e turbat și caută să mă doboare. Valurile sunt mari, larma e asurzitoare, lumea întregă pare

un chaos — aruncă-ți, de unde, te afli, anghira iubirii tale și mă scapă.

„Am să te ascult, am să te binecuvânt, am să mă simt mândru că mi-ai stat într'ajutor!...”

Mi-am strâns mâinile să mă doară și m'am rugat în felul acesta mai departe — până ce, deodată, ca iluminat, m'am ridicat, cu capul sus, cu inima împăcată și am privit încă odată spre mormintele bunicilor mei.

Mi-au dat tărie!

N'am mai întrebat nimic, ei am privit împrejur ca un om, care știe că are să se mai întoarcă, fiindcă are siguranța zilei de mâine.

Vorbisem par'că cu bunicii mei, morți de cincisprezece ani!

În decursul războiului m'au întovărășit până acum cu credință. N'a fost luptă, la care să nu fi luat și ei parte. De câte ori era să schiopătez, de câte ori era să mă atingă un glonte, o granată — au ținut dânsii mâna protectoare deasupra mea, încât am scăpat teafăr din învâlmășeală.

Am căpătat o încredere mare în steaua vieții mele. Noptile nedurmite, zilele din ploaia de gloanțe — toate le îndur și aștept ziua, ziua cea mare, de sărbătoare, când o să mă duc din nou la mormântul bunicilor mei, să le mulțumesc pentru ocrotirea lor...

* * *

Ce să-ți mai scriu? Ai merinde sufletească de drum pentru o săptămână?

Încă două-trei rânduri și am terminat. Chelnărul se uită cu coada ochiului la mine, — în cafeneaua, în care-ți aștern pe hârtie rândurile astea, cari nu se potrivesc de loc cu viața de cafenea — și se întreabă: nu va isprăvi odată cu scrisul lui?

Îți aduci aminte de tabloul din odaia mea de lucru (o, ce va fi făcând odaia mea de lucru, acum?)? Fereastra cea mare lasă întreagă bogăția de lumină să năvălească pe pânza tabloului! Un joc de lumină mișunat. Albastru, un albastru de cer de vară liniștită și bogată, alb, de toate gradele, dela albul mohorit și neprietinos, până la albul cel mai vesel și curat — și, la mijlocul pânzii, sus, două capete de oameni și brațe, cari se cuprind, prelungindu-se într'o haină de „mușic” (țăran) rus și într'o haină, eterică, a Mântuitorului.

O, de sigur îți aduci aminte! Am stat ceasuri întregi, pe divan, sub tabloul lui *Ian Styka*: „Tolstoi îmbrățișând pe Hristos”, privindu-l și discutând.

Acum a căpătat tabloul acesta o putere magică pentru mine. E ceva hipnotic într'ânsul. După ce am pățimit atâtea, văd în tabloul acesta o chintesență a suferințelor omenești, o intrupare nespuse de norocoasă a suferințelor. Bătrânul cărunț, cu părul vâlvoi, cu obrazul brăzdat de durere, de muncă, în cămașa-i țărănească, legată pe la brâu cu o frânghie — apropiindu-se cu pași plumpurii, istoviiți, de Mântuitorul, par'că ar urea să-l spună: „eu sunt omenirea, cu toată jalea ei, cu tot sbuciumul ei, cu toată conștiința nimicienței ei. — Ajută-mă! Fă-mă să văd, dă-mi un razim, căci altfel... altfel se prăbușesc toate în nimic!” Iar Hristos se apropie, ca un frate, îi așează mâna împăctuitor pe umăr și, clătănând din capu-l de culoarea spicului de grâu, — par'că grăiește: „Te ridică! Cununa ta de spini e greu de purtat, dar mântuirea sufletului tău numai așa o poți ajunge! Iacă — te sărut pe fruntea îmbrobonată de sudori și-ți dau țările!”

Și suănesc umerii oboșiți ai moșneagului și se odihnesc o clipă în brațele lui Hristos!...

Dorbe? Dar pot ele reda toată jalea omenească, care e intrupată în bătrânul Tolstoi, ce stă istovit de puteri?!

Sărutul lui Hristos e sărutul dat omenirii suferinde și fiecare părticeică a inimii noastre, care suferă, simțește, în clipele astea grozave, pe cari le trăim, sărutarea aceasta, sărutarea milei, a compătimirii, dar — totodată — a îndemnului: poartă-ți cununa ta de spini — și eu am purtat-o!

Se ridică durerea, dragă, pe un pedestal înalt, pe altarul jertfelnicilor și în clipele acelea, dacă ar veni cineva și ți-ar spune: „toată omenirea pățimește — ai puțința să ți lipsiți de durere — alege”, — ai alege cu ochi schintetori de bucurie: durerea, durerea, care curăță și — mântuiește...

E misticism bolnav în sentimentul acesta al meu? Nu e sinceritate? Mi-am analizat sufletul destul de bine până acum și cred că nu e bolnav sufletul când pretinde așa-ceva și nici că e farsor, când propovăduiește astfel de principii în ziua de astăzi.

Dar tu mă știi — tu mi-ai cetit de atâtea ori în suflet, încât ai să-ți poți da seama dacă rândurile de mai sus sunt o icoană fidelă a sufletului meu sau sunt expresia poșnase a unui saltimbanc moral.

Și-acum: rămâi cu bine!

Îți strâng mâna. Cine știe dacă ne vom mai revedea! Ce e sigur în ziua de astăzi?... Salve!”

Praga (Sirahov), 1918.

Câteva impresii din Bretania (Franța).

Printre variatele regiuni ale Franței, Bretania își are încă originalitatea sa.

Acest pământ celtic, bătrân, îmbracă aspecte curioase, pline de contrast, de oarece în unele părți îți permite să admiri, alături de câmpiile aspre, cu drobiță spinoasă sau iarbă de mare; văile vesele ale râurilor pline de decor variat; iar, în alte părți, lângă coastele cu stânci primitive, sălbatice, sdrențuite, superbe plăși cu nisip fin, alintate de valurile line ale apelor din golfurile Oceanului.

Numeroase sunt punctele de atracție ale Bretaniei. Pentru acei ce nu cunosc această regiune, așa deveni poate anost, citând sutele de localități, fiecare cu însemnătatea sau curiozitatea sa naturală. Nu se poate, totuși, vorbi de o descriere a Bretaniei fără a nu rezuma în mod general, alături de monumentele, obiceiurile și tradițiile sale, câteva din localitățile din centru sau de pe coastă, al căror renume atrag numărul cel mare de turiști și vizitatori.

Ceeace ar constitui în primul loc monumentele principale ale Bretaniei, ar fi *vechile sale castele*, fiecare cu însemnătatea sa istorică. Unele din ele sunt bine conservate, devenind celebre prin persoanele ce le-au locuit pe oremuri. Astfel avem castelul „les Rochers”, ocupat odinioară de Doamna de Sévigné și vestitul castel Combourg, reședința marelui scriitor Chateaubriand.

Vechile cetăți sau orașe fortificate păstrează și astăzi urme de turnuri, ziduri mărețe, case vechi etc., care pot arăta măreția lor de odinioară și atrag vizitatorii. Frumusețile arhitecturale ale Bretaniei constau însă mai mult în monumentele ei religioase, adică în diferitele catedrale, biserici și capele. Dar ceeace face Bretania interesantă nu numai sub raportul arhitecturii, dar și al importanței religioase, sunt așa-numitele *calvare*.

Statula Domnului nostru Iisus Christos, răstignit pe cruce, este însoțită uneori de aceea a Sfinței Fecioare, sau a altor sfinți sau chiar personaje, care reprezintă diverse scene ale suferinței sau răstignirii Sale.

Un mare renume și-a câștigat Bretania prin *monumentele sale megalitice*, a căror origine au dat și da loc la multe discuții între oamenii de știință.

Păreră cea mai conciliantă este a lui Antyne St. Paul, care, în „Histoire monumentale pour la France”, emite ideea că aceste monumente ar fi avut ca primi locuitori, oameni ce au precedat celților și că galii ar fi ridicat monumente

asemănătoare, până în cele din urmă timpuri ale ocupației romane. Ceeace confirmă această părere este faptul că sub monumentele megalitice se găsesc nu numai obiecte de piatră și de os, cari caracterizează vârsta preistorică, dar arme sau podoabe de bronz, fabricate de gali, precum și unele monede romane. Acei ce se ocupă în special cu această chestiune găsesc numeroase date, însemnări și miniaturi în muzeul castelului Saint Germain, lângă Paris.

Destinația megalitelor încă nu este sigură. Se știe că *dolmenele* erau mormânturi. Câte odată ele erau acoperite cu ridicături mari de pământ și atunci li se zicea „tumulus”; alteori cu pietri și purtau numele de „galgal“.

În regiunea Carnac și Locmariaquer se găsesc printre monumentele megalitice și așa-zisele *menhiruri-lech sau pietrele clătinânde*. Aceste din urmă constau din 2 mari blocuri de piatră, așezate una pe cealaltă și a căror echilibru era pus odinioară pe socoteala divinității.

Împrejurul bisericilor și calvarelor bretone au loc, în fiecare an, anumite ceremonii pitorești, zise „*Pardon*”. Numeroși pelerini vin cu scopul de a urma procesiunile religioase și de a aduce ofrande. Aceste ceremonii procură ocazia de a vedea curioasele costume bretone, în special acele ale femeilor cu bonete variate pe cap, pelerină sau șaluri negre pe corp și papuci sau saboți în picioare. Ceremoniile sunt însoțite uneori de serbări, bălciuri, lupte sau curse locale, alteori de servicii pentru binecuvântarea mării.

Tablourile naturale, curioase și pitorești, ale Bretaniei se pot prezenta sub formă de: colțuri de pământ avansate în mare (adevărate promotorii); insule; golfuri; îmbucături și confluenți de râuri mari; bazine, care fac rada diferitelor porturi; păduri și chiar câteva regiuni deșerte, ca acele dela Monts d'Arée și Montagnes Noires, cari prezintă, până la un punct, farmecul lor.

Dintre orașele mai importante din teritoriul Bretaniei trebuie să descriu în primul loc vechia sa capitală Rennes.

Orașul Rennes este situat la confluența a două mari râuri. Acest oraș a fost aproape întreg reconstituit după marele incendiu din 1720, care a durat 7 zile și nu a cruțat decât numai câteva străzi dinprejurul catedralei. Orașul are un muzeu bogat în palatul universității și o piață, numită „Place du Palais”, care este înconjurată de case clădite în secolul al XVIII-lea, cu stâlpi sculptați în mod măestrit. Printre clădirile mai mari, cari mărginesc această piață, distingem: palatul Justiției, într'un stil al renașterei; primăria și teatrul. Catedrala orașului este în stil gotic, iar construcția sa a durat aproape 70 ani.

Mai găsim în oraș o superbă grădină ce se prelungește prin grădina botanică, locul favorit de preumblare al orașenilor. Pitorească e casa celebrului Duguesclin, unul din cei mai mari luptători ai Franței. E în stil normand din secolul al XIV și a rămas neschimbată înăuntru și în afară, ca un anacronism în mijlocul noilor clădiri ce o înconjoară.

Chartres este încă unul din orașele importante ale Bretoniei. Este situat pe țărmul stâng al unui râu și pe o înălțime al cărei vârf îl ocupă vestita sa catedrală. Fiind cea mai importantă din Franța, cred necesar a-i face o rezumată descriere. Fațada principală a acestei catedrale se deschide printr'un triplu portativ, împodobit cu 119 statui și statuete, așezate în jurul a 3 mari ferestri, deasupra cărora se vede o roză mareață din secolul XIII, împreună cu balustradă și o galerie cu 16 statui de ale regiilor din Iuda. Sfânta Fecioară Maria între 2 îngeri ocupă centrul.

La dreapta și stânga fațadei se înalță 2 turnuri. Acel din dreapta, în stil roman, este construit în 1140 și are o înălțime de 105 m. iar cel din stânga, în stil flamboiant, are o înălțime de 115 m. și are părțile superioare elegant lucrate, încă din 1507. Porțile laterale ale catedralei, lucrate în sec. XIII-lea, ne uimesc prin mărimea, luxul, varietatea și perfecțiunea sculpturilor. Deasupra fiecăreia din aceste porți se găsesc numeroase statui.

Fiecare din fețele laterale ale catedralei sunt mărginite de 2 turnuri.

Dar ceea ce face farmecul acestei catedrale sunt vitrourele interioare, cari nu pot avea decât slabe rivale în catedrala din Bourges și la Sainte Chapelle din Paris. Fiecare fereastră cu vitrou are deasupra sa o roză superbă și este separată de vecina sa prin niște arcuri lucrate unic în felul lor.

Cele mai strălucite din aceste vitrouri sunt acele ale celor 3 ferestre din față, construite în secolul XII. Dăzute din afară, aceste vitrouri au aspectul unor sticle murdare, rău șlefuite de vremuri. Tocmai această descompunere produsă prin timpul îndelungat, dă efectul frumosului colorit, care face ca aceste vitrouri să ajungă obiectul de atracție al tuturor vizitatorilor din Franța.

Cupola deasupra altarului conține 40 grupe, cu aproape 200 statui naturale, cari reprezintă scene din viața lui Iisus și a Sfintei Fecioare.

Criptele catedralei merită a fi vizitate nu numai pentru capelele și baptisteriile lor, dar și pentru basoreliefurile gallo-romane. Clopotnițele conțin mai multe clopote, din cari una de 6000 kgr. Pentru a o sunta trebuie să se pună

4 oameni să o miște. Celelalte catedrale și biserici din Chartres, deși destul de mari, pierd față de cea principală. Poarta lui Guillaume, cu arhitectura sa militară din sec. XV-le.; monumentul celor morți în războiul din 1870—71, ca și muzeele orașului sunt interesante de văzut.

Nantes își are încă cartierele așezate pe țărmul unui râu, care se varsă în Loire; chiar în centrul orașului. Are numeroase punți de trecere peste Loire, punți, care îl leagă de insulele ce le formează acest fluviu.

Are un castel lucrat în stil gotic, amestecat cu acel al renașterii. Această veche fortăreață a servit odinioară de închisoare celebrelor personaje, printre care se numără intendantul Fouquet (1661) și cardinalul Retz (1671).

Muzeul principal ocupă un important edificiu modern, cu săli unde se găsesc, bine păstrate, frumoase sculpturi și picturi.

Grădina orașului, care conține și partea botanică, este vastă și cu numeroase statui. Catedrala orașului are o fațadă ruinată, două turnuri înalte și 3 portaluri cu bolți sculptate. Râurile, cari udă orașul sunt bine canalizate, cheiurile sunt bine lucrate și se prezintă foarte însuflețite prin mișcarea comercială.

O punte de transbordare unește orașul cu insula „Prairie au Duc” unde se găsesc instalate numeroase ateliere pentru construcția bărcilor, caicelor și vapoarelor. Orașele sus descrise din interiorul Breitaniei nu concurează decât în parte, cu acele ce am avut ocazia a le vedea pe coastele mării. Unele din aceste din urmă, foarte apropiate de Ocean, sunt renumite prin plajile lor proprii sau ale satelor vecine; altele mai în interior își păstrează originalitatea sau caracteristica lor. Orașele mai importante dela îmbucătura Loirei sunt:

St. Nazaire, oraș maritim și industrial, port de comerț. *St. Nazaire* are aspectul unei cetăți moderne, însă fără vreun interes deosebit pentru turist. O frumoasă priveliște spre plajă și mare și se arată făcând plimbare pe bulevardul numit „al Oceanului”. Importanța orașului reiese mai mult prin marea sa basin, care adăpostește nave de comerț și care face prelungire unui alt basin (*Penhoët*), considerat ca unul din cele mai mari din lume.

În regiunea Morbihanului însă rămânem în admirarea frumosului său golf. Închipuți-vă o mare interioară de peste 100 km. p., cu maluri crestate, pline de insule și stânci și care comunică cu marea ocean prin un gât strâmt. Numărul insulelor de pe acest golf ar fi egal după tradiția populară cu acela al zilelor dintr'un an. Te preumbli ușor printre

ele și dela un mal la altul cu barca sau cu vaporul, care face curse regulate.

Atât cât cuprinde ochiul nu ști ce-ți place mai mult: liniștea apei, calmul insulelor, vegetația și plantația lor, casele și castelele drăguțe, ascunse în boschetele de pini, micile plăgi a unora sau marele tumulusuri ale altora.

În fundul golfului Morbihan se găsește situat orașul Vannes, cu vestita sa catedrală în stil gotic flambotant, amestecat cu acel al renașterii, cu muzeul arheologic cel mai bogat în antichități preistorice și în prețioase broderii dalmatene, cu zidurile-i vechi și mai ales cu promenadele sale încântătoare.

Toată regiunea finisterlandă furnică de priveliști pitorești din cele mai variate. Partea dinspre Nord este semănată de numeroase și majestuoase stânci, unde se sfarmă marea în spume ca zăpada, lăsând aspectul unei dantele lucrata de titani. Este coasta cea mai evocatoare de legende a marinariilor naufragiați.

Coasta dinspre Vest se prezintă ca un impunant zid de granit cu o colorație rară, care domină (în unele locuri la înălțimea de 70 m.) Oceanul, permițând spre Sud să se deseneze numeroase golfulețe, ce la adăpostul vântului și a climatului dulce, transformă locurile de nisip fin în adevărate plăji.

Finisterul, acest țarm de granit, plantat de natură, în flancul Oceanului, rămâne deci ca o țară a pietrelor sculptate, a menhirelor, dolmenelor, clopotnițelor, calvarelor, a acestor impresionante turnuri cu siluete de spânzurători, unde joiesc într'un lanț indescriptibil, atâtea legende. Finisterul rămâne țara fântânilor miraculoase, a castelelor vechi, a legendelor pe cari le evocă munții săi sălbatici și pădurile sale misterioase. Nici o regiune din Franța nu a conservat, poate, mai gelos monumentele și obiceiurile sale; nici o regiune nu se poate lăuda să fi putut da mai fidel în serbările sale numite „Pardon“ o mai mare bogăție și originalitate de costume.

Doi descrie în detaliu câteva localități, începând cu Quimperlé.

Orașul este situat la confluența a două râuri, cari formează prin reunirea lor într'un centru plin de verdeață și păduri vestitul loc al „Arcădiei Bretoniei“. Quimperlé își are străzile sale pitorești în pantă, clădiri moderne, catedrală în stil gotic, iar caracteristic o vestită biserică „Sfânta Cruce“, reproducerea aproape exactă a unui monument roman ridicat prin sec. XI-lea. Această biserică imită în planul său general basilica din Ierusalim. Tribuna, care

incadrenă poarta principală, deși ruinată, permite, totuși să se vadă arta cu care a fost odinioară lucrată. Portul orașului este mic. Monumentele megalitice la distanță de doi kilometri sunt des vizitate de turiști.

Quimper este orașul care a păstrat cel mai bine caracterul său breton, căci, în afară de vestita sa catedrală, în cel mai perfect stil gotic și de bogatul său muzeu, are numeroase străzi, dar în special ațera sa centrală și comercială, care este plină de case vechi ce stărnesc admirațiile prin arhitectura lor curioasă și prin contrastul ce-l face cu clădirile moderne învecinate. Quimperul și-a câștigat însă un renume prin strălucitele costume brodate cu aur, precum și prin faianțele sale, lucrata cu multă artă.

Cel mai mulți turiști consideră ca un centru important de turism orașul Brest. Orașul oferă puțină atracție. Ca orice cetate veche, bine fortificată, Brestul își are zidurile și castelul său. Ceea ce este însă mai caracteristic este portul său militar, cu Arsenalul, ambele încercute în stânci înalte de 25 m.—30 m., precum și portul său de comerț, unul din cele mai mari ale Franței.

Rada Brestului, pe care o poți admira, scoborînd pe imensa promenadă Dajot (plantată cu 9 alei de ulmi seculari), formează un mare bazin natural, destul de creștat, prin îmbucăturile diferitelor râuri. Comunică cu marea printr'un gât larg de 2 km. Această radă are o lărgime de aproape 12 km. și este capabilă să adăpostească toate flotele de război ale Europei. Ea este apărată de numeroase baterii și fortificațiuni.

O punte turnantă, lungă de 177 m. și înaltă de 21, leagă cartierul cel mai popular al Brestului de strada sa cea mai sgomotoasă, sgomot făcut nu numai de mișcarea populației din timpul zilei, dar și de petrecerile marinariilor din timpul nopții.

În apropierea Brestului se găsește plajă destul de drăguțe.

Orcăi de grăbit ai fi să ieși din tinutul Finisterrei, nu poți să nu te oprești la Morlaix, oraș situat pe fundul și panzele unei văi adânci, pe care o străbate unul din viaductele cele mai mari din Franța.

Orașul capătă un aspect unic în felul său prin străzile sale cu case vechi și strălucitor pline de statui și grotescuri curioase. Are edificiul bisectiei din care uiește în stil gotic și altele, în același renașterii. Viaductul de care am vorbit mai sus are un aspect ciclopeic. Este lung de aproape 300 m. și înalt de 60 m. Se prezintă împărțit în 2 stajee; primul are 9 bolti, iar cel de al II-lea 14. Sub ele se întinde o frumoasă regiune, punctul de confluență a celor

două râuri mari, de căror măriuri verzi, marginate de albișton
malestos, contribuie să mărească și mai mult frumusețea
pitorească a orașului.

Coasta Roscoff prezintă odată cu varietatea ei și în
mecul ei, într-un loc vedem întregii goluri înecate de
măturile desenate frumos în albul se bășcăie enorme stânci,
mai încoace îmbucătura vre-unui râu mai tate, iar mai în-
colo marea furioasă, care se afundă pe o largitate cât mla
mare în inima câmpiei. Plajile sunt numeroase și se succed
în mijlocul unei naturi pe cât de sălbatică pe atât de mândră
și primitivă.

Câtă plăcere nu-ți aduce clima orășuțului port Roscoff,
adăpostit de rafalele mării prin stâncosul insula Bota.
Acest oraș marin, considerat ca un centru balnear impor-
tant al Franței, își permite luxul din cauza curentului Gulf
Stream să ofere totdeauna și de cu vreme legume verzi
sau fructe coapte. Biserica sa în stil gotic are o clopotniță
de toată frumusețea, construită în 1520. Tot în acest oraș
găsim usșita, casă, care a adăpostit pe Maria Stuart în
prima ei debarcare în Franța, precum și giganticul amonit,
plantat în 1621, care face umbră pe o distanță de 600 m. p.
și căruia îi trebuie 40 stâlpi puternici, spre a putea ține
namurile sale, încărcate cu fructe.

Una din cele mai mari și mai bine conservate cetăți
este fără îndoială St. Malo.

Așezat pe un bloc de granit, la îmbucătura unui râu,
orașul stă pe o înălțime puțin ridicată înalte, pe care
nu le poate depăși decât vârful clopotnițelor și a stâncii
case vechi.

Dacă fortăreața este pitorească, ea poartă, totuși, as-
pectul sever al zidurilor sale de gârle.

Pătrunși în cetate printr-o poartă mărească cu arce
unele în stil breton, altele în stil original, local. Poarta de
înaltă în fața zidurilor unui mare castel ocupat în prezent
cu serviciul administrativ.

Interiorul orașului îți lasă în parte impresia Orientului.
Străzi mici, străme, întortocheate, marginate de numeroase
prăvăli (unele din ele chiar luxoase), care îți încep pe
mişele de pe trottoare o parte din mărfurile lor. Orașul
mai posedă îndeosebi o catedrală veche (sec. XII), de pro-
mărie, care are expus în vestibul, marea statuetă a lui Harcule,
precum și un muzeu cu obiecte istorice și estampe.

O impresie din cele mai plăcute îți lasă preambularea
de pe zidurile înalte ale cetății. Strada destul de largă de
pe aceste ziduri pare a fi sculptată în granit și este mărgi-
nită de parapete puternice. Prințesa ce și se desfașoară

ochilor, făcând pe ziduri înconjurul oraşului, devine captivantă atât prin varietatea peisajelor, cât şi prin aspectul înfinit al mării. Plecând din dreptul portului, ai ocazia de a admira rada cu numeroasele năvi de comerţ, iar mai departe marea, cu numeroasele ei insule, faruri, precum şi profilul peninsulei, la poalele căreia se află plaja şi oraşul Dinard.

Dintre aceste insule numeroase desprindem uşor cu privirea pe cele mai mari şi mai apropiate. Una din ele, numită Marele Bey, este formată dintr'o colină stâncoasă, cu numeroase trepte, colină, care poartă câteva resturi de fortificaţiuni şi modestul mormânt al lui Chateaubriand. Acest din urmă constă dintr'o piatră de granit cu o cruce masivă, totul cuprins într'un grilaj de fier. Cealaltă insulă (Micul Bey) cuprinde ruinele unui vechi fort. Ambele pot fi vizitate cu piciorul, când marea este retrasă.

În faţa mării insule se găseşte şi o mică plajă. Numeroase blocuri de granit separă această plajă de marea plajă a St. Maloului. Pe aceste blocuri, unde marea aduce în afluxul ei diferite crustacee, nu odată şi se întâmplă să vezi indivizi, în special marinari, cari cu cuţit special despică scoicile sau carapacele numeroaselor mure şi le înghit conştinutul.

Din portul St. Malo poţi lua un vaporaş, care face la fiecare 15 min. cursa spre Dinard. Parcurgi distanţa în $\frac{3}{4}$ oră, tocmai timpul necesar spre a admira fortăreaţa, pe care o părăseşti, ca şi plaja şi împrejurimile la care soseşti.

Renumita plajă a *Dinard-ului* este ocupată mai mult de americani şi englezi. Firmele de pe străzi şi case, reclamele prin magazine, ea şi menuurile restaurantelor sunt scrise şi în limba engleză.

Situaţia sa topografică, ca şi clima sa dulce atrage mulţi vizitatori, de altfel hotelurile, vilele, casinourile concurează prin confort şi distracţie cu marile plăji mondene ale Franţei.

Coastele Normandiei şi Bretaniei au multă asemănare cu acelea ale Mării Britanii. Pare ca marea Nordului prin Canalul Măneei, rupând în parte corpul pământului european, a permis astfel izolarea insulei, cu un popor, care joacă atât de mare rol în concertul lumii. Aşupra impresiilor căpătate în aceste din urmă ţări, popu reveni cu altă ocazie. *)

(1887)

Dr. Gh. PREDA,

vicepres. al „Astruc”

*) Desi: Câteva impresii din Marea Britanie (Anglia, Scoţia, Irlanda) Societatea de Mărire, August 1927.

Scrisori vechi.

Transcriem în cele următoare interesantul manuscris, adresat de un necunoscut din „Valahia“ lui Iacob Muresianu, manuscris pe care dl Aurel A. Muresianu a binevoit a mi-l pune la dispoziție din bogata arhivă familială a Muresienilor.

Articolul e scris cu alfabetul vechiu.

AXENTE BÂNCIU.

Tara Română 1856 iunie 28.

Domnule Redactor!

Sugrumați de o putere inconstitucională, petrificați de o politică atât omoritoare, privați de orice literatură, care este pâinea morală a omului, și fără care orice nație cade în ruină, noi, frații voștri din România, când văzurăm arătându-se *Steaua Dunării* pe orizontul nostru, când văzurăm că un Domn român, la voi, la parte adevărat paternă la suferințele și interesele Nației, noi strigarăm, — deși pe tăcute: — „Românul încă viețuiește; Provedința încă îl protejează“. Dar când intriga și invidia streine, înlocuindu-se ne-au fost fatale, însoțite de perfidia celor ce parodiază crucea, și învâlită sub vălul lor, concurează a face să se ascundă *Steaua*, pentru câtuș de timp, atunci înmărmurirăm, blestemăm pe toți făcătorii de rele, dar nu ne desperăm.

Apoi, când văzurăm din nou reluarea ei, inimile noastre readătară de bucurie, speranțele noastre crescură, și pare că începurăm a întrevădea mai de aproape viitorul nostru.

Se vede însă, Domnule Redactor, că nu ne prea cunoaștem bine toți Românii împreună; și aceasta nu provine, fără îndoielă, decât din fatala desunție; ea să ne cunoaștem dar mai bine, *unirea* ne este nepărată.

Gazeta Transilvaniei Nr. 49, ne spune că jurnalele Moldovei nu încetează a-și manifesta liber acele nobile sentimente și opinie publică asupra întregirii ambelor principate; și apoi încheie cu aceste vorbe: „Din Valahia nu cefim nimic, nici chiar din *Curierul franțez* că s'ar fi făcut până acum vre-un pas bădător la ochi în cauza unirii Principatelor etc.“

Să credem oare, fraților, că voește lumea a ne imputa nepăsare, nesimțire, neinteres la propria noastră cauză? Să credem că voește a ne arunca o mustrare atât de aspră ce nu o merităm? Că-i place numai a ne inculpa, că, adecă, închidem ochii la lumina ce ne lucește? Nu, nici odată!

Dar ascultați, fraților, și în prea puține vorbe, ne vom înțelege, vom fi împăcați.

Acolo unde Nația zice *alb* și guvernul tot *alb*, este binecuvântarea lui Dumnezeu, este armonia cerească, este prosperitatea; acolo însă unde Nația zice *alb*, și Guvernul *negru*, sau pe limba și mai înțeleasă a țaranului, unde Nația zice *hăis*, și Guvernul *cea*, acolo este blestemul,

De cum tratatul din 20 Martie, anti-zorari, și protocoalele conținute în *Dece*, revărsă în țară, de manșurile războiului, au fost înțelese în viața tuturor domnie, ne pută cunoaște oficialmente, noi nu rămăserăm nici surzi nici muji la această voce dintr-o începură îndată a ne gândi, a ne consulta, a ne comuna ideile asupra viitorului nostru și prima deuză a noastră fu: *Unirea Principatelor și Domniilor străine de vîșă latină*, în capitală se formară și cluburi; unele mai modeste și prea pe sub mână; altele de față și mai numeroase: cele dintîi urmărite, observate pe cât coala de Polție; cele din urmă tolerate.

O asemenea circumstanță nu putea a nu pune pe oameni în oarecare prepus, ne puserăm și noi din parte ne a observa de aproape, a spiona cu dinădrită; și ne informaram bine, că tot ce se vorbea din în cluburi tolera, până de-acum sau înainte din nou era fidelmente raportat Guvernului, căruia să nu vă amăgii a crede, că l-a plăcut niciodată *Unirea*.

Oamenii de bunăcredință se retrăseră înțet-înțet, iar cluburile pe sub mână se țură în rezervă cu destulă prudență, până la un moment mai favorabil. Ca să amăgească lumea, Guvernul încheie și el pe ale sale.

De ieri de coala mai aflatăm și noi cum păturăm că Guvernul avea de gând la timp cuvințos, printr-un *Coup d'Etat*, să aresteze sau cel puțin să dețină toată inteligența, înțelegând-o de perturbatoare; și apoi să luereze în pace cu funcționarii săi, cu gratificații săi, cu rânghișii și cu toți stupizii săi.

Trăbuie s'o reținem, nimic nu a stat așa tare în gătul Guvernului nostru că inteligența; și nimic nu fu așa mult suferit al ei ca idioșii, ca nerozii.

Nu se mai știe cari funcționari mari și mici la noi sunt astăzi datorți stării și poziții strălucite numai curăț stupidității lor.

Pe d'altă parte, haionetele străine ne stau în spinare, ne împung și ne omoră pe toată ziua, cu seop d'a ne aduce la extremități. Noi n'am făcut decât a ne plînge. Guvernul, văzând prudența noastră, ne gratifică în fine cu circularele Departamentului din întru cam astfel răsunătoare în toată țara: "Nimeni nu va mai cuteza a se plînge în contra exceselor ostirii austriace fără dovezi bine pipăite: căci unii ca aceia par fi aspru pedepsiți".

Azi nu că Guvernului nostru niciodată nu l-a plăcut *Unirea*; și iată o probă strigătoare: îndată ce simți el că Românii încep a aspira la un viitor, își împresă mai înăi propagandiștii săi prin toate districtele ca să propage, sau mai bine să impună voința sa. Aceștia se

ocupară îndată numai cu a propune unei candidații de domnie; a debate calitățile și defectele festruta, și apoi a demonstra care ar fi cel mai bun. Să ni-l mai spuți? Și cine nu-l poate ghici? Dacă vreunul din auzătorii atingea coarda unirii, oratorul se manifesta pentru dânsă, de față; îndată însă, ce rămânea cap în cap cu câte un fidel servitor al Guvernului, pe care îl lăsa în locu-i, și recomanda a combate încet încet ideia de unire; căci este o scodură.

O altă probă și mai elegantă este ordinul circular al Eforiei școalelor din iunie, anul corent, pe care-l trecem întreg aici:

„Eforia Instrucției Publice.

„Onor. Comitet de inspecție al Școalelor din Județul.....

„Apropiindu-se timpul înierii examenelor pentru învățăturele curgătoare an ce se sfârșește, se învătă acest Onor. Comitet să binevoiască a regula cu școlarii din clasele respective ale școalei publice din acest oraș, să înceapă repetiția învățăturelor ce au urmat în acest aa, pe cum și examenile particulare, conform cu dispozițiile Eforiei, coprinse în adresa cu Nr. .... din 30 Mai, anul trecut. Premiile se vor da școlarilor după hotărîrea coprinsă în jurnelul Eforiei cu No. 15 dela 1 Iunie 1854, și care s'a alăturat pe lângă suszisa Adresă.

„La împărțirea premiilor se va înieva un cuvânt de Domnul Înștitutorul Superior, în care se va arăta progresul învățăturelor școlarilor, clasificându-se câți din acești școlari sunt emițuenți, câți trec în clasele superioare și câți rămân repeteți, și cari sunt cauzele neînștării acestei din urmă clase de școlari. În fine, cuvântul nu va ieși sub nieri un punct de vedere, din cercul învățăturelor școlastice, și se va supune aprobării Domnului Administrator, Președintele Onor. Comitet.

Urmează semnăturile Eforilor“.

Noi nu putem ști ce va fi șoptit Guvernul la ureche Eforiei când ea emise aceste ordine; dar putem ghici, și ghici bine:

Care altă ocazie s'ar fi putut prezenta oare mai favorabilă, când tocmai fiind vorba de geografia, de istoria Principatelor, nu numai s'ar fi atins, dar s'ar fi bătut cu putere coarda despre unirea lor? În care altă circumstanță s'ar fi înturnat aceasă în aceea zi, mai în aceeaș oră, și toate orașele țării, tot tatăl de familie, fie boier, fie negușator, fie maestru, fie plugar, cu capul și inima pline de o sacră și eternă unire cu frații lor? Când oare acei junii școlari, acea generație inocentă, ar fi putut vedea răsărind un soare mai frumos pentru dânsa, decât în acea zi mare, în acea zi solemnă, în acel discurs memorabil al profesorului, discurs de unire și plin de un viitor ferice?

Guvernul îl suprimă!!!

Încă o propagandă, ce emană dela aceeaș sorgente, se mai încearcă a înșinde la noi oarecari înșierați în frunțe. Ei zic: „Ei bine, Unirea Principatelor o înșelegem; dar domnitor strein?! Nu suntem oare sătuli de streini? N'am suferit oare destule rele dela guvernarea lor? (a fanarioților). Nu simșim încă și astăzi urmările lor? etc. etc“.

Nația pe unii ca aceștia îi dispreț. Miserabili! Ca cum nu ar ști astăzi tot Românul că altele erau interesele și relațiile ce ne legau cu Fanarul, și de tot altele acelea ce ne-ar lega cu vre-o putere a Europei Occidentale.

Națiile, popolii sunt, fraților, mai același pretutindeni; au mai aceleași virtuți, mai aceleași vicii; să punem acum în balanță Guvernul nostru și Guvernul nostru de șapte ani încoace.

La voi el se arată blând, binevoitor; la noi, amenințător, teribil.

La voi legiunile se deteră jinătoare la Dreptate, la binele comun; la noi acestea jură arbitrare, căutând totdeauna la faloase private și la abuzuri înfinite.

La voi școalele pășiră înainte; la noi, retrogradată.

La voi Guvernul șterge însuși lacrimile de suferințe, și varsă balsam de mângâiere în plagele făcute de streini, la noi le preface în lacrimi de sânge, ne răspunde cu spaima și devine complicele streinului.

La voi respirați un aer liber, un aer de viață; la noi ne sugrumă mâna de fier a Despotului, și moartea morală este scrisă pe fruntea tuturor.

La voi Guvernul este părintele Nației; la noi Nația servește Guvernului. În fine, la voi Nația are drepturi către Guvern, și Guvernul datorii către Nație; la noi guvernul și-a însușit toate drepturile, și Nației i s'a impus toate datorită. Cu alte vorbe, la noi Guvernul totdeauna cere, și Nația totdeauna dă.

Dacă la voi, fraților, s'ar afla niște calomnatori, cari se voiasecă a denega cele ce șicem de Guvernul nostru, actele lui sunt de față, și calomnatorii n'ar rămânea decât tot calomnatori; dacă la noi s'ar afla lingușitori cari să se încerce a desmînți câte arătăm pentru Guvernul nostru, actele lui stau de față, și lingușitorii vor rămânea tot lingușitori.

Iată dar, Domnule Redactor, cauza părutei noastre tăceri. Viie momentul și vom uni vocea noastră pentru *unire*; ne vom da mâna de frați și ne vom cunoaște bine. Viie momentul și atunci (permite-mi Domnule, a mă servi de însăși expresia Dumniitale) ca surori gemene, aceste două țări vor ști a se arăta demne de muma lor.

Primește, Domnule, deplină încredere de simțimentele, de frăția noastră.

N. N.

P. S. Pe când încheiam astă scrisoare, un amic intră și îmi aduse știrea oficială că Știrbeu s'a retras din domnie, lăsând *cârma oblăduirii asupra Sfatului Administrativ*. Vom vedea acum pe ce cale vor călca acești locotenenți.

Cehoslovacia și Lujja.

Cehoslovacia are aproape aceeaș suprafață, pe care a avut-o înaintea războiului mondial România, adică 140.000 km. pătrați. Ea cuprinde patru țări istorice, cehoslovace și afară de aceasta și Rusia Subcarpatină. Cele patru țări istorice sunt: Boemia, cu capitala Pragă, Moravia, cu capitala Brno, Silezia, cu capitala Opava și Slovăcia, cu capitala Bratislava. Rusia Subcarpatină este teritoriul rutenilor, cari s'au unit de bună voie cu Cehoslovacia. Capitala acestei țări este Ușhorod.

Soartea Rusiei Subcarpatine s'a decis în America. Acolo se găseau în 1918 vreo 90.000 de ruteni emigrați din ținutul actualei Rusii Subcarpatine, cari au cerut unirea patriei lor cu Cehoslovacia. Cererea o sprîlineau mai ales pe rezultatul plebiscitului făcut între ei. În urma tratatului de pace de la Saint-Germain Rusia Subcarpatină a fost cedată Cehoslovaciei, ca o unitate autonomă. Deaceia Rusia Subcarpatină are o dietă aparte.

După recensământul din 1921 Cehoslovacia are 13,600.000 de locuitori și arată o desime a populației aproape de două ori mai mare decât România. În Cehoslovacia trăiesc 97 de locuitori pe km. p., iar în România numai 58 de locuitori.

Naștinea cehoslovacă a fost amenințată de o desnaționalizare mai crudă decât aceea a ramurei daco-române a naștinei românești. Astăzi numai două treimi din populația republicii cehoslovace aparțin poporului cehoslovac, cu toate că până în sec. XII întreg pământul celor patru țări istorice cehoslovace a avut numai populație slavă. Și în afară de aceasta soartea crudă a despărțit naștinea cehoslovacă în două grupe, în cehi și slovaci, din cari fiecare întrebunțează o limbă literară proprie. În Boemia, Moravia și Silezia se scrie în idiomul ceh și în Slovăcia în cel slovac, cu toate că ambele idiome diferă foarte puțin deolaltă. Astfel naștinea cehoslovacă manifestă un dualism al limbii. Dualismul a fost ușurat prin dualismul conformației geografice al teritoriului cehoslovac, însă desigur nu s'ar ivi limba literară, dacă soartea nu ar fi despărțit pe slovaci de cehi cel puțin în cele din urmă secole. Astăzi nu mai e posibil a înlătura acest dualism.

Cel mai mare procent al cehoslovacilor îl are Moravia și anume patru cincimi de cehi și o cincime de germani. În Moravia și în Boemia găsim numai minorități germane. În Silezia există afară de minoritatea germană, încă 10% de poloni. În Slovăcia 70% sunt slovaci, 20% unguri și

restul aparține germanilor, eurenilor și rutenilor. Din populația Rusiei Subcarpatine două treimi sunt ruteni. Restul sunt mai ales unguri și evrei.

În Rusia Subcarpatină se găsește dincolo de Tisa o mică fracțiune de români, care numără, conform statisticii oficiale cehoslovace din 1921, 10.810 de suflete. Într-adevăr ogeștii statisticii a arătat acolo, 13.610 români, însă a fost necesară îndreptarea cifrei acestora, deoarece prin delimitarea graniței cehoslovace-române, făcută mai târziu, numărul românilor s-a micșorat considerabil. Români rămași în Rusia Subcarpatină trăiesc aproape toți în comunele Șat-Slatina, Biserica Albă, Apșa de Mijloc și Apșa de Jos și numai 273 de români trăiesc împrăștiați între populația altor comune. Cele patru comune menționate sunt de origine străveche. Despre Apșe se susține chiar că sunt de origine dacică. Câțiva români găsim și în alte țări din Cehoslovacia. Dacă se ia în seamă delimitarea menționată, statistica oficială cehoslovacă a arătat în anul 1921 pe întreg cuprinsul Cehoslovaciei în total 11.174 români. Românii Cehoslovaciei au 4 școli primare românești, așa că fiecare comună românească are câte una.

Întrând națiunile din Cehoslovacia nu pot să trec cu tăcerea cea mai mică națiune slovacă — pe sârbi de Lujța. Astăzi sârbi din Lujța trăiesc în Germania, însă în trecut patria lor, Lusația sau, cum spun ei, Lujța, a făcut timp îndelungat parte din statul ceh, fiind deslăpșită de el în anul 1635. Se distinge Lujța de Sus, cu capitala Budysin (Bautzen) și Lujța de Jos, cu capitala Chosebuz (Kottbus). Cea dintâi a făcut parte din statul ceh 326 ani și cea de a doua 262 ani. Astăzi am căuta în zadar pe harta Germaniei actuale o țară sau o provincie Lujța. Lujța de odinioară este astăzi împărțită între Saxonia și Prusia. Partea prusiană este și ea împărțită între trei provincii prusiane: Brandenburg, Silezia prusiană și Saxonia prusiană. Lujța se învecină cu partea nordică a Boemiei și se întindea la nord de Boemia aproape până la Berlin, fiind numai la 35 km. depărtare de capitala actuală a Germaniei. Prin alte părți granița Lujței era numai cu 20 km. depărtare de Dresda.

Astăzi trăiesc numai cam 150.000 de sârbi în Lujța. Ei sunt rămășița cea din urmă a unei mari mase vest-slavice, deosebită de cehoslovaci și poloni, ale cărei seminții erau așezate de la așezările cehilor până la Marea Baltică și de la așezările polonilor până la râul Elba și în multe părți îndărăt de Elba mai ales până la râul Saale. Berlinul actual este așezat chiar în mijlocul acestui teritoriu vast,

care odinioară a fost o țară slavă. În masa slavă, de care e vorba, se distingeau patru grupe: grupul sârbilor, în timpurile Elbei de mijloc, grupul obodritilor, în timpurile Elbei de jos, grupul luiților (veleților) între Obodriti și Odera de jos și grupul pomoranilor între Odera, Neteci (Netze) și Disula. Slavi aceștia locuiau în timpurile menționate începând cel puțin din sec. II, după Christos. După rezultatele săpăturilor arheologice se pare însă că ei locuiau părțile acestea chiar o mie de ani înainte de Christos. Cu excepția sârbilor din Lujiza această masă slavă a fost în întregime germanizată și anume în cea mai mare parte foarte de timpuriu. Germanizarea s'a făcut mai ales sub pretextul răspândirii creștinismului. Obodritii, luiții și pomoranii au pierit cu totul, începând din sec. XV, deja existau numai rămășițe de ale acestor slavi. Pe țăra Rujana (Rügen) s'au stins în anul 1404. Mai mult s'au păstrat pe țăra Glinška Heide (Lüneberger Heide) din stânga Elbei și acolo mai mult în regiunea Luchov (Lüchow) la sud-est de Hamburg (în zona dravlii), unde au pierit între anii 1750—1760. Este interesant, că în regiunea de Luchov s'a păstrat la unii locuitori conștiința că nu sunt germani încă până la sfârșitul secolului trecut. Statistica oficială germană a găsit atunci 570 de cetățeni, care s'au declarat de „benzi“, adică slavi, cu toate că nu mai știau nici un cuvânt din limba slavă. Unii învățați consideră două seminții polone de astăzi drept urmași ai pomoranilor, adică semințiile kașubilor și slovenților de Leba. Kașubii și slovenții de Leba trăiesc lângă Marea Baltică la nord-vest și vest de Gdansk (Danzig).

Din grupul sârbilor, a căror sâmbure se găsea între râurile Saale și Mulde, s'au păstrat două seminții, luțicantii și milctanții. Luțicantii de odinioară sunt actualii luțicantii de jos și milctanții de odinioară sunt actualii luțicantii de sus. Denumirile de sârbi din Lujiza și de luțicantii sunt denumiri întrebuținate mai ales de străini, pentru a-i deosebi de sârbi din Jugoslavia. Luțicantii se numesc pe sine sârbi. Din nefericire fiecare din ambele ramuri ale sârbilor întrebuținează o limbă literară proprie.

Cea din urmă rămășiță din grupul sârbilor a fost de-naționalizată și exterminată nu numai prin școală, biserică, autorități și armată și prin colonizarea elementului german, ci și prin legi speciale și prin exproprierea pământului sârb. Cu toate acestea germanii n'au fost în stare a extermina pe luțicantii de pe suprafața pământului. În timpul din urmă elementul luțican crește.

După înfrângerea Germaniei în războiul mondial conducătorul național al sârbilor de Lujtza, Ernest Bart, a format în 1918 un comitet național. În ziua anului nou 1919 comitetul acesta a dat o proclamație către poporul său, comunicându-i, că conferinței de pace se va prezenta o cerere pentru constituirea unui stat lujtican independent. Cererea a fost prezentată de către ministrul ceh Dr. Beneš, în ziua de 5 Februarie 1919. Din momentul acesta problema Lujtza a devenit o chestiune internațională. Cauza Lujtzei a fost apărută la conferința de pace și de doi lujticiani. S'a cerut crearea unui stat independent cu întinderea de 4500 km. pătrați și cu 200.000 de locuitori. În statul acesta sârbii din Lujtza ar forma 80% — 100% din populația dela țară și 80% din populația de la orașe.

Statul lujtican nu s'a creat. Germanilor li s'au impus numai în ce privește tratarea minorităților anumite obligațiuni, pe baza cărora lujticianii pot cere unui for internațional garanții pentru păstrarea individualității lor naționale. Totuș, înfrângerea germanilor în războiul mondial a adus o ameliorare foarte importantă a șoartei poporului lujtican, prin faptul că s'a creiat Cehoslovacia independentă. Cehii au sprijinit mult pe lujticiani, încă înainte de războiul mondial. Astăzi, fiind liberi, cehii îi pot sprijini și-i sprijinesc cu atât mai mult.

* * *

Cehoslovacia este o țară muntoasă și deluroasă. Două diferite sisteme muntoase, Podișul Ceh și munții Carpați împart întregul geografic al Cehoslovaciei în două părți, imprimând Cehoslovaciei o conformație dualistică. Ambele sisteme sunt despărțite de mai multe văi, care formează aproape o linie ce merge dela Moravská Ostrava până la vărsarea râului Svratka în râul Dyjo, la 30 km. la sud de Brno. Din cele două sisteme munții Carpați sunt mai înalți. Muntele lor Gerlach ajunge la 2863 m. Prin urmare muntele cel mai înalt al Cehoslovaciei este încă cu peste o sută de m. mai înalt decât piscul suprem al munților Făgărașului. Muntele Gerlach se ține de calmea Tatra de sus, vestită în toată lumea prin frumusețea ei. Podișul Ceh fiind un sistem muntos mult mai bătrân decât munții Carpați, fiind chiar partea cea mai bătrână a continentului european, ajunge, firește, în Sněžka numai până la 1603 m. Sněžka face parte din Krkonoše, pe care îl găsim la hotarul de nord-est al Boemiei. Boemia însăși, fiind un basin minunat, încununat de munți, reprezintă o unitate geografică clasică și rară pe fața pământului.

Cehoslovacia are puține șesuri. Mai însemnate sunt șesul sud-slovac și șesul Tisei. Ambele reprezintă numai partea cea nordică a marilor șesuri ce le găsim în Ungaria.

Conformația dualistică o arată, firește, și râurile. În Boemia curg râurile spre Marea Nordului, pe când în Moravia, Slovacia și Rusia Subcarpatină aproape toate curg spre Marea Neagră, ca în România. O excepție neînsemnată fac apele ce curg spre Marea Baltică. Teritoriul lor este mai ales Silezia. O curiozitate este rețeaua apelor Boemiei. Rețeaua aceasta arată o rară simetrie și pe lângă aceasta aproape toată apa pământului Boemiei este scoasă de un singur râu, de râul Elba. Lacuri sunt puține în Cehoslovacia; în schimb cele pe care le găsim în munții Tatra și în munții Șumava sunt foarte frumoase. Mai numeroase sunt eleștee. Prin bogăția peștilor sunt vestite mai ales cele din sudul Boemiei.

Subsolul pământului cehoslovac este cunoscut de demult prin bogăția-i minerală. Cu toate acestea Cehoslovacia este săracă în ce privește petrolul și sarea. Totuș, pe baza experiențelor făcute în ultimul timp, se pare, că în Carpații cehoslovaci se vor descoperi bogate zăcăminte petrolifere. Foarte bogate sunt straturile de cărbuni. Bazinele cele mai bogate în hulla sunt în districtul Moravská Ostrava—Karvin. Acolo se scot 70% din hulla cehoslovacă. Regiunea cea mai mare cu lignit se întinde dela Chomutov peste Duchcov până la Teplice. Lignit cehoslovac se exportă în Germania și, în schimb, din Germania se importă hulla. Straturile de grafit, care nu sunt decât cărbuni din cei mai bătrâni, sunt așa de bogate încât în Europa numai Anglia scoate mai mari cantități de grafit. Extragerea de fier este însemnată, însă nu e de ajuns industriei cehoslovace. Deaceia se importă încă, chiar și fier brut. În trecut Cehoslovacia a fost vestită pentru aurul și argintul ei. Astăzi, după Statele Unite, posedă cea mai mare cantitate de radium în toată lumea. Pe bogăția straturilor de caolin se întemeiază nu numai fabricarea porțelanurilor din vestul Boemiei, renumită în toată Europa, ci și fabricarea, tot așa de renumită, a porțelanurilor din Saxonia vecină. În sfârșit bogăția apelor minerale este răspândită peste tot teritoriul Cehoslovaciei, fiind așa de mare ca și în România.

Cât despre ocupația locuitorilor adăug că agricultura întrece cu puțin industria. Preponderanța agriculturii o primește Slovacia și Rusia Subcarpatină. În Slovacia se ocupă 60% de locuitori cu agricultura și în Rusia Subcarpatină două treimi. Din contră, Boemia și Silezia sunt foarte industriale și în Moravia industria este numai puțin întrecută de agricultură.

Cehoslovacia face parte din cele mai industriale state ale Europei. Industria zahărului cehi ocupă în Europa al doilea loc și exportul zahărului cehi este cel dintr-un loc. Industria fierului și a mașinelor concurează în unele ramuri cu statele cele mai industriale din lume. Industria porcelanului ocupă al patrulea loc în Europa. Importanță este și industria ceramică. Săciarta cehoslovacă este vestită, începând chiar din sec. al 18-lea și a câștigat un renume mondial. Renume vechi are și fabricarea berei. În Cehoslovacia se găsește întreaga industrie chimică a vechii monarhii Austro-Ungare, 80% din industria textilă și două treimi din industria țesăturii a fostei monarhii. Produsele postavăriei cehi au fost renumite chiar înainte războiului de treizeci de ani. Fabricația de postavărie se concentrează la Brno.

Cu toate că Cehoslovacia este foarte industrializată are, totuși, și o agricultură dezvoltată. Foarte puține state din Europa arată un procent atât de mic de pământ ne-productiv, anume 4 1/2%. Și încă din cele 4 1/2% partea cea mai mare este utilizată ca suprafață de construcție și altele. O treime din Cehoslovacia e acoperită cu păduri. Cehoslovacia are un procent mai mare de păduri decât România, fiind întrecută în privința aceasta în Europa numai de Rusia, Suedia și Finlanda. Silvicultura este foarte înflorită, fiind în Europa întrecută numai de către Germania. Două cincimi din întinderea Cehoslovaciei sunt utilizate ca arătură. Agricultură ar produce între hotarele țării aproape toată hrana necesară pentru îndestularea populației, dacă nu s'ar cultiva specia de zahăr. Specia de zahăr se cultivă mult în loc de cereale, fiindcă dacă un venit mai mare decât cerealele. În cultivarea speciei de zahăr Cehoslovacia este în Europa întrecută numai de către Germania. Tot așa este întrecută numai de către Germania în ce privește cultivarea cartofilor. Cartofii se cultivă nu numai ca hrană foarte răspândită în Cehoslovacia, ci și ca plantă industrială, mai ales pentru fabricarea spiritului. Peste jumătate din suprafața arabilă este sămănată cu cereale. Prin cultivarea speciei de zahăr este redus mai ales sămănatul grâului, care împreună cu secara, reprezintă cerealele, ce dau în Cehoslovacia populației hrana de toate zilele. Secara este foarte însemnată pentru hrana populației, fiindcă în Cehoslovacia se consumă pâinea de secară. Recolta secării e aproape de ajuns pentru consumul intern, recolta grâului de țară numai trei sferturi din cantitatea cerută de consum. Spre deosebire de România porumbul nu se cultivă pentru hrană, cu toate că prosperează în șesurile din sudul Cehoslovaciei. Însemnată este cultivarea orzului, care se sămăna

mai ales pentru producțiunea renumitului malț cehoslovac. (Haná, Trnová). Renumiți este și hametul cehoslovac (Rakovník—Zatec, Roudnice—Ousték). Malțul și hametul nu numai că întemeiază vestita fabricare a berii, ci sunt și mult exportate. Cultura viței de vie este slabă. Din contră, cultura pomilor roditori este răspândită peste țara întreagă.

Creșterea vitelor este importantă și întinsă în Boemia, Moravia și Silezia, cu toate că țările acestea au puține lunci și mai ales puține pășuni și nu produc destul nutreț. Lipsa aceasta este înlocuită cu rămășițele fabricelor de zahăr, de alcool și de bere, cum este de exemplu melasa și lăturile. Aceste rămășițe constituie hrana mult mai bună decât este nutrețul ce se obține pe lunci și prin pășuni. Slovăcia și Rusia Subcarpatină arată mai multe lunci și pășuni, însă cu excepția șesurilor calitatea vitelor nu este atât de bună acolo. Cea mai superioară este creșterea rasei bovine. Ea este răspândită în toată țara, ea și creșterea porcilor. Creșterea porcilor dă prilej la dezvoltarea industriei mezelurilor, a cărei produse sunt cunoscute în toată lumea. Se exportă mai ales șunca de Praga. Creșterea oilor a fost odinioară foarte răspândită. Astăzi găsim mai multe oi numai în Slovăcia și Rusia Subcarpatină. Pescuitul se găsește mai ales în Boemia într-un stadiu foarte înaintat. În părțile apusene, pescuitul se întâmplă mai mult în eleștee, decât în râuri, fiindcă regularea malurilor și mai ales scurgerile fabricilor împiedică pescuitul și nimicesc peștele. Numai Slovăcia are râuri bogate în pești.

În general agricultura este în părțile apusene a republicii intensivă și în părțile de răsărit mai curând extensivă.

Starea culturală arată diferențe mare între apus și răsărit. Pe când statistica oficială din 1910 arătat pentru Boemia, Moravia și Silezia 2%—3% de analfabeți, pentru Slovăcia aceeași statistică arătat 28%, și pentru Rusia Subcarpatină chiar 45% de analfabeți. Starea tristă la ambele țări din răsărit este, firește, consecința junestă a cărmuirii, mai ales a desnaționalizării. Guvernul cehoslovac lucrează cu ardoare ca să remedieze răul acesta. De exemplu în Slovăcia au fost întemeliațe în decurs de doi ani 2500 școli slovacce primare și 50 școli secundare.

JAROSLAV MÜLLER
(Praga)

Sbucium

*In jurul meu e cânt de păsărele
Și câmpul tot e luminat de soare.
Aș vrea s'ascult... dar gândurile mele
Imi stăruie, se sbat ostenitoare
Și patima în piept se înfierbântă
Și dorul meu din suflet mi-l frământă.*

*De ce nu sunt un vânt, ce vine tainic,
Ca să străbat meleaguri nepătrunse,
Ca să ajung răzleț întâiul crainic,
Pe unde nici o faimă nu ajunsese,
Ca rostul nou al lumii ce-o să vie
Să-l răspândesc prin trudnică solie!*

*De ce nu sunt un noraș cu ploaie
Ca lacrimile binecuvântate
Să-mi curgă 'n larg, în rodnice șivoaie,
Pe câmpurile aspre și uscate:
Un nor bătut de vânturi și furtună,
Un dor sbătut cu lacrimi și genună!...*

*O, înzadar mi-am frământat ființa,
În nor și vânt și trudnică solie,
În calea mea nu văd decât căința
Și nu s'așterne nici o bucurie.
De ce nu vii, nevrédnică urstă,
Să-mi ieși povara vieții, urgisită?*

*... Și, totuș, cred, că nu 'nzadar noianul
De suferinți ne sbate blata viață,
Căci suflet nou o să ne-aducă anul,
O să vedem și altă dimineață,
Mai fragedă, mai plină de iubire.
O, vino cu pași repezi, fericire!*

AUREL CONTRA

Lectură pentru popor.

În Nr. 6, 1926, am publicat „Introducere” și un capitol din lucrarea mea, intitulată „Lectură pentru popor”, în care trec în revistă generală o seamă de lucrări, potrivite de a fi citite în fața poporului. (Autori: Slavici, Creangă, Mera, Barac, Cacoveanu, Sadoveanu, Agârbiceanu, D. Stăncescu, A. Leca-Morariu, Odobescu, Coșbuc, Vlad Delamarina, Sept. Popa, I. Bota, Lupeanu-Melin, Sergiu Cujbă, Popovici-Bănățeanu, etc.)

Lucrarea, din lipsă de mijloace, n'am putut-o tipări până acum. Ar fi o folositoare carte pentru învățătorimea și preoțimea noastră, care urea să lupte împotriva întunerecul, mai cu seamă în Bihor, în Maramurăș, în Basarabia.

De astădată public recenzile a două cărți, cari au apărut de atunci în ediții nouă, toamai acum: „Poveștile” lui I. Slavici, la „Cartea Românească”, în 2 vol. à 40 Lei și „Dela noi” de Alex. Leca Morariu, în ed. IV, după ce a fost premiată de Acad. Română. (Suceava 1927, Edit. librăriei Bucur Orendovici, 50 Lei.)

H. P.-P.

I.

Povești

de I. Slavici.

(București, 1908, ed. „Minerva” 280 pag., 150 cor.)

Cetind volumul acesta de povești, din doască în doască, m'a cuprins o părere de rău: de ce nu pot fi încă odată copil, să fiu părtașul frumuseților oferite de volumul acesta de povești, cu mentalitatea unui copil!

O carte, pe care o recomand din toată inima, nu numai părinților, cari ureau să dea copiilor lor o carte dragă în mână și să-i învețe o românească minunată, ci și celor mari, țărani și intelectuali.

În cele 7 povești zace o comoară întreagă de spirit de observație, de finețe de limbă și o morală, care nu e subliniată strigător, jignitor, ci rețese din însuș firul poveștilor.

Astfel se esplică de ce teme arhibanale pentru un intelectual, care s'a îndeletnicit cu literatura populară — ca d. e. isprăvile lui Păcală — redade de Slavici primesc un polei nou, care te îndeamnă să nu-ți pară rău că ai dat de un cunoscut vechiu. Aici zace arta unui adevărat artist: nu ce, ci cum fratează o temă.

După cât știu, numai puțini: d. e. Caragiale și Eminescu, s'au îndeletnicit la noi cu redarea poveștilor noastre populare într'o formă artistică, va-să-zică delăturând dela început punctul de vedere folkloristic, care pretinde exactitate lingvistică și o copiere fidelă a celor relatate de gura

poporală, chiar și în detrimentul gustului estetic. (Alecsandri a prelucrat în versuri!)

Slavici poate ținea comparația cu cei doi dispăruți din mijlocul nostru. Chiar numai volumul acesta să-l fi scris și numele său ar trebui să fie amintit în istoria literaturii românești.

De sigur, intelectualul simțește printre șire că povestitorul Slavici din „Poveștile” acestea are cunoștințe mai multe, artistice și etice, decât le are povestașul poporal, (Andersen, Selma Lagerlöf sau Oskar Wilde au încercat tot astfel să dea haină nouă poveștilor neamului lor, îmbrăcându-le în haina nouă, pompoasă sau simplă, a fantaziei lor) dar farmecul constă în aceea că și copilul mic se poate bucura cu dragă inimă, trecând pe lângă frumusețile, evidente numai pentru omul mai în vârstă, oprindu-se la alte frumuseți, cari se află din belșug.

Servească aceluia, care crede că vorbesc în hiperbole, următoarele citate, drept exemple: Autorul vrea să ne spună că era o vreme moale, căldicioasă: „Aici nu era cald, dar nici nu era frig, ci... așa cumva între ele... cum e coala primăvara, când încep a se înțerca mieii.” (34) Autorul vrea să spună că dulăii sântei Dineri s'au domolit și au început să asculte de erou, de Petru: „Câinii începură a mișca din coadă mergând în urma lui Petru, cum merg după om, când vine seara dela farină.” (38) Apoi: „Petru-i dădea în toate de drept, cum se cade adecă omului, care șade la masa altuia.” (38) Petru „și-a umplut ulcioarele cu apă din fântână și a pierit cum piere vestea cea bună.” (54) „Nu ca vântul, nu ca gâdul, nu ca dorul, nu ca blăstemul, ci mai repede decât trece fericirea, s'a fost lăsat Petru pe cale.” (55) Florița are „fața ca zorile dimineții, ochi ca și câmpul cerului și trup ca raza soarelui” (82), apoi „fața ca mărul, ochi ca și căprioara și trup ca și crinișorii”. (83) Altădată are „fața ca și fagurele topit, ochii ca și nevasta unui împărat și trup ca și roușoara de pe flori.” (86) Comparațiile acestea ne arată că autorul știe să dea o nouă viață comparațiilor, cari s'au spălăcit, ca un ban, care a umblat prin prea multe mâni. Ne bucurăm de prospătatea comparațiilor și fantazia ne joacă, iară, ceea ce n'ar mai face-o, la noi, cei mai în vârstă, dacă am da de vechile, cunoscutele și răscunoscutele comparații.

Plasticitatea poveștilor este binefăcătoare. Încă câteva exemple, din sutele de exemple, pe cari le-aș putea aduce:

a) e vorba ca o crăsmărtică să aștepte pe un împărat, care trece pe lângă cârciuma ei;

„Crăsmărița își tocmi cătrînța, se scutură de colb și se supse la buze; omenit își luură pălăriile din cap și se neteziră la păr... iară Florița toca din răsboiu“... (87)
Tabloul îl ai înaintea ochilor;

b) baba Boanța? *Urășitoarea vestită?* Iată-o: „era atâta de bătrână, încât ținea minte, când codrii erau ca iarba, munții ca mușunoiul și văile ca și creșăturile la ea pe față...“ (88);

c) un om lucra „nu știu ce — aplecat la pământ, dar lucra, încât nici cu trăsnetul n'ai fi putut să-l trezești dela lucru...“, așa era de adâncit în lucru (90);

d) un ghebos era atât de „hâd“ „cât Florița de frumoasă: cu gura ca grapa, cu ochii ca ceapa, cu nosul cârlig, cu părul părliț.“ (91);

e) un căpitan așa era de mândru „încât erai să crezi c'a stat de vorbă cu Sf. Petru“... (100);

f) cânil nu latră, ci încep să urle „cum urlă cănele, când vede bufnița pe hornul casei, ori când arde casa stăpânului său — să urle adecă a primejdie.“ (110);

g) la nunta dela sfârșitul poveștii — căci poveste fără de nuntă la sfârșit mai rar! — a fost atât de minunat ospățul încât „chiar și copiii cei de țigan mânceau cu liaguri de aur, iar după ce-au mâncat și le duceau cu sine acasă.“ (115);

h) Ana... „era frumoasă, încât oile încetau a paște când o zăreau în mijlocul lor“... (136)

[Nu-i vorbă, ici-colea întrebunțează autorul câte o comparație pe care o pricepe numai unul, care a umblat la școală, ca d. e. feții de împărat „trecură printre (străjeri) precum trece argintul viu printre degete.“ (151)]

Ceeace îți cade bine la poveștile acestea este și frumusețea *alegoriilor*. Copiii nu le vor pricepe, la început — dar li se vor preface, inconștient, în carne și oase, începând mai târziu înțelesul lor. Petru, din „Zâna Zorilor“, când intră în grădina fermecată, în care se află Zâna, nu găsește, spre mirarea sa, nici o floare desfăcută, ci numai boboci (50), dar după ce o sărută pe Zână, după ce ia colacul puterit și vinul juneții: „florile erau flori; bobocii se desfăcuseră; izvoarele curgeau mai repede; razele soarelui se jucau mai vesel pe păreții cetății, și zânele aveau mai multă plăcere în fețele lor“ (55). Dacă dă Zâna Zorilor poruncă: „până ce nu va veni acela, care a dus apa dela fântână, soarele să nu se mai miște pe cer“ (65) sau oprește roata, „pe care era învârtit firul traifului omenesc... de a se mai întoarce și viața omenească de a mai curge“

(88) până ce-l sosește alesul inimii — frumusețea gândirii acestuia va pricepe-o copilul mai târziu, când va medita asupra poveștilor auzite.

Firește, poveștile sunt și pline de *morală*. Dreptatea este la înălțime, ticăloșia este răsplătită. Intocmai ca în poveștile noastre populare, domnește și aici o morală plină de mărinimie. Fraților Costan și Florea, cari au păcătuit împotriva fratelui lor, Petru, li se dă lumina ochilor, „ca să vadă și ei fetețea lui Petru”. (Amănuntul acesta spune mai mult decât un volum întreg cu privire la simțul moral al poporului românesc).

Câte odată întrerupe autorul șirul poveștii, după maniera romanticilor, dela cari a împrumutat, ici-colea, și o nuanță de *ironie romantică*, și vorbește astfel:

„Hei! dar ce-auzi? ce văzu? — Imi vine nici să nu mai povestesc, când văd atâta răutate, atâta suflet fără milă și urâtă și supărăcioasă treabă, încât nici nu se poate fără ca să răsufli odată cu greu!” (142).

Autorul e un adânc cunoscător al poveștilor noastre populare — o simțim aceasta nu numai din limba, din felul de a repovesti, ci și din schimbările întreprinse în spiritul poveștilor noastre. (Nici nu trebuia să ne asigurăm într-o notă, la pag. 115, variantele unui sfârșit de poveste)

Numai o singură notă discordantă în întreg volumul: povestea lui Petrea Prostul cu popa cel „hapsân”, pe care-l face Petrea să joace, cântând din cimpoiul lui de tințar (210, 231) sau când dă Păcală de femeia, care-și înșală bărbatul, tocmai când pregătește ibovnicului mâncările cele mai gustoase (Păcală în satul lui). Nu că ar fi indecente și lipsite de respectul cuvenit poveștile amintite (aceleași subiecte le-a tratat *Petre Dulfu* în „Isprăvile lui Păcală”, în versuri), dar nu le văd bucuroși în colecția *aceasta* de povești, care ar fi merită și pentru copii nevinoși.

II.

Dela noi.

Povești bucovinene de *Alexandru Leca Morariu*.

Povești bucovinene de *Alexandru Leca Morariu*, deseneurile de *Gottlieb Schmid*. Suceava, 1915, Tip. Soc. „Școala Română”. Prețul 1 cor. (se vinde în scopul înființării unui muzeu „Ciprian Porumbescu”) — 104 pag.

O carte potrivită ca lectură pentru țărani, la șezători și acasă. A apărut în decursul războiului, cu scopul vădit de a aduce câteva clipe de mângâiere soldaților români,

răniți, de prin spitale. Am avut un auditoriu foarte mulțumitor cînd cele 5 povești ale colecției. Descrierea vieții. Gratul țărănesc bine redat. Unele provincialisme interesante. Autorul, mai bine sîs culegătorul, este un intelectual bucovinean (oficer al reg. de inf. 41/1, în timpul războiului), cu tragere de inimă și cu cunoștințe frumoase de folklor.

Ilustrațiile bune. Una (pag. 10) amintește pe Moriz de Schwind sau Schnorr de Carolsfeld. Celelalte, inițiale și capete, vor putea fi întrebuințate și la alte colecții de povești de ale noastre.

E de dorit ca poveștile acestea să le citească învățătorii, proșii, etc. și în șezătorile noastre literare dela sate. Filologii nu vor lăsa neobservată colecția.

Sunt cinci povești: 1. *Împăratul alb și împăratul roșu*, și 2. *Cel mai mic, cel mai voinic*, povești, în care e laudată deșteptăctunea și iscusința eroului — firește, drăcul are rol mare în ele; în 3. *Fata cea înțeleaptă*, e descrisă o fată șireată — povestea e hazlie și stărnește mult rîs sănătos; tot hazlie e 4. *Clește ține-l, ciocan dă-i* (cum a tras pe sfoară eroul pe Scaracochi, cu toată drăcimea lui) iar 5. *Noi trei, pentr'un caș, așa ni se cade*, e povestea a trei fărtași, care au dat de „Nefărtatul” și au ajuns la furci, fiindcă și-au vîndut sufletul.

Nr. 3 și 4 cu nota hazlie, Nr. 2 și 5 cu nota misterioasă se potrivesc mai cu seamă pentru lectură. Scurte și — după cum am spus — pline de viață.

Cetitorul cu școală va putea face o introducere orală potrivită, în legătură cu frații bucovineni și cu dialectul lor.

H. P.-P.

Disprețuiți-i!

În congres reprezentanții a 40 de țări, la Geneva, congres ziaristic, ca să discute problemele internaționale ale presei, despre apărarea știrilor ziaristice, despre favoruri acordate pe telefon, telegraf, la cablograme, la radiofonie, etc., despre *cinstea* gazetărească.

În țări, care ureau să intre în normal se gîndesc oamenii cum să lupte împotriva corupției în presă, împotriva bandiților condeiului.

Toți, cîși mai cugetă, încep să priceapă ce mare *primajdie* este o presă, care *inveninează* spiritele.

Dacă Austro-Ungaria s'a dismembrat și imperiul habsburgic s'a dat peste cap — cloclii au fost în cea mai mare parte ziarisții maghiari și germani-austriaci șovinisti, vîndători după senzațional, intransigenți, care au prelucrat opinia publicului lor, dînd lozinci false, cu desăvârșire necorăs-

punzătoare spiritului epocii lor. Și apoi se miră că a venit puvoitul și a sdruncinat statul, din temelii!

Într'un articol de fond dă astăzi lozinca „Neue Freie Presse“ din Viena (5 Aug., ed. de seară): „Apărați-vă de pirații presei“, făcând distincția, foarte logică, între ziaristul cu simț de responsabilitate socială și între ziaristul „pirat“.

De dragul meschinilor interese personale și a minusculelor interese de partid ziarisții austriaci, o parte din ei, nu pricep că este *mai mult* în joc și lovesc... la mir, ca în codrul Vlăstet. Epitetele cele mai disgrațioase sboară și se scriu cu nemiluita, lupta de clasă se profilează tot mai respicat, spiritul de gașcă își serbează orgiile — în detrimentul complexului.

De sigur... Austria este departe de noi, dar, totuș destul de aproape ca să *invățăm* din durerea altuia. N'ar strica de loc să tragem paralele și să ne cumințim. O presă, în care predomină scribil, cari întărită opinia publică, n'are dreptul de existență într'o țară ce se respectă. Pe purtătorii de condei, cari dau cu barda 'n lună, ar trebui să-i facă inofensivul, pe calea legii (da, *severe*, dreptei), o conducere conștite de importanța ei. Și publicul să ajute!

Disprețuiți pe tulburătorii de apă! Arătați-le disprețul, ca să nu mai braveze opinia publică. Nu aplaudați toate bătăntările debitate, chiar cu o vervă satanică. Numai astfel se va putea curăța atmosfera.

Am ales de astădată fastunile elocvente a doi scriitori, buni observatori, ale talentatului ziarist-riporter *Ludovic Naudeau*, trimis din partea revistei franceze „L'illustration“ să ancheteze stările din Europa Centrală, și ale președintelui unui sindicat al presei vieneze, ale domnului *Dr. Edmund Wengraf*.

Cetitorul atent va înțelege, de sigur, revolta amăn-duroara împotriva stărilor din Austria actuală, în privința reportajului și va medita, — nu-i așa? — asupra problemei vitale: *cum ar trebui să fie reportajul conștientios într'o țară, care vrea să se întremeze?*

I.

Di *Ludovic Naudeau* scria în Nr. din 6 August 1927, sub titlul „Ancheta noastră în Europa Centrală“, următoarele:

„Evenimentele din Viena, a căror importanță, de altfel, nu trebuie nesocotită, n'au avut, cu toate acestea, răsunetul formidabil, efectul de demoralizare momentană, decât din cauza *supralicitării în exagerări evidente*, la cari s'a dat, în unanimitate, *presa țărilor*, cari sunt în vecinătatea (Austriei).

„De sigur, în toate timpurile s'a constatat în anumite regiuni ale Europei Centrale și ale Balcanilor o aplecare spre imaginația tumultuoasă, la exagerarea evidentă a episoadelor vieții curente și câteodată

chiar o aplecare spre invenția, pur și simplu, a faptelor, cari n'au avut ureodată nici cea mai mică realitate. Se pare că, de aici înainte, câtă vreme anumii fanteziști „romanțează” istoria, alții, mai îndrăzneți încă romanțează actualitatea și că — câte odată — chiar și în organele cu o aparentă seriozitate, romanțează politica externă!

... Astfel, evenimente incontestabil dureroase, dar cari s'au terminat repede, s'au repercutat în decurs de mai multe zile dealungul Europei și au părut că se prelungesc, că rămân încărcate de amenințări, atunci, când nu mai aveau, de fapt, decât să vorbești despre ele decât despre trecut. Astfel ziarele sârbești, a doua zi după turburările întâmplare, povestiră că cei ce fugeau din Viena ajunseseră la Belgrad, ceea ce era nu numai neverosimil, dar și imposibil materialicește. Ziarele maghiare au văzut, din parte-le, capitala (austriacă) întreagă prin foc și sânge, descrieră sau au făcut să se întrevadă cruzimi mari și făcură să capete pielea găinii, de emoție, burghezii vienezi, cari, într'acelaș timp trăiseră realitatea fără ea să tremure.

Întreagă presa europeană, repercutând și multiplicând și trimițându-și mai departe aceleași erori, a fost plină de vești diplomatice false: intervențiile streine erau iminente, fusese subscris un ultimatum, Mussolini se agita, Brenner-ul avea să verse o coloană militară de invaziune, se adunau forțe antagoniste. Mai știu eu ce!

Nimic din toate acestea nu era veridic!

De atunci, vedeți partea de forțuit (întâmplător, fără de veste) și de inconștient în afacerile umane! Pe negândite, inspirându-se din fapte exacte, dar amplificându-le, presa mai multor țări rivalizează cu exagerările, împinge la senzațional, dramatizează și Europa se umple cu o rumoare de pesimism. Din 1919 începând, deja în mai multe circumstanțe, spiritul multor observatori a fost atins de aceea ce ar putea fi *primejdios pentru pacea lumii* în urma unei explozii fără de veste, de vești false, cari — dintr'odată — denaturează realitatea, transformând caracterul lucrurilor și împrumutând evenimentelor o însemnătate sporită. *Primejdia* unui astfel de exces este reală, dar remediul față de aceste excese apare mai puțin clar, dacă nu se găsește în scepticismul crescând al aceloră, pe cari au urut sau pe cari ureau să-i facă să fie cuprinși de înșiorare“.

II.

Ce scrie președintele unui sindicat al presei vieneze, *Dr. Edmund Wengraf* despre „Ființa presei de partid” în Austria, în anul Domnului 1927? Ascultați! Articolul, din care traducem, a apărut în 12 iunie 1927, în „*Neues Wiener Journal*” și e intitulat: „*Cămașa de forță intelectuală*” :

„Dacă citești ca om interesat politicește ziarele de partid de diferite direcții — la ceea ce, durere, ești adeseori constrâns din cauza meseriei — te uimești de zidurile înalte ce se ridică reciproc (*gegenseitige Abmauerung*) între cetățenii aceluiăș stat, a aceluiăș oraș. Ceea ce i se pare unuia eminent (sublim) pare celuilalt ridicol, ceea ce venerează unul, este batjocurit din partea celuilalt, ceea ce, văzut dintr'un punct de vedere de partid, e prezentat drept o afacere serioasă și importantă, e bagatelizat din partea cealaltă și abea că e găsit vrednic ca să fie amintit. Aceleași evenimente, d. e. o procesiune sărbătorească, o acțiune de partid, mare, publică, se descriu într'un mod atât de diametral de opus, încât abea îți vine să crezi că este vorba de unul și acelaș eveniment.

Unde unul din raportori vede masse compacte de oameni, vede celalalt o ceată minusculă, unde unul aude strigătele de aderare din

mii și mii de plepturi, constată celalalt completa apatie a publicului de pe stradă. E ca și când ar aparține reporterii unor diferite continente, unde locuitorii sunt provăzași cu organe senzorii deosebite și unde aperseep, prin urmare, în mod diferit. Un locuitor al planetei Marte poate că vede cu nasul și că aude cu ochii, va lua la cunoștință deci o altă icoană a lumii, decât locuitorul pământului nostru. Partidele noastre par, de fapt, despărțite deolaltă de distanțe cosmice, cel puțin după cât poți să tragi concluzii după ztarele lor de partid.

Cine este obținuit să citească mai multe ztare, știe, firește, ce trebuie să creadă, reduce exagerările la o medie rațională, nu ține pe fiecare drept un ticălos sau un prost, dacă e prezentat astfel lumii și nici pe fiecare de un geniu sau erou, îndată ce este sărbătorit de atare.

Dar ce se alege de vrednic de deplânșii cetitorii, cari sunt avizași să citească numai presa lor de partid și numai aceasta și cari își iau cunoștințele despre persoane și lucruri numai din izvorul acesta? Oamenii cu venituri mărginite, cari sunt siliși cu toate mijloacele să se aboneze la ziarul partidului și cari nu-și pot permite o lectură complimentară — aceștia poarlă o adevărată viață intelectuală de robi (de condamnați). Le este dată puțința să vadă numai acea părțică din lume, pe care temnișerul de partid, publicist, le-o permite. Că partea aceea de lume este o parte decolorată, desfigurată, mincinoasă, nici nu este ce-i mai rău. Mai grav e că partea care lipsește, care completează lumea nu li se arată de loc, că li se retac și li se sustrag sute de fapte și apariții importante, că li se răpește orice posibilitate ca să verifice, să compare, să-și formeze o hotărîre independentă. Este sistematica *incretinare de partid* (hăbăucire), care se propagă astfel“.

„In desvoltarea modernă a ființei de partid nu sunt adevărații bărbați conducători (de partid), cu unilateralitatea lor voită, cu separarea conștientă față de lumea de prin prejur, dușmană, elementul într'adevăr primejdios. Oricât de mărginiți sau de ranchlunoși să fie întreolaltă, totuși, sunt prizonierii benevoli ai principiului lor, pot să iasă, mai au legături cu lumea și nu este nici unul între dânșii ascet, care să se chinuiescă pe sine însuș așa ca să își mărginească lectura sa de ziar la singurul organ de publicitate al partidului său. Ei mai citesc și altele și cunosc chiar bărbați de partid, cari citesc mai bucuros orice alta decât ziarul lor propriu de partid. Există oameni minunați între ei, culți, deștepți, buni de inimă, afabili în societate, pe cari mi i-aș dori că partenerii de joc, la taroc și chiar ca prieteni, legați prin inimă de mine, dacă n'ar fi, durere, membri de partid și dacă n'ar trebui să trăiască după partid. Firește, sunt și oameni de partid, cari au jurat așa de respingător (pe dogmele de partid), cari sunt așa de anchilozaiți și inchipuiți, încât e consult să-i ocolești și în viața privată, în cercuri largi de tot. Dar amândouă categoriile, și cei digerabili și cei nedigerabili, nu aduc, la urma-urmelor, stricăciunii remarcabile. Adevărații pricinuitori de stricăciune politică nu sunt cei ce vorbesc, ci partizanii, cari scriu, jurnaliștii de partid, cari prefac ziarul lor într'o temniță intelectuală. Și cei mai primejdioși sunt, la sfârșit, cei închiși, încarceraiți osândiți de ani de zile la mănecarea aceasta intelectuală, de temniță, bieșii oameni, cari nu citesc, într'adevăr, nimic altceva, cari cred în corectitatea completă a icoanei, falsificate, despre lume și cari, la urmă, dacă vor fi scoși odată din temniță irup cu sălbătăcia și cu orbirea unei secte fanatizate“.

Firește, stările acestea, încă odată, sunt din Austria. La noi e, în mare parte, altfel. Dar totuși, totuși...

HORIA PETRA-PETRESCU.

Undele invizibile.

La șed. anuală a celor cinci academii franceze (1923) a ținut membrul dela „Institut“, dl Dantel Berthelot, un discurs, care a stârnit mult interes. Ne descrie impresiile de pe colina dela Meudon, de lângă Paris, în decursul unei nopți, într'un turn de 30 de m. înălțime, când ascultă „glasurile nopții“.

„Este de ajuns“, a spus D. B., „să deplasezi (să strămuți) încet, pe un mosor mare, vertical (având tu capul încoțfat cu o cască telefonică), un cursor de aramă și să ascuți

„Din adâncul tăcerii se ridică un șuterot, la început aproape imperceptibil, care ajunge din ce în ce mai lămurit; apelurile ritmate, scurțimile și lungimile alfabetului Morse transmit cuvintele englezești. Este stațiunea Poldhu, care, din coasta occidentală dela Cornouailles la punctul extrem al Angliei, trimite prin signale Marconi cursul bursei și noutățile zilei marilor transatlantice pe drum spre New York.

Imping cursorul. Șuteratul se stinge, înlocuit de larmă unul clopoțel, care, încet pe încetul, se aude tot mai lănfurț. Smânciturile lui, cari încetează și încep din nou, aruncă termint în limba germană. Sunt în legătură cu postul dela Norddeich, care, la locul unde se revațsă Elba, comunică cu vapoarele de pe Baltică și de pe Marea Nordului.

Trec câțiva centimetri mai departe pe coloana de bronz. Larma s'a potolit ca aceea a unui echipaj, care se îndepărtează pe un drum; îi urmează o larmă ca și când ai frige ceva — e Barcelona și ascultăm sunetele cântătoare ale limbei spaniole.

Și mai jos: iată uruitul unei tobe. Forturile din împrejurimile Parisului, muntele Dalérien, Buc, Palatseau — își răspund; dar, cu toate că se folosesc de limba mea de naștere, conversația lor n'o pot înțelege: este exercițiul poștelor secrete.

Deodată se aude o larmă violentă; din cristalul de galenă (un mineral - trad.) tâșnește o schintie și iluminează cu o lumină scurtă odaia neagră. Vecinul meu imosant, Turnul Biffel, vine să între în acțiune și să tulbure receptorul.

Cu câteva învârtituri de șurub îl pun în ordine și întorcând cu o singură trăsătură cursorul ajuns la partea de jos a cursei sale, fac să defileze de nou, cu toată tușeala, bâzăitul dela Barcelona, clopotele îndepărtate dela Norddeich, flautul ascuțit dela Poldhu.

Astfel, dela nord la sud, dela ost la est, vocile nocturne se încrețșează și își răspund împrumutat. Vécinic este brăzdat spațiul de aceste unde invizibile, cari își urmează, pe fața adormită a pământului, la câțiva kilometri, unele altora, întocmai ca crețele concentrice pe cari le naște o piatră aruncată în apa moartă a unui eleșteu. Cu o tușeală de 300,000 km. pe secundă, călătoresc aceste unde, aproape pretutindeni neluate în seamă, făcând să tresară numai, ici-colea, membranele telefoanelor, cari le pândesc.

Intr'aceea, pe cerul negru, lucesc stelele și ca și când natura n'ar avea decât un singur mijloc de a se lăsa să fie ascultată, își trimit ele lumina prin unde asemănătoare acelorale ale telegrafiei fără de fir. Spectrografti delicați le primesc în căminul telescoapelor și acolo unde ochii noștri nu prind decât o confuză armonie, relevă ele o înfinitate de note luminoase distincte, o limbă secretă a atomilor, un suspin al materiei, care moare, trimițind raze în vid, plângere monotonă, vecinic aceeaș, de secolii. Numai vuetul (sgomotul) omenesc, tot așa de divers, tot așa de nuanțat ca bucuriile și durerile noastre, ca și capriciile noastre și pasiunile noastre, nu se repetă de două ori. În fiecare seară se transmite dela continent la continent, rostogolindu-se și desfășurându-se în mari valuri eterice pe suprafața pământurilor și mărilor, înainte de a se pierde în cerul indiferent.

Astfel, în orice regiune a globului am trăi noi, în pacea dela țară, ca și în sgomotul orașelor, pe locurile publice, ca și între cele patru ziduri ale unei odăi — *înnoțăm într'un ocean de unde invizibile*. Mesageri ai înștitului, undele vorbesc tuturor oamentilor, dar puțini de tot le pot pricepe“.

(Trad. după „Les Annales“, 28 No. 1922).

Atunci ce să zicem noi?...

„*Der Schatzgräber*“, (săpătorul de comori) și *intelectualii*. Conducătorul bibliotecii țeftine „*Der Schatzgräber*“, dl Leo de Egloffstein, care e încredințat din partea societății „*Dürerbund*“ să editeze colecția, a publicat odată în revista „*Hellauf*“, un mănunchiu de păreri referitoare la biblioteca condusă de dânsul. Iată ce i-au răspuns diferiți *intelectuali germani*, la întrebarea: cum le place biblioteca: (citez după referada publicată în rev. „*Kunstwart*“ din 15 Iulie 1916).

— „Săpător de comori? Ce urât! De ce nu sput pângăritor de morminte?”

— „Pentru zece pfenici sunt poveștile astea *bune destul!*”

— „Pentru intelectuali ar fi trebuit să fie întreagă întreprinderea *mai picantă*, pentru popor ar fi trebuit să se sublinieze *morală* mai bine”.

— „De n'ar fi tipărit prețul pe broșuri, le-ai putea *cinsti* cuiva”.

— „Cum să se remarce biblioteca față de literatura de colportaj, stricăcioasă, dacă o vindești cu *acelaș* preț?!”

— „Ce să citească intelectualii, dacă le dai celor din popor *astfel* de material de citit?!”

— „Luați bibliotecii *hatna cea roșie*, căci altfel o să-l citească, în cazul cel mai bun, numai *social-democrații!*”

— „Doar nu dai poporului *îndată* lucrul cel mai bun în mână!”

— „Pentru *servitori* sunt broșurile astea *roșii bune destul*. Dar cunosc o doamnă, care le-a citit ea *însași!*”

— „*Ce-ți plătesc autorii*, că le faci o *astfel de propagandă?*”

Fiindcă Leo de Egloffstein e judecător au crezut mulți că biblioteca e compusă pe seama institutelor de corecțiune. De multe ori i-a fost dat să audă: „Pentru *temnițe* sunt lucrurile astea *prea bune!*”

— „Biblioteca aceasta e bine venită, cel puțin poți declara cu conștiința împăcată, că ai citit pe toți autorii *vestiți!*”

— „Trebuie să citești, *într'adevăr*, toate lucrările *alea*, înainte de a le da la tipar?!”

— „Poveștile lui *Grimm* le-am citit încă în copilăria mea. Că se mai pot ținea până acum!...”

— „De ce editezi poveștile lui *Speckter* *atât de ieftin* — că n'ai să le mai poți da de Crăciun copiilor tăi, drept amintire?!”

— „Pe *Fritz Reuter* trebuia să-l traducești în nemțește — cine pricepe limba suedeză la noi?!” (F. R. a scris în *plattdeutsch* — un dialect *german!*)

— „De ce n'ai întovărășit schița „*Kirta*” („*Ruga*”) de Ludovic Thoma cu peisagiile sale minunate din pădurea neagră?” (*Hans Thoma* e pictorul pădurii negre — Ludovic e *scriitor!* Trad.)

— „De ce-ai mai reprodus pe *Goethe* și pe *Kleist?*! Pe ăia îi avem doar în dulapul de cărți!”

O doamnă, care se îndeletnicește cu scrisul, s'a declarat gata să *prelucre* pe *Kleist* și pe *Eichendorff*, ca să fie mai „populari”.

— „Dacă mi-ai fi încredințat poveștile lui Grimm, îi le-aș fi tradus eu din englezește, mult mai fluent!“ (Grimm sunt scriitorii germani! Trad.)

— „Firma fraților Grimm trebuie să facă nește afaceri piramidale cu poveștile ei!“ (Frații Grimm — doi scriitorii clasei germanii!)

— „Frații Grimm au fost doar învățați — de ce au scris deci așa de *naiv*?!“

— „Cum de a putut să desemneze un pictor așa de vestit ca Ludovic Richter lucruri atât de copilărești?!“

— „Pentru un deputat a desemnat Richter destul de drăgălaș!“ (Alf Richter a fost deputat! Trad.)

— „Dela un preot ca Ieremias Gotthelf te-ai fi putut aștepta ca să scrie în hochdeutsch (și nu în dialect)!“

— „Vânătorul din Soest“ (o novelă) este — nu-i vorbă — destul de drăgălaș, dar dintr'o revistă ca „Simplissimus“ nu aș fi reprodus-o!“

— „Se vede cât de colea că Hans Sachs a fost un ciobotar — fiindcă nu se pricepea nici chiar la ortografie!“

— „Răpirea“ lui Eichendorff e morală de tot — de ce deci titlul ademenitor?“

Referitor la novela „Predica căsniciei“ de Rosegger: „De când e *ăla* popă? Că scrie Rosegger pentru zece pfenți — să mă jerte — da-i lucru murdar!“

„Predica căsniciei“ a lui Rosegger? Ce vrea să știe un poet despre căsnicie?!

— „Ca bun patriot ai fi trebuit să lași afară pe francezul Tolstoi!“

— „Prințul Carolath doară nu-și scrie însuș romanele?!“ (Scriitor de seamă! Trad.)

Un procuror sever m'a întrebat dacă mi-a dat voie domnul de Kleist să-i retipăresc pe „Mihail Kolhaas“.

Un consilier-judecătoresc îmi spuse că nu știa că Rosegger a murit de treizeci de ani. (R. trăia pe când a fost scris articolul! Trad.)

Altul, văzând novela lui Goethe în colecție, se mira că mai sunt lucrări netipărite de Goethe.

O doamnă din nobilimea germană zise că află că este „modern de tot“ dacă baronesa Annette de Droste Hülshoff scrie povești criminale.

* * *

Dacă în Germania se pot critica întreprinderi *sănătoase* pentru propaganda culturală astfel — ce să zicem noi? Aveți bunătațea și înlocuiți numai numele, la multe din cărțile de mai sus și vă veți mira tot așa de mult ca scriitorul german *cult* de observațiile... naive.

Ioan Agârbiceanu.

— Cu o fotografie. —

Premiul național pentru literatură s'a conferit anul acesta dlui Ioan Agârbiceanu.

O alegere norocoasă și îndreptățită. Volumele dlui I. Agârbiceanu, cu edițiile lor, ne sunt mărturie, că scriitorul Agârbiceanu a străbătut în familiile românești, că este unul din cei mai cești autori români, că își are aderenții devotați. Statul a confirmat numai acest adevăr.

Și „Astra“ se bucură de această recunoaștere a meritelor dlui Agârbiceanu, nu numai pentru că dsa este membru activ din comitetul central, nu numai fiindcă dl A. a colaborat de nenumărate ori, cu vorba și cu scrisul dsale, ci și dintr'alt motiv, la care fie-ne permis să adăstăm de astădată.

Pe vremea când apărea, în 1912, în „Luceafărul“, romanul „Povestea unei vieți“ și se da adeseori prilejul să găsești cetitori de literatură beletristică românească întrebându-te: oare cum are să se sfârșească romanul? Au să se găsească eroii sau nu?

Poți, firește, să râzi cu hohot de acest interes pentru un „roman“ (și mulți mai exprimă cuvântul roman la noi cu o doză de maliție, privind „de-a călare“ astfel de produse de ale spiritului românesc — uitând că gentile cele mai superioare ale omenirii au scris „romane“!) — cine cugetă mai adânc, cine află că „romanul“ de care e vorba este cuprins de un suflu *etic*, că vrea să lanseze în societate — pe lângă artă — și lozinci *sociale* sănătoase, acela va înțelege marea însemnătate a unui „roman“ și va dori cât mai multe produse de acestea de ale unui spirit superior.

Biografiti lui Dickens relatează că romanele acestui scriitor englez, când apăreau în cotidianele londoneze, au stârnit atât entuziasm și au mișcat întru atâtă inimele cetitorilor, încât chiar și un prim-ministru englez a fost prins cu ochii plini de lacrimi și — când a fost întrebat de ce plânge — a mărturisit, cu numărul de star în mână: „A

murit toemai Dora (dacă nu ne înșelăm)“, Dora, din romanul „David Copperfield“.

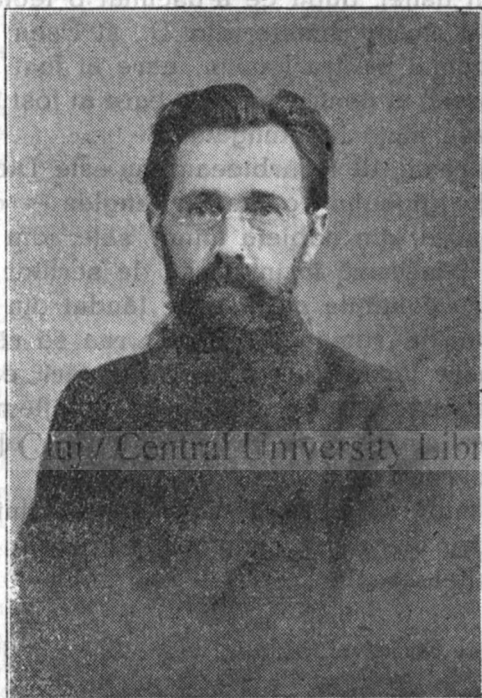
Ce misiune socială strălucită ar trebui să aibă un scriitor, și la noi, în zilele noastre de dihonie! Ce adevăruri sfinte ar trebui să lanseze în cercuri cât mai largi, arătând binele și răul, deschizând ochii și inimele cetitorilor, ținându-i de stâlpul infamiei pe cei răi, pe cei ce își bat joc de societatea omenească, militând — firește, cu artă! — pentru ce este *nobil*, ce este *frumos*, ce este *excelsior*!

[Fiindecă fu vorba de Dickens, scriitorul alintat al englezilor — biograful său francez André Maurots ni-l descrie vizitând pe marele *Victor Hugo*, la Paris, și exclamă: „Nici odată n'au fost zămisliti doi oameni mai bine ca să se înțeleagă, decât autorul „*Mizerabililor*“ și acela al lui „*Oliver Twist*“. Englezul și francezul, considerați drept pilastri reprezentativi ai culturii engleze și franceze — ei, cari au fost apostolii milei sociale, a tubirii de oameni, a colaborării între bieteile noastre efemeride, între oameni!]

În schimb ce ne este dat să cetim în timpul din urmă ca literatură, și nu numai la noi, ci și într'alte țări? În loc de a găsi în unele din novelele și romanele noastre o tendință sănătoasă, îmbinată cu *artă*, o tendință de a *innobila* sufletul omenesc, de a-l da nutremânt sufletesc, ca să reziste tentațiilor, ca să persevereze pe călăriile binelui, a regenerării sociale — dăm de multe ori, chiar și la scriitori de *talent*, de o respingătoare dragoste față de scene, cari numai ridica nu te pot, de o cochetare cu atmosfera din comedile bulevardiere lascive, franceze, ba chiar și de câte un cinism revoltător, care vrea să fie cu orice preț „avansat“, ținându-i la stâlpul infamiei chiar ceea ce este normal, ceea ce este sănătos, ceea ce o societate, care se respectă, trebuie să considere drept sfânt, drept normă în viață.

Spuneți dacă are mai multă îndreptățire de existență în zilele noastre un scriitor, care vrea să scrie — cu sângele său — împotriva cruzimii, a ipocrisiei, a vanităților omenești, împotriva bătărilor, împotriva mentalității de îmbogățit de rășbotu peste noapte — decât unul care,

oricât de genial ar fi în sculptarea versurilor sau eufonia ritmului prozei sale, ne arată mlaștinele sociale, silindu-ne să ne plimbăm din cloacă în cloacă, *cochetând*, de multeori, eu perversitatea.

IOAN AGÂRBICEANU

În epoca noastră, atât de încărcată de electricitate, este o mare lipsă de simț de responsabilitate la un scriitor dacă lansează în masele publicului produse bolnave de ale unui spirit dezechilibrat, produse, chemate să germineze mai departe „flori de ale răului“. Să nu ne mirăm atunci dacă simțurile se tâmpesc și dacă faptele bune, nobile, trec neîncredute și dacă evocă un dat din umeri și un „ei așa!“ punibil.

Brătescu-Voinești al nostru a descris odată, în mod plastic, cum l-a mulțumit un tată pentru minunatele ceasuri prilejuite familiei întregi, cu operele-i sănătoase.

Pe Dickens l-a oprit odată, în York, o femeie pe stradă și l-a spus: „Dle Dickens, permite-mi să-ți ating mâna, care a umplut casa mea cu atâția prieteni” — iar un bătrân l-a apostrofat astfel, după ce a ascultat o lectură de a sa: „lasă-mă să-ți strâng mântle, dle D., și Dzeu să te binecuvinte, nu numai pentru lumina, care ai fost pentru mine în seara aceasta, ci pentru lumina, care ai fost în casa mea. Să-ți dea Dzeu viață îndelungată!”

Acum, firește, dl Agârbiceanu nu este Dickens și nici nu vrea să fie gigantul romancier englez — o parte însă din bunătatea sa, din nobleța inimii sale, din ethosul englezului, tot, păstrează în inima sa de scriitor român.

Și pentru calitățile acestea fie laudat din partea unei societăți culturale românești, care vrea să răspândească o cât mai mare lumină, în tot cuprinsul țării, ca să dispară bătădăria, îngâmfarea, orgoliul prostesc, zeflemeaua ieftină, întronând bunacuvința, bunul simț, modestia, apelurile spre colaborare etasită.

Fie ca mulți să strângă mâna laureatului cu premiul național pentru literatură, mulțumindu-i pentru ceasurile de întremare sufletească.

O „carte de căpătâi”: „Gânduri” de A. Vlahuță, în Biblioteca „Fundăției culturale Principele Carol”, 1937, 52 pag. 20 Lei. — Mai obișnuiesc oamenii să aibă o „carte de căpătâi”? Să aibă la ce medita cel puțin înainte de a adormi și când se trezesc, noaptea, și-l înconjoară gânduri mai grele. — Bun gând a mai avut „Fundăția” să editeze aceste 136 așchii-cugetări de ale minunatului scriitor, care a fost Vlahuță. Adevăruri sfinte, cari — de prea multe ori — sunt astăzi călcate în picioare. Le mărturișește unul cu care ne mândrim și ar trebui să se roșească fața multor cetitori. Ascultați câteva eserpte:

Ce larg ar fi pământul să nu-l strămteze ura...

Jertfele oamenilor sunt florile cari se aruncă în calea dreptății.

— Când doi se ceartă — amândoi păgubesc.

— C'o floare... faci un pic de primăvară într'un colțișor de suflet.

Ai de dus o veste rea? Du-te pe jos.

O vedere de sus a lucrurilor?... Dacă n'am avea atâta balast în noi?

Cronică.

Oaspeți dragi, basarabeni, am putut saluta în mijlocul nostru, în decursul lunii August. 70 de institutori și institute au cucerit România, voind să-și cunoască frații. Au fost primiți cu brațele deschise, pretutindeni. Nu numai învâfătorimea din toate orașele a alergat să-i vadă și să le strângă mâna, ci cu toții, dela oficialitate până la elevii de liceu, cu toată vacanța.

În Sibiu au sosit oaspeții în ziua de 18 Aug. În „Muzeul” nostru au fost binevenți din partea dlui vicepreș. Dr. Gh. Preda și din partea secretarului lit. Li s'a arătat „Muzeul”, de care au rămas foarte satisfăcuți. Li s'au împărțit broșuri și reviste de ale „Astrei”.

Seara au dat basarabeni o serbare artistică culturală, în numele „Asociației corpului didactic” din Basarabia. S'a jucat o piesă teatrală umoristică, sub conducerea artistului dela Teatrul Național, a dlui C. Mihăilescu, s'au cântat frumoase cântece naționale, avându-se ca dirigent de cor secretarul secției artistice a „Asoc.” din Basarabia, dl prof. A. Elladi.

Un simpatie și cumințe basarabean, dl D. Dobrov, a cântat o „doină basarabeană”, stârnind ropote de aplauze, ca și la celelalte cântece, dar și lacrimi, în ochii multora. Doina aceasta ne-a tâlmăcit multele suferințe ale acestor buni, înimoși, minunați basarabeni.

Seara, după teatru, conducătorul pelerinilor pe la locurile noastre însemnate, dl institutor Constantin Pop, secret. desp. „Astrei” — Chișinău, la banchetul oferit de pre-

fectura Sibiu, ne-a pus la inimă să nu uităm Basarabia tlei noi, „Astra”. Și i-am asigurat pe iubii nostri oaspeți că durerile lor sunt și vor fi și ale noastre, că bucuriile lor se vor reoglindi și în ochii nostri.

Astfel am peceluit o legătură de frate cu acela, cari au încă mult de luptat cu întunerecul și cu rea-voința de lângă hotare, dar cari lup-tând astfel apără interesele *tuturora*, apără mai mult, apără liniștea părții aceleia de Europă, ținând închisă ușa față de puvoial ideilor disol-vante.

*

Unirea dela 1859 și contribuția-vechilului regat la unirea cea mare. Conferință ținută la teatrul național din Cluj, cu ocazia aniversării a 68-a a unirii principatelor. Complectată și adnotată. De George Moroianu, profesor la Academia de înalte studii comerciale, economice și industriale, președintele secției Cluj a „Ligei Culturale”. — Cluj. Inst. de arte graf. „Ardealul”, 1927, pg. 58, 35 lei.

Foarte bine a făcut dl G. Moroianu că și-a publicat conferința, ținută în 24 Ianuarie, anul acesta. Este o recapitulare plină de vervă și sprijinită pe date concrete, adunate, de multe ori, de un martor ocular, a sbuciumului prin care au trecut românii în ultimele decenii, până să se întâmple „Unirea cea mare”.

În loc de a se da în brațele demagogilor, tineretul nostru ar face mult mai bine să citească o astfel de broșură și să se convingă despre marile *greutăți*, prin cari au trecut antecessorii, că să ajungă la...

creangă verde, să cântărească argumentele, să dea cinstea cuvenită antecesorilor și să caute ca cu aceeași seriozitate ca și ei să poarte lupta de regenerare a neamului.

Dacă va cântări greutatea îndurate de Nic. Bălcescu, de Dumitru și Ion Brătianu, de Ion Ghica, Costache Negri, de frații Golești și ceilalți tineri români din pleiada de studenți români trimiși la Paris, la picioarele unui Edgar Quinet — dacă va pricepe sbuciumul unui Aurel C. Popovici, care a *adâncit* problemele sociale, înainte de a vorbi și serie — dacă va lua la cunoștință cum s'au purtat tinerii studenți români în Paris, între 1840 și 1850, în Belgia și Paris, între anii 1890 și 1895 — câștigând pe un Lamartine, pe un Michelet, Quinet pentru cauza lor dreaptă — atunci va pricepe tineretul mai bine, că pentru propagandă își trebuie cunoștințe solide, tenacitate virilă, îmbinate cu un mare idealism.

Ce răspundea purtătorului de cuvânt al românilor, lui Dumitru Brătianu, în 17 Ianuarie 1847, celebrul istoric francez Quinet? „Prin manifestajia dv, de azi (studenți români), mi-ați reamintit că este o datorie pentru oricare om public din Franța să îmbrățișeze cauza popoarelor, cari cer dreptul la viață*“ (pg. 17.)

Ce riposta, în Roma, la congresul de pace din Noemvrie 1891, fiul lui Giuseppe Garibaldi, Menotti Garibaldi, reprezentantului maghiar Pulszky? „Tatăl meu a simpatizat cu cauza ungarilor și i-a sprijinit, crezând că vor da exemple bune de liberalism. Dar ungarii sunt

nevrednici de simpatia Italiei, fiindcă asupresc în modul cel mai barbar milioane de frați d'ei noștri“ (pg. 27.)

Cine protesta — pe drept cuvânt — fiindcă lozinci false cereau conștopirea a milioane de oameni — în epoca naționalităților! — într'un alt popor, de dragul unei chimere: Statul maghiar unitar? Jules Simon, Albert Sorel, Albert Dandăl, Lavoisse, Mistral, Cesare Cantu, Giosuè Carducci.

Ascultați pe Carducci în limba lui Dante! „Roma, 11 Giuglio 1924 Ai Romani d'oltre i Cărpazi da pre della Colonna Traiana un saluto per la fede nella vita immortale di nostra gente“ (pg. 34.)

În Oxfordul, de unde a pornit — în parte — o campanie împotriva României de azi, în Oxfordul acesta, profesori și studenți țineau, în 5 Martie 1894, sub prezidenția învâțatului englez Morfill, un mare meeting în favorul luptei pentru limbă și naționalitate a românilor transilvăneni.

Aceste date, aceste declarații solemne ar fi foarte cu cale să și le fiină înaintea ochilor și conștiinței și generația tină și bătrână de azi și, căutând un nex cauzal, între ce a fost și ce este, să lucreze amăsurat convingerii: după atâta opintire n'are rațiunea de a fi cearta între frați, ci numai colaborarea spre binele comun.

Trecerea aceasta în revistă a unor momente grele din trecutul nu tocmai îndepărtat e cât se poate de binevenită.

După cum și-a câștigat un merit dl G. Moroianu cu lucrarea dsale recentă, în care analiza relațiile noastre cu Anglia — tot așa merită laudă pentru această recapitulare înimoasă, care pune punctul pe i și

*) Nu cerea tineretul acesta desnaționalizarea a milioane de alogeni, cum o cer unii politicieni maghiari, astăzi, de dragul Ungariei redtului!

care face să amuțească și nedreapta ponegrire a fraților noștri din vechiul regat, arătând că și dânsii au contribuit în mare măsură la unitatea cea mare.

Dorim mulți cetitori conferenței acesteia.

*

De pe Secaș. Strigături și cântece din popor. Date la tipar de *Alexandru Lupeanu-Melin*, prof. în Blaj. Tipogr. Seminarului, Blaj, 1927, pag. 84, format mic. Membrul nostru în comitetul central, laboriosul bibliotecar, ziarist și profesor, a găsit în biblioteca cea mare din Blaj (adunată de un Timofeu Cipariu, un Ion Micu-Moldovan), 8 caiete de poezii populare, adunate în 1838. Pe coperta colecției se află scris că poeziile sunt culese din gura poporului de pe Secaș, ținutul care se întinde dealungul râuleșului Secaș, cu murlul mănoase, în unghiul între Blaj, Alba-Iulia și Miercurea Sibitului. Culegătorul iscălește *Nicolae Pauletti*, un cărturar, de sigur „unul din școlarii cei mulți și buni ai Blajului“.

Slovele bătrânești nu l-au oprit pe dl. Alex. Lupeanu-Melin ca să nu transcrie strigăturile și cântecele și așa ne este dat să cetim broșura, care cuprinde 160 de strigături și cântece și trei poezii mai lungi.

Nu numai pentru popor sunt interesante aceste epigrame schintietoare, ci și pentru celce urea să scruteze sufletul poporului nostru. Câteva probe de cum cânta poporul acum 89 de ani;

„Atunci (înainte de 1838) era lumea
Acum e zamă de prune“!

(Va să zică și în 1838 exista câte un laudator temporis acti!)

„Bate, Doamne, și trăznește
Omul ce batjocorește
Și pe el nu se privește“!
(Va să zică și pe atâțelii tău-și
cunoștea fiecare lungul nasului!)

„Fă-mă, Doamne, păsărot
La litița pe războt,
Să-i mai văd picioarele
Cum își calcă lepele,
Să-i mai văz mânuțele
Cum își schimbă ițele,
Să-i văz degetuțele
Cum înoadă firele“!

Ascultăți blăstem de fată părăsită:

„Să te 'nsori de nouă ori
Și să ai bi nouă feciori,
La urmă o copilășă,
Să te poarte de cărușă,
Să umbli din sat în sat,
Bădiș, după căpătat,
Să te-oduceă Dumnezeu
Pe la drag de satul meu,
Să te milutesc și eu
Din ce mi-a dat Dumnezeu,
C'o coșță de mălat,
Uscată de nouă ai,
Cu răsuri de pe covată,
De când a fost buna fată...!
Nici alea nu ți le-oi da
Până ce nu te-oi mustra
Dragă ți-am fost eu o ba?“

Broșura dlui A. Lupeanu-Melin merită să se răspândească prin satele noastre. Păcat că nu-i stă prețel pe copertă.

Tot de dl. Lupeanu-Melin a apărut cărțile scrise anume pentru popor: „In pragul iernii“ (6 lei); „Copiii în războiu“ (2 lei); „Sămânța viitorului“ (3 lei); „La Piatra Libertății“ (10 lei) — lectură vrednică de cetit la sate, autorul fiind un minunat povestitor.

*

Piese teatrale vrednice de jucat de diletanți: 1. Ovidiu Șicană, din fr. loc. de I. A. Bassarabescu — 2. În sat la Tânguești, de Virg. Onțiu — 3. Nevasta lui Cerecluș, de P. Locusteanu — 4. Jurământul, de Zah. Bârsan — 5. Casă veche, de Adelina Tăslăuanu — 6. Doctorul fără voie, de Molière — 7. Un capriciu, de Musset, trad. M. D. — 8. Ce poate lenevia, de Th. D. Speranția — 9. Mana vacilor, de Th. D. Speranția — 10. La sate, după Feuille, de H. P. Petrescu — 11. Pe malul gârlei, de Const. Ollănescu — 12. O repetiție, de J. Marni, loc. Maril. Bocu — 13. Camoens, de Fr. Halm, trad. Anghel-Iosif — 14. Conu Leonida față cu reacțiunea, de Caragiale — 15. Năpasta, de Caragiale — 16. Fîlca pocăită, de Ana Gh. Tănăsescu — 17. Gringoire, Th. de Banville, trad. Anghel-Iosif — 18. O ședință comunală, de Gh. Stoica — 19. Dragoste cu toane, de Goethe, trad. Șt. Iosif — 20. Pribegii, după Nestroy, de Seb. Stanea — 21. Artiștele, loc. de Maria Popescu n. Bogdan — 22. „O repetiție moldovenească“ s. „Noi și iar noi“, de Cost. Caragiali — 23. La Turnu-Măgurele, de Alecsandri — 24. Învingeri strălucite, de G. Courteline, trad. H. P. Petrescu — 25. Micul mincinos, loc. de Bujorel — 26. Crăciunul lui Osman, tragi-comedie într'un act, de Viet. Bftimiu — 27. Ariciul și sobolul, farsă modernă într'un act, de Viet. Bftimiu — 28. Ca prin romane, comed. 1 a. după *Görliitz* — 29. Poveste de Crăciun, într'un act, de Victor Bftimiu — 30. Romanșoșii („Les Romanesques“), comedie în 3 a. de Edm. Rostand, trad. Mîrcea Dem. Rădulescu — 31. Cărlanli, vodev. 1 a., de Const. Negruzii — 32. Săracu Dumitrescu, piesă sat. 1 a., de G. Ranelli — 33. Paraceli-

sterul sau Florin și Florica, operetă 1 a., de V. Alecsandri — 34. Rămășagul, com. 1 a., după Goethe, de I. Borgia — 35. Hangița („La Locandiera“), com. în 3 a. de Goldoni, trad. Nic. Iorga — 36. Licuriciul, piesă p. copii, 2 a., după canonicul Schmidt, de Lunčan și Mugur.

*

Generalul Berthelot în România.

Ca în fiecare an așa și în anul acesta a vizitat România de toți românii iubitul general Berthelot. Fostul șef al misiunii militare franceze în România a petrecut câteva săptămâni în mijlocul nostru, nu numai la moșia sa, ci străbătând Transilvania dela Timișoara la Tg.-Mureș și interesându-se de progresele ce le face cultura franceză prin zîmăturile noastre.

Correspondentul ziarului „Le Temps“ (29 Iunie 1927), l-a declarat cu multă satisfacție că a constatat un mare progres al limbii și gândirii franceze în Transilvania, în comparație cu ceea ce a văzut îndată după revoluție. Cu multă bucurie a povestit correspondentului despre un preot român, venit, acum nouă ani „dintr'un oraș mittel la nord dela Brașou, dela Homorod“, în fruntea poporenilor săi. Preotul să-l fi spus următoarele: Limba franceză e „limba libertății“. „Nu îndrăsnim să vă cerem profesori sau învățători, fiindcă știm prea bine partea ce au luat-o acela la războiu și căși au rămas pe câmpurile de luptă, dar, cu toate acestea... trimiteți-ne *mulțiști de războiu*, cari să se stabilească la noi cu femeile și cu copiii lor. Vor fi primiți cu brațele deschise și nu vom cere dela ei decât ca să vorbească franțuzește copiilor noștri“.

Generalul Berthelot constată că n'au răsunit în pustiu cuvintele

preotul român : Franța a trimis în România profesori francezi de inimă, cari își împlinesc misiunea cu seamă-pătate. Rezultatele sunt evidente. S'au înjghebat cercuri franceze și limba franceză a început să fie cunoscută. „*Ideia franceză are să-și taie cărarea, fără doar și poate, îndată ce limba va fi puținel cunoscută în provinciile transecarpatine. S'au adunat cărți franceze, s'au creiat câteva biblioteci, modeste deocamdată. Spre nefericire, numărul lor este încă prea restrâns și influința lor rămâne încă nesatisfăcătoare pentru o acțiune de dimensiuni mai mari. Urcarea librei în Franța și căderea schimbului român constituie un obstacol serios pentru răspândirea cărții franceze și aceeași în mediile, cari, tocmai, sunt cele mai interesante pentru dezvoltarea culturii franceze. O sforțare financiară, nu prea mare, este necesară, pentruca să se lărgească și înbunătățească propaganda căreia profesorii noștri (francezi) și-au consacrat toată lumina lor. Franța are interes ca, ea însăși, să facă această sforțare.*“ Așteptăm, cu multă dragoste...

*

† **Robert de Flers.** A murit unul din sprijinitorii sinceri și devotați ai cauzei noastre. Robert de Flers a fost unul din francezii, cari ne-au cunoscut și în momentele de veselie exuberantă și în grelele momente de încercare și care ne-a păstrat iubirea sa, pledând cu vorba și cu fapta pentru dreptele noastre cereri. Ca ofițer de legătură între Franța și armata ruso-română voluntarul Rob. de Flers a adus mari servicii colaborării. În ordinul de zi a fost citat din partea comandamentului francez astfel : „A dat probe de curaj,

de energie, de îndurare și de un spirit de datorie din cele mai înalte.

Ministrul Instrucției publice, dl *Edouard Herriot*, a vorbit la înmormântare în terminii următori : „Dar, deoarece Robert de Flers a avut acest privilegiu de a reprezenta prin excelență calitățile rasei noastre, deoarece toată opera sa și, mai cu seamă, teatrul său reflectă ce e mai bun din tradiția noastră, deoarece într'un timp dedicat divinităților brutale a știut să-și păstreze adorabilele daruri ale naturii: gustul nuanței, o ironie mai mult gingașe decât crudă și arta, atât de franceză, a surâsului, fiindcă farmecul său a lucit până departe peste frontierele noastre franceze e just ca ministrul instr., publ., să vină...”

Ministrul justiției, dl *Louis Barthou*, a spus, între altele : „În 1914 a îmbrăcat R. de Fl., uniforma militară, fără de ostentație și fără de frică. A dus în îndeplinire în România misiuni primejdioase și utile. A știut să „servească“. Crucea de răboiu, câștigată pe un adevărat front de luptă, sta bine costumului de academician și completa fizionomia omului.”

Colaboratorul lui de Flers, dl *Francis de Croisset*, a ținut înaintea catafalcului un discurs emoționant, spunând și următoarele, vrednice de remarcă de noi : „Ai jucat un rol eroic și aventuros... Deghizat ai străbătut întreagă Rusia, ai sburat pe deasupra României ocupate de germani. Aici, în România, ai întreprins cu românii retragerea cea aspră, trăind viața magnifică și precară a acestui *popor eroic*. Suveranului îi aduceai un omagiu atât de frumos, zilele trecute încă, în „*Figaro*“. Toți de acolo, din România, soldații de rând și marii șefi, te-au iubit pe dată. Te-au iubit din cauza

simplicității tale, din pricina desinteresului (personal), din cauza veseliei, a bravurei și a politeții tale și spuneau: „Iată, așa sunt francezii! Ai fost un minunat instrument de propagandă“ (v. „Le Temps“, 5. VII. 1927).

Pe R. de Fl. l-a numit „Astra“ membru de onoare al ei. În semn de doliu a arborat steagul negru. Odihnească în pace!

*

Dș. Elena Văcărescu. Regretatul Robert de Flers a comentat astfel decorarea recentă a dșoarei Elena Văcărescu cu roseta legiunii de onoare a Statului francez: „Aceasta nu este de loc o recompensă, ei o faptă de justiție (justă) ce se îndeplinește. Înflăcărata ambasadoare spirituală, care și-a consacrat toată viața ei, toată arta ei și toată credința ei ununită din și în și mai strânse și mai afectuoase între România și Franța, merita acest drept omagiu“. „S'a crezut“, a scris R. de Fl., comentând activitatea dș. V. la Soc. Naj., „s'a crezut, că — dată pradă lirismului ei familiar, se va da cu totul transporturilor acestora sufletești. Dar aceia, care au urmărit mai atent eforturile ei călduroase și tenace au băgat de seamă că e stăpână peste tot atâta înțelepciune ca și pasiune și au recunoscut că aceea, care le apăruse mai întâi de toate ca un uragan de poezie era totodată și un tumult de bun-simț“.

Rev. „Conferență“, de unde traducem pasajele acestea, adaugă: „Decorarea aceasta a încântat pe toți amicii (Elenei Văcărescu), pe admiratorii ei din toate țările. Nu se poate defini mai bine (decât a făcut-o R. de Fl.) genul Elenei Văcărescu“. (No. 14, 1927).

*

Ce mărturisește un ceh despre noi. Lucrarea din numărul de față: „Cehoslovacia și Lujiza“, a dlui Jaroslav Müller din Praga, este o parte din conferință ținută de dsa în sala cea mare a prefecturii Sibiu, în ziua de 7 Iunie 1927. E interesant să se știe cu ce ochi ne privește un intelectual ceh, care a străbătut ținuturile românești, de aceea dăm loc aici cuvintelor introductive, informative, dorind ca să se încălzească de aceleași sentimente cât mai mulți cetățeni ai Cehoslovaciei.

„Doamnelor și Domnilor!

Mulțumesc din inimă pentru urările de bine și vă rog să dați ascultare conferinței mele.

Am venit dintr-o țară vecină, care trăiește în legătură strânsă cu țara dv. Vă pot asigura, că poporul cehoslovac se simte mândru, că trăiește în legături cât se poate de strânse și frățești cu un popor, care reprezintă pe urmașii romanilor și în acelaș timp și pe urmașii vestigilor traci și iliri, care acum 2500 de ani s'au bucurat de o cultură foarte remarcabilă pentru timpurile de atunci.

Înainte cu doi ani am cucerit două luni de zile, dela Constanța până la Satu-Mare, frumoasa dv. țară, cunoscând bogățiile economice. În acelaș timp am admirat și o bogăție, care, mi se pare, că dv. nu o prețuiți atât cât ar merita. Și, totuș, e vorba de o bogăție, pentru care sunteți de invidiat în Europa întreagă. Este însușirea înăscută, dezvoltată în special la români, de a crea o operă de artă cu atâta armonie, pe care cu greu o găsești alturea în așa grad și într-o măsură așa de răspândită, bine înțeles vorbind de răspândirea ei în marile masse și nu la anumiți indivizi.

Veacuri întregi soartea crudă a înăbușit această însușire, la nașterea dv., mărginind aplicarea ei aproape numai la portul național și la unele obiecte de trebuință zilnică, însă n'a fost în stare să stingă cu desăvârșire iubirea românei față de ființele înrudite sau față de iubitul ei, a păstrat veacuri întregi continuitatea însușirii de care e vorba. Inspirată de gândul că lucrează pentru ființa iubită sau pentru ea să o atragă, româncea a trezit în sine însușirile creatoare, moștenite din timpuri foarte depărtate și a creat *portul* și unele obiecte de trebuință zilnică cu o armonie de tot excepțională, încât adeseori fac impresia unor opere de artă clasică. Trebuie să fie relevată armonia în distribuirea motifelor și armonia culorilor, pe cari le găsim mai ales la costume. Și alte națiuni au creat costume frumoase, prin armonie, însă, cea mai mare parte a costumelor românești este *mult* superioară costumelor altor națiuni.

Astăzi, când neamul românesc se dezvoltă în plină libertate, se poate presupune, că aplicarea acestei însușiri înăscute nu se va mărgini aproape numai la arta dv. națională propriu-zisă, ci se va întinde la artă, în sensul larg al cuvântului. Cred, că însușirea înăscută, despre care am vorbit, va da naștere unei mari dezvoltări artistice în România, ba, cred mai mult, că românii sunt predestinați, ca unii, cari stau în rândurile dinții ale artei europene, să reînvie armonia ce au avut-o operele clasice ale romanilor și grecilor.

Aș dori, și este dorința întregii națiuni cehoslovace, ca să reușiți a crea a doua „*Dacia Felix*“, fericită, nu numai prin bogăția economică, ci și prin bogăția artei sale“.

*

O istorie a literaturii române în limba cehă. Primim la redacție un volum de 188 pagini, minunat tipărit la Institutul din Praga „*Unite*“, unde s'au tipărit în decursul războiului cărțile românești pentru soldații români: „*Rumunsti prozaikové*“ (prozatori români) de dna *Dr. Jindra Hušková* — născută *Flajšhansová*. Al doilea volum în scurtă vreme, despre literatura română, pentru publicul cehoslovac. Prietinia ce ne-a arătat-o dna Hušková nu s'a demnițit nici de astăzi-dată. A tradus pasagii marcante din autorii noștri de seamă (Hogălniceanu, A. Russo, Bălcescu, Alecsandri, I. Ghica, Mateescu, Eminescu, Caragiale, Iorga, O. Denussișanu, etc.), a descris evoluția noastră literară, adăugând la sfârșit și o mică dare de seamă în franțuzește.

Laudă merită o pioneră atât de inimoasă pentru apropierea sufletească a două popoare, cari sunt vecine și trebuie să se cunoască, dacă ureau să contribuie la propășirea omenirii.

*

Oaspeți americani la „*Astra*“. În ziua de 18 Iulie, a. e., am avut marea bucurie de a saluta în sala festivă a societății noastre, în Sibiu, pe câțiva iubii oaspeți americani. Intelectualii americani, studenți universitari, profesori și profesoare, porțiți sub auspiciile „*Societății Carnegie pentru pacea internațională*“ și ale „*Societății prietenilor Statelor Unite*“, au vizitat orașele principale din România, s'au oprit și la țară, în diferitele noastre provincii, ca să capete astfel un tablou fidel despre poporul românesc. În fruntea americanilor se aflau d-nii: prof. universitar *David-Saville Muzzey* (un istoric american de seamă, a cărui „*Istorie a Statelor Unite*“ a fost tradusă în

franuzește de vestitul profesor Lapradelle) și prof. *Thomas H. Healy*, vice-decan, profesor de drept internațional la școala „Serviciului străin” dela Universitatea din Georgetown (Washington).

În fața unui public select, în frunte cu comitetul central al „Astrei” și a corului „Reun. de muzică Gh. Dima”, condus de dl N. Oancea, care a executat și imnul național american (coristele erau îmbrăcate în minunate costume naționale), a binevenat dl vicepreș. al „Astrei”, Dr. Gh. Preda, pe oaspeți, în franuzește. Vorbirea o aveau americanii, tipărită, și în englezește.

Iată părțile marcante ale vorbirii (lăsând laoparte istoricul și caracterizarea soc. noastre):

Onorați oaspeți!

Sunt fericit să pot saluta în numele Asociației culturale „Astra” prezența Dv. în orașul (colțul de țară) care, cu toată asprimea regimului străin din trecut, a putut să-și desvolte o modestă activitate culturală românească și să-și susțină, cu sacrificiul multor vieți, activitatea sa națională.

Not salutăm în Dv. nu numai pe fiii intelectuali ai uneia din cele mai mari și mai stimate națiuni, dar pe cetățenii națiunii amice, care în totdeauna au știut să lupte pentru triumful adevărului, dreptății și libertății. — Salutăm pe frații celei mai puternice țări, care a sângerat alături de noi și de aliații noștri, pentru desrobirea, întregirea și unitatea noastră. Salutăm pe fiii acelei patrii ospitaliere, care a îmbrățișat cu căldură pe toți acei dintre noi, cari v’au vizitat, au studiat sau cari în momente de grea restriște, au căutat adăpostul și ocrotirea acestei patrii. Ospitalitatea și dragostea ce s’a a-

rătat de țara Dvoastră față de noi, a culminat în marea și entuziasta primire ce ați făcut-o scumpei noastre Regine Maria și iubitei noastre familii Regale.

Pentru toate aceste fapte noi vă păstrăm veșnică admirație și recunoștință.

... În un viitor cât mai apropiat sperăm să alțim munca noastră la aceea a altor societăți similare din țară, pentruca din colaborarea frățească a tuturor să iasă cele mai bune și mai frumoase rezultate.

Sperăm însă în ceva mai mult, sperăm în realizarea unei *Uniuni culturale universale*, care să formeze sâmburele sau nucleul, ce ar putea să conducă mai ușor lumea către o pace universală, pace, care ar întări marea operă de civilizație a omenirii întregi.

Suntem convingși, că vom găsi în Dv. și în ceilalți intelectuali ai țării Dv. pe aceiași buni tovarăși și luptători în triumful cauzelor drepte. Și cu aceeași abnegațiune, cu care s’au luptat pe câmpul de luptă, pentru a pune capăt zilelor de suferință a atâtor popoare subjugate, se va lupta și în serviciul cauzei intelectualismului și culturii, pentru a elibera din întunecarea atâtea vieți omenești.

Astăzi, când intelectualitatea din lume pare că suferă în prestigiul ei, se impune deci cu atât mai mult o unire în slujba idelilor bune și frumoase, servite prin un cuvânt cinstit, prin un condei înălțător de suflete, care să poată arăta posterității, că suntem la înălțimea chemării noastre și a faptelor demne săvârșite de înaintașii noștri. *Onorați oaspeți!* Prezența Dv. la noi dovedește dragostea de care sunteți cuprinși a ne cunoaște cât mai bine. — Vă puteți convinge singuri cum că ur-

mărim aceleași aspirațiuni, de a asigura popoarelor noastre o siguranță, o pace și o armonie. Dă puteți convinge singuri, cum căutăm să dăm acestui popor anumite funcțiuni superioare intelectuale și morale prin propagarea bunelor cunoștințe și prin răspândirea frumoaselor moravuri. — Nu putem lua deci această prezență a Dv. decât ca un gaj, că ne veți ajuta și mai mult în străduințele noastre. — Ambele noastre țări fiind avide de același progres și ameliorări sociale, ele nu vor putea decât să se înțeleagă cât mai bine, să se iubească cât mai mult și să fie veșnic solidare.

Cu aceste sentimente vă zic din inimă „bine ați venit la noi“, și să fiți convinși că păstrăm cel mai dulce suvenir din această plăcută vizită a Dv.“

Atenuarea asperităților. Bărbatul de stat francez, dl *André Tardieu*, constata în 1927, în cartea sa „*Devant l'obstacle: l'Amérique et nous*“. („În fața obstacolului: America și noi“ — adică francezii); „...*ignoranța reciprocă* e fără de margini. Prea mult se ignorează (lumea), ca să se înțeleagă. O ignoranță ne-mai-pomenită (inouă) în ceea ce privește prezentul... O ignoranță și mai rea și decât cele mai grave, în ceea ce privește trecutul: deoarece trecutul este acela, care explică (prezentul)“, „...Micul francez, plecând din școală, își închipuie că de partea cealaltă a Oceanului se află un popor de mai bine de o sută de milioane de locuitori, zidit după imaginea noastră, străbătut de ideile noastre, un fel de imensă ~~ocursală~~ școală, mai prosperă decât casa-mamă și totdeauna gata de a-l deobliga. Dacă ai vrea să

creiezi incomprehenziunea, ai putea-o creia mai mult?“

Reciprocitatea ignoranței aduce cu sine ca și tineretul american să fie fals informat despre poporul francez.

Trebute să se aducă în instrucția reciprocă un *alt spirit, spiritul înțelegerii mentalității celuilalt popor*. „...Contrarul lecțiilor, cari au înțeles tineretea noastră; expunerea totală a obstacolelor, pe cari trebuie să le învingă amicitia seculară, dacă vrea să trăiască; enumerarea riscurilor ce le are, când contactul este mai frecvent; comentarul a o mite și una de diferențe de formație, de mediu, de tendințe, pe cari geografia, istoria, economia, religia, filozofia le-au pus între cele două țări, — ce frumos subiect și cât de vrednic subiect de a fi tratat e paștune! S'ar desvelt astfel viața a două popoare în acest cadru de exigențe antinomice, — logică și empirism, sedentarism și mobilitate, individualism și solidarism. S'ar vedea așa afirmându-se și opunându-se, cu efectele lor contrare, câteva din marile principii, împrejurul cărora se mișcă omenirea și ai învăța să te ferești de aceste efecte. *Învățământul diferențelor, analiza contrastelor, disocierea (desfacerea) prejudecăților, iată pasta, care trebuie frământată.* Această reacțiune necesară o cheamă atâtea cuvinte, pompoase, cu cari am legănat îndolențele noastre.

„Astfel, dar numai astfel, discernând sau bănuind consecințele de origini diferite, ar ajunge capabile popoarele de a se folosi de o *mai mare menajare față de aceea ce le desparte*. Cine știe dacă, preparate astfel, popoarele n'ar găsi, ele de ele, soluții la odioasa ceartă a da-

torilor: dacă un popor nu și-ar aminti că, promulgând legea sa asupra avansurilor, a înțeles, în conștientia sa de a nu fi gata să se lupte, să-și pună tot aurul său în joc, pentru ca să-și ajute aliații; cine știe dacă nu și-ar fi reamintit alt popor că silit, în lipsa sa de bani, la o înfrângere apropiată, ar fi acceptat, pentru dolarii, cari l-ar fi salvat, cele mai severe condiții? Un popor și celalalt s'ar fi întrebat atunci dacă e de ajuns să treacă zece ani ca să se rupă o astfel de comunitate, ca să facă din acesta un creditor aspru și din acela un debitor rebel. Rău informat, și unul și altul, poate că ar fi ieșit din controversă, pentru ca să revină la echitate.

Conflictele nu sunt insolubile decât când adversarii se ignorează sau își uită de ceea ce au fost unul altuia.

(După „l'illustration“, 7 V. 1927)

*

Încătrău mergem? (După conferința internațională economică.) Încătrău mergem? Își pune întrebarea bărbatul de stat francez Jacques Seydoux (unul din capetele marcante ale lumii politice, sociale, franceze) din prilejul conferinței internaționale economice din Geneva. Glasul dlui Seydoux ar trebui să fie ascultat și la noi. Dsa este diplomat al școalei de științe politice, în lumea diplomatică a fost stagiar la Haga, la Londra, apoi secretar la Atena, la Berlin, e ministru plenipotențiat și redactează o foarte interesantă revistă franceză (în Paris și Geneva) „Pax“, care se ocupă cu tot ce poate apropia pe teren politic, economic, financiar, juridic, social, literar, popoarele și țările *).

Încătrău mergem? pune întrebarea tuturora, cari mai cugetă astăzi, dl Seydoux și constată cu mâhnire (în cronica sa: „Probleme economice“, din rev. „Les Annales“, 1 luita a. e.) că traversarea Atlanticului din partea lui Lindbergh și ruptura relațiilor între soviete și Anglia a eclipsat desbaterile conferinței internaționale economice, terminându-se aceasta în mijlocul unei „indiferențe generale“. Cu toate acestea evenimentul conferinței acestuia este o etapă în istoria contemporană. De sigur, nu s'a spus nimica definitiv, dar au fost „probleme formidabile, pe cari nu le poți rezolvi dintr'o dată și nici dintr'o singură lovitură“.

„Totul trebuia să se refacă într'o Europă bulversată, ale cărei frontiere se schimbaseră, unde în timp ce se prăbușeau imperii, ieșeau la iveală nouă națiuni, cari aveau să improvizeze totul: legislație, administrație; într'un cuvânt, să se erijeze în state și să săvârșească în câteva luni ceea ce țărilor bătrâne le-au trebuit secolii întregi, ca să realizeze — și aceasta după ruinele războiului, fără de bani, fără mișcare comercială, fără posibilități de a transporta mărfurile, cu populațiuni stoarse, frânte de oboseală și adevărate, murind de foame“.

O ameliorare a situației s'ar fi putut ajunge, după dl S., dacă s'ar fi menținut unele organizații din decursul războiului (a consiliilor supreme de împărțire a nutremântului, d. e.), ca trecerea diu timp de războiu la timpul de pace să nu fi fost așa de bruscă.

„Ar fi trebuit“, susține dl S., „să se mențină felul acesta de socializare a materiilor prime, să se țină asupra tuturor țărilor, să se

*) Redacția: Paris, Rue de Tilsitt 18;

păstreze acordurile financiare, cari permiteau să deschizi credite și să le desvolți, să nutrești populațiile acestea înfometate, dându-le mâncarea la gură, având grije să nu le răpești ultima puțință de plată, să le ajuți să se scoale, să-și adune puterile, să sboare, în fine, cu propriile lor aripi“.

În schimb ce ne-a fost dat să vedem? „Am luptat în zadar: *spăimântătorul egoism, ademenirea câștigului imediat au smuls toate cu ele*. O responsabilitate grea de tot apasă aici asupra bărbaților (de stat), cari n'au vrut să vadă, asupra statelor, cari au abuzat de situația lor și nu au înțeles, de altfel, adevărul lor interes. Unele dintre ele, cel puțin, sunt crud pedepsite“.

Ascultăți cum descrie dl S. goana ne bună, desfrântă după câștiguri, a acaparatorilor cu orice preț: „a fost triumful, norocul intermediarilor, a acaparatorilor, a acelor, cari născocceau afaceri, a acelor, cari ajungeau cei dintâi în țările, cărora le lipseau toate și cari au plătit cu greutatea din ce le mai rămăsese din aur mărfuri incalificabile: produsul unei întregi campanii de pescuit de heringi, veche de un an și bun, în cazul extrem, ca să servească drept gunoii pe câmp, a trecut astfel în Germania, care a plătit cu un miliard de mărci-aur din Reichsbank „ajutoarele de aprovizionare“, octroiata de consiliu suprem; și când *România* a cerut grâu pentru ca să-și însemineze pământurile, i s'a dat făină, ca să fie siguri (gheșeftarii. — Trad.) că grâul românesc nu va face să scadă prea repede prețul grâului din Manitoba“.

Cari au fost consecințele acestei lipse totale de condescendență?

„Țările Europei își concentrează atenția asupra lor însele, *criza financiară a izbucnit pretutindeni, deoarece trebuia să trăiești bine, și oamenii au venit la inflațiune, adică la moneda falsă: fiecare se trăgea din afaceri cum putea... Pe scurt spus: toată lumea sau aproape toată lumea, s'a dat în brațele unor practice financiare și economice din cele mai nesănătoase și din cele mai absurde*“.

Numai de câteva luni se poate vedea împede în economia țărilor Europei. De aceea statisticile și studiile de cari s'a putut folosi conferența din Geneva, au fost încă nesatisfăcătoare, deoarece erau scoase dintr'o perioadă de timp, în care „absența oricărei monede stabile în majoritatea statelor face comparațiile imposibile și răpește statisticilor orice bază“.

De aici înainte să urmeze asanarea, dacă organizația va fi mai conștiințioasă, dacă vor fi transporturile mai ușoare.

La ce rezultate ajunge dl *Jacques Seydoux*?

„Întâia din constatări este că din punct de vedere economic, cel puțin, Statele Unite ale Europei, adică unificarea Europei într'un singur teritoriu vamal este în timpul de față o chimere. Europa este esențialmente diferită; n'ar putea fi comparată cu Statele Unite ale Americii, locuite de una și aceeaș rasă, de aceeaș funcțiune socială și de aceeaș limbă. Europa este compusă din state diferite în esența lor, cari au ajuns civilizația pe căi diferite. Tractatele de pace, creind nouă națiuni numai pe baza rasei, care le locuiesc, au întărit aceste diversități și au ascuțit sentimentul național și particularist. De aici rezultă că

fiecare stat își are calitățile proprii, rațiunea sa de a trăi și de a prospera și că este cu neputință de a aplica aceeași regulă la toți. Fiecare trebuie să-și cultive grădina sa pe cât poate el mai bine, urmând unor metode sănătoase și cari nu strică vecinilor săi, deoarece prosperitatea unuia e făcută din prosperitatea tuturor; dar nu e util de a trece granița.

„De aici vine că conferința n'a putut să se pronunțe într'un mod hotărât (net) între liber-schimbism și între protecționism. Statele, cari trăiesc mai cu seama din comerț și cărora le lipsesc anumite produse fundamentale, ca Olanda și Anglia, e natural să fie liber-schimbiste. Acelea, cari n'au nevoie de alte state și cari trăiesc ele din ele, ca Statele-Unite, sunt, dimpotrivă, protecționiste. Orice exces este primejdios, într'un sens ca și într'altul, ceace nu te oprește să susții că Europă ar câștiga mult dacă ar micșora anumite bariere prea tare ridicate, dacă ar restabili anumite schimbări normale, dacă ar simplifica, ar unifica regulile și tarifulurile vamale“.

* * *

„Tot așa, Comisia Industrială a înțeles cumcă cartelurile, de cari se vorbește atât, nu sunt panaceul (medicina universală). Pot să aducă servicii imense — abuzul poate conduce la acaparare, la monopol, la urearea prețurilor; dar studiul cartelurilor a condus pe delegații patronali și muncitorești să înțeleagă că lupta de clasă socială nu e ultimul cuvânt al industriei; că războiul orizontal, dela popor la popor, trebuie să fie surghiunit, pentrucă din punct de vedere economic costă scump și nu se plătește și că acelaș

lucru este și cu războiul vertical, între clasă socială și clasă socială, între patroni și între muncitori, între cei ce în amplotași și între amplotași. Aici, mai cu seama, este un mare progres de îndeplinit, progres de înțelegere, de *moralitate socială*. *Raționalizarea* — adică, ea să vorbim franuzește (noi, românește), o mai bună organizare a muncii, care fi-ar permite să specializezi pe muncitor în meseria sa, de a simplifica lucrările, fabricațiunile, organele inuțile — ar avea drept rezultat scăderea prețurilor speselor proprii, sporirea salariilor și mai cu seama, prefacerea muncitorului într'un consumator, într'un client, care ar lărgi câmpul de vânzare. Din acest punct, special, de vedere, avem mult de învățat dela americani.

„Americani au tratat pe muncitor ca pe un colaborator, ca pe un ajutor și nu după vechea formulă a legii de acuma, ca pe omul, care-și închiriază brațele în schimbul celui mai slab salar posibil. Muncitorul trebuie să câștige aici în dignitate (cu cinste), după venit, permițând numai sporirea venitului salarul ridicat“.

* * *

„Acestea sunt *marile trăsături*, cari au caracterizat conferința și cari au deosebit-o de toate celelalte. Caracteristicele acestea te invită la meditație, la munca spiritului. Ele dovedesc că *umanitatea*, că Europa, că Franța (și de ce nu și România? — Trad.) au mult să spere dela viitor; că *îmbunătățirea sorții oamenilor, bunăstarea lor, se află în mâinile lor*; e de ajuns să urea să se ridice, să caute mai binele, mai cu seama și înainte de toate să se ajute reciproc, în loc de a-și strica, să se sprijinească unul

pe altul, rămânând, totuș, ei înșiși, — și acesta este adevărat, atât când e vorba de popoare, cât și când e vorba de indivizi”.

* * *

Redactorul politice al marelui ziar francez „Le Temps”, dl Wladimir d'Ormesson, publică în numitul ziar (23 V. 1927) un interesant articol, care merită să fie luat la cunoștință și de publicul nostru.

„Marele interes a întărit conferințe economice, care-și ține ședințele în Geneva, restă mai puțin în realizările de ordin practice, la cari te poți aștepta, decât în dispozițiile psihologice ce le relevă. Generația noastră are să tragă din probele, la cari a fost supusă și pe cari le îndură încă, o misiune minunată: să spargă suprafața problemelor politice, la cari, în perioadele de timp furtive obiectivului să ne mărginim prea adeseori observațiile noastre și să ajungă, săpând mai adânc în încălcirea faptelor și a originelor lor, la chiar germenete, cari le-a zămislit din adânc. Astfel ne apare politica dominată astăzi de două sururi de probleme distincte și într'aceiaș timp strâns legate deolaltă: problemele demografice, problemele economice. Legile, cari regulează existența noastră și cari conduc viața internațională, derivă toate din aceste fenomene centrale. Dela cunoașterea nesatisfăcătoare a acestor legi, dela nesocotirea lor sau dela violarea lor se nasc rivalitățile, din care se nasc războaiele.

„Trebuie să laudăm pe dl Loucheur că a avut ideea de a convoca această conferință economică. Trebuie să laudăm națiunile, cari sunt reprezentate la Geneva, pentru că

au priceput sensul adânc al acestet întruniri. În mijlocul tuturor micșinilor, a tuturor meschinărilor, a tuturor formelor deșarte, cari ne înconjoară și de cari simți prea bine că e cu atât mai greu să te debaraseși, cu cât unii își pun onoarea în joc ca să le facă mai vioaie decât au fost vreodată, reuniunea din Geneva ne dă impresia că se întrevede dintr'odată, în dosul unei perdele uzate, ceva nou și adevărat. Cel mai sigur mijloc de a „torpila” această nouătate ar fi ca să te aștepti, nu tocmai la miracole, dar la rezultate imediate. Încă odată, să ne mărginim a constata că e pe cale să se manifeste cu forță o dispoziție psihologică. Să înregistrăm numai faptul că reprezentanții cei mai calificați a șaptezecet națiuni — și anume a tuturor națiunilor Europei — s'au reunit, ca să studieze împreună câteva probleme economice, cari interesează colectivitatea și, în mod indirect, fiecare țară. O astfel de tendință, dacă se prelungește și dacă se desvoltă, nu spun că va aduce cu sine o revoluție în politică, spun însă că va transforma substanța politicii și-i va putea extrage veninul.

„Este imposibil popoarelor să trăiască din ele însele și prin ele însele. Experiența războiului a probat aceasta din de-ajuns. Aceia din beligeranți, ale căror mișcări au fost libere, aprovizionându-se aici și acolo, au putut urma lupta până la încheierea victorioasă; dar au țesit din această luptă împovărași de datorii încât nu se pot mișca și pe jumătate ruinași. Și, după cum notează dl G. Fain în interesantul său studiu, pe care-l consacără, în „Reforma economică”, cărții publicate de drul Schacht despre restaurarea

economică și monetară a Germaniei, își este permisă să surâză retrospectiv, gândindu-te la admirația difirambică cu care atâția economiști germani au celebrat tura de forță realizată de țara lor trăind în decurs de patru ani din propriile ei fonduri și din acelea ale aliașilor ei și a teritoriilor ocupate de armatele ei: în realitate datorită, pe care Germania nu le-a contractat față de străinătate, după cum au făcut-o aliașii, Germania le-a plătit mai mult decât echivalentul, epuizându-și propria substanță.

„Mai curând sau mai târziu, sub o formă sau sub alta, rupțura contractului de interdependență și a jocului normal al schimburilor impune copleșitoare puneri la probă nașunilor, cari au lucrat astfel. De unde rezultă că dacă este o utopie pentru un regim de pace ca să pregătești o țară economiceste, astfel ca să creadă că își este de ajuns ea însăși — pentru regimul din decursul războiului este aceasta o momeală (o înșelătorie). Nașionalismul economic constituie un anahronism. După cum este anahronism să consideri războiul ca un mijloc de a rezolva dificultățile economice. Nu numai că războiul nu le rezolvă, dar le agravează. Nu sunt procedee mai trândave decât procedeele violenței. Adevărată pace pretinde o efortare continuă de *invivre comună*. Pentru că conferența dela Geneva apelează în cea mai mare măsură la o astfel de efortare, de aceea“.

* * *

Terminăm cu un citat dintr'un interviu acordat de bătrânul bărbat de stat francez *Clemenceau* în luna Iulie 1927: „Este extrem de regretabil

că oamenii politicii predică o evangheliă, care nu concordă nici decum cu... dependența reciprocă (între statele europene). *Dacă nașunile ar voi să vadă în mod mai limpede cât de legate și dependente sunt în realitate unele de altele, reprezentanții păcii ar dobândi mai mulți partizani decât apostolii războiului!*“ (După „N. Fr. Presse“, 1927).

... Pentru ce publicăm convingerile acestea, aci, într'o revistă culturală ?

Pentru că dela soluționarea problemelor acestora *vitale* atârână dezvoltarea culturală a tuturor popoarelor, deci și a poporului românesc.

H. P.-P.

*

Tehnică și umanitatea. Cântând un *imn tehnicel*, izbăvitoare a omenirii, tehnicel constructivă (în „Neue Freie Presse“, 17 Apr. 1927), celebrul chimiclian și om de bine *Wilhelm Ostwald*, își termină articolul cu următorul șir de idei: „Numai una ne împiedecă la valorificarea acestui câștig (radio + cinematografie + alte invenții salutare) — și aceasta este structura (psihică) a oamenilor. Oamenii sunt supuși cu o necesitate biologică legii continuității și legii inerției (a trândăviei) sau a perseverenței. Câtă vreme tehnica ar fi de mult în stare să ne facă viața bogată și frumoasă, cum noi nici nu ne-o putem închipui, încă nu s'a arătat *capabilă* marea mulțime a oamenilor să urmeze sufletește (în internul ei) acestei dezvoltări. Cel mai mare desastru, cea mai mare nenorocire, pe care trebuie să le depășim, nu izvoresc din relațiile conforme legilor naturii și organizate pe baza tehnicii a existenței noastre, ci din daunele reciproce, care, se

pot ocoli, dintre oameni. Am preluat dintr'o epocă preistorică, de pe când viața era o luptă neîncetată, resturi, înecă mari, neînfrânate de *dușmănie reciprocă*, ca moștenire atavică, care nu se potrivește cu tehnica din ziua de astăzi, tehnica, ce se înfățișează, dimpotrivă, în relație de ajutor cu desăvârșire mutual. Dacă tehnica ne-a învățat la început imperativul energic: nu prăda nici o energie — astăzi începem încet pe încetul să pricepem că *ura și dușmănia între popoare este una din cele mai primejdioase (rele) forme a risipei de energie*, care strică, cu siguranță, tot atât de mult celui ce atacă, ca și celui ce este atacat. Ceeace admoniarea unor oameni nobili și buni a fost în stare să acționeze asupra noastră numai într'o formă imperfectă: simțământul de frățietate în mijlocul omenirii întregi, ne va fi evidențiat (eingehammert — eu lovituri de ciocan!) din partea tehnicii, ca o utilitate trează (lipsită de orice fantasmagonie), ca ceva inomis, necesar chiar.

*

Vestitul belgian Maurice Maeterlinck a scos o nouă lucrare de sub tipar, după o tăcere mai îndelungată: „Viața termitelor“ (1926). După ce descrie viața insectelor acestora extraordinare, cari, trăind tot în întuneric, subminează totul și trăiesc într'un „infern“ și ele, pe baza principiului unui comunism dus la extrem, exclamă M. M.: „E adevărat că acestea sunt considerațiile destul de naive, antropocentrice. Noi nu vedem decât faptele exterioare și grosolan

materiale și ignorăm tot ceea ce se petrece atuea în roiul (albinelor) cât și în acela al termitelor. E foarte probabil că ele ascund mistere vitale, eterice, electrice sau psihice, de cari noi n'avem nici o idee, deoarece omul, pe fiecare zi, bagă de seamă tot mai mult că este una din ființele cele mai incomplete și cele mai mărginite ale creațiunii“.

*

Rivarol: „Când ai dreptate douăzecișipatru de ore înainte de omul de toate zilele, treci în decursul acestor douăzecișipatru de ore drept omul, care nu are simțul comun“.

*

G. Duhamel, autorul scrierii „Civilizație“, își începe descrierea „Viața la Moscova“, în „Les nouvelles littéraires“ (16 VII. 1927), cu confesiunea: „Nu îmi place sarcasmul, al cărui imperiu este mare la noi și al cărui folosință e întotdeauna așa de ușor. Nu îl sufer mai cu seamă atunci când este vorba de viitorul unui popor mare și, cine știe?, când e vorba, poate, de o lume. Va găsi cetitorul câteodată, în descrierile mele, o oareșcare maliție, nicidecum însă bațjocură“.

*

Aristip, insultat de cineva, și-a grăbit pasul.

— „De ce fugi?“ l-a întrebat celalalt.

— „Pentru că tu ai dreptul să mă insulti, iar eu am dreptul să nu te ascult“.

Bibliografie:

C. Cehan-Racoviță: „In cerdacul casei bătrânești“, Bibl. „Sămănătorul“ Arad 15 lei.

Petru Suciu: „Satul“. Impr. „Arteleșul“, Turda 20 lei.

E. Lovinescu: *Tacit*. Pagini asupra epocii lui Tiberiu, ed. libr. diec. Arad 15 lei.

N. Cerbulescu: „Dintr'ale neamului românesc“, Sibiu 100 lei.

Dela „Astra“ culturală.

Ultimile publicații ale „Bibliotecii populare ale Asociațiunii“ sunt următoarele: Nr. 147 „*Din poveștile lui Moș Toader și alte povestiri pentru popor*“ de Adam Bolcu din (Brad). Frumoase legende și povestiri din Zarand, așternute pe hârtie de scriitorul jăran Adam Bolcu. Nr. 148 „*Un ceas de șezătoare populară*“. După povestiri pentru popor de T. V. Păcăfian, chituri populare, adunate de Ioan Pop-Reteganul, o poveste frumoasă: „*Fata din rouă născută, în rouă crescută*“, o variantă a „*Ilenei Costnzenet*“ de Adam Bolcu, o povestire de *Horia Petra-Petrescu*. Nr. 149 „*Minunatele întâmplări ale lui Nișă Zdrenghea la București, în America și alurea*“, Alex. Lupeanu-Melin. Sceue hazlii, descrise cu verva unui umorist talentat. Nișă Zdrenghea vede „*lupta cu taurii la București*“, la Cinematograf și crede că e aievea, izbind cu băta în pânza de cinematograf. În America — povestindu-le în felul mucălit al unui

povesteaș sfătos. Amintiri din copilărie că dracovenile de pe atunci (Nana Paraschie. Când am jucat teatru) completează această broșură, care ar trebui să fie cettită în fiecare casă jărănească. Prețul fiecărei broșuri numai 5 lei (Sibiu, str. Șaguna 6). Din „*Buletinele*“ despărțământului Sibiu al Astrei au apărut în timpul din urmă numerele 49—52 Nr. 49 conține o schiță de *Horia Petra-Petrescu*, despre Nicolae Bălcescu, cum moare, surghinuit în Palermo. Nr. 50 este darea de seamă despre activitatea culturală din 1925/7, pe larg. Nr. 51 o lucrare a d-lui prof. Dr. L. Daniello despre „*Tuberculoza, dușmanul neamului*“, Nr. 52 o povestire împotriva analfabetismului: „*Nunta amănată*“ de *Horia Petra-Petrescu*. Broșurile se răspândesc gratuit (adresa: „*Astra*“, Calendarul „*Astrei*“ pentru 1928 se află în pregătire și va cuprinde un ales material din toate ramurile, pentru jărănimea noastră.

